

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ – ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ
ΠΜΣ: ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ

Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία:

**Η ΘΑΝΑΤΙΚΗ ΠΟΙΝΗ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΟΤΕΡΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ**

της

Παρασκευής Τριανταφύλλου (ΑΕΜ: Ξ2018311)

Επιβλέπων Καθηγητής:

Νικόλαος Παπαδημητρίου

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής:

Γιώργος Κεντρωτής

Σωτήριος Λίβας

Αφιέρωση

*Αφιερώνω την παρούσα διπλωματική εργασία στην οικογένειά μου και
κυρίως στον αδερφό μου Θωμά.*

Περίληψη

Η θανατική ποινή αποτελεί ένα εξαιρετικά αμφιλεγόμενο ζήτημα. Έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως σε όλες σχεδόν τις ιστορικές περιόδους κι ακόμη και σήμερα η χρήση της εξακολουθεί να διχάζει. Η παρούσα διπλωματική πραγματεύεται την ανάλυση της νομοθετικής αντιμετώπισής της τόσο από το ευρωπαϊκό όσο και από το ελληνικό δίκαιο. Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη: στην αρχή ακολουθούμε την ιστορία της θανατικής ποινής στην Ευρώπη ειδικά από το Μεσαίωνα έως τη σύγχρονη εποχή. Στη συνέχεια, επιχειρείται η φιλοσοφική ανάλυση του θεσμού κυρίως από τη σκοπιά του ωφελιμισμού. Το δεύτερο μέρος της διπλωματικής αφορά στη νομική ανάλυση της θανατικής ποινής και στην κατάργησή της από το ευρωπαϊκό νομοθετικό σύστημα. Σήμερα, όλες οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν καταργήσει τη θανατική ποινή εκτός από τη Λευκορωσία. Τονίζεται η σημασία του Συμβουλίου της Ευρώπης και της ΕΣΔΑ προς την κατεύθυνση της κατάργησης της ποινής αυτής. Η ΕΕ προωθεί την κατάργηση της θανατικής ποινής διεθνώς καθώς δε συνάδει με τις ανθρωπιστικές αξίες που προσβέυει. Η σχέση μεταξύ της θανατικής ποινής και της παραβίασης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων γίνεται μέσω της παρουσίασης των διατάξεων τόσο της ΕΣΔΑ όσο και του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Επίσης, ένα κεφάλαιο αναφέρεται στη σημασία της μετάφρασης στην ενσωμάτωση του ευρωπαϊκού δικαίου στα νομικά συστήματα των κρατών μελών και στις προκλήσεις που συνεπάγεται αυτή η διαδικασία. Στο τελευταίο κεφάλαιο υπάρχει μια λεπτομερής παρουσίαση των επιχειρημάτων που έχουν εκφραστεί όλα αυτά τα χρόνια υπέρ και κατά της χρησιμότητας της θανατικής ποινής. Τέλος, ακολουθούν τα συμπεράσματα που εξήγαγε η γράφουσα από τη μελέτη όλου του υλικού που χρησιμοποιήθηκε κατά την εκπόνηση αυτής της μελέτης.

Λέξεις – κλειδιά: θανατική ποινή, κατάργηση, ανθρώπινα δικαιώματα, ωφελιμισμός, νομοθεσία, ΕΕ, ΕΣΔΑ, νομική μετάφραση.

Abstract

The death penalty is a highly controversial issue. It has been widely used in almost all historical periods and even today there is a lot of controversy around its use. This dissertation presents an analysis of its legislative treatment by both the European and the Greek legal systems. This thesis is divided into two parts: in the beginning we follow the history of the death penalty in Europe, especially from the Middle Ages to the contemporary era. Then, there is the philosophical analysis of the death penalty, mainly from the point of view of utilitarianism. The second part of this thesis deals with the legal analysis of the death penalty and its abolition by the European legislative system. Nowadays, all European countries have abolished the death penalty except from Belarus. The significance of the Council of Europe and the ECHR towards the abolition of this penalty is emphasized. The EU promotes the abolition of the death penalty all over the world as it is inconsistent with the humanitarian values EU stands for. The connection between the death penalty and the violation of the fundamental human rights is made through the presentation of the provisions both of the ECHR and the EU Charter of Fundamental Rights. Also, a chapter refers to the importance of translation in integrating the European law into the legal systems of the member states and the challenges that this process entails. In the last chapter there is a detailed presentation of all the arguments that have been expressed over the years for and against the usefulness of the death penalty. At the end, the conclusions are presented that were drawn by the author from the study of all the material used during the preparation of this thesis.

Key words: death penalty, abolition, human rights, utilitarianism, legislation, EU, ECHR, legal translation.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας κ. Νικόλαο Παπαδημητρίου, που πίστεψε σε μένα από την αρχή, για την άψογη συνεργασία και τη στήριξή του όλο αυτό το διάστημα. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους διδάσκοντες του μεταπτυχιακού που είχα την τύχη να γνωρίσω κι έκαναν για μένα αυτό το ταξίδι γνώσης μια μοναδική εμπειρία που θα μένει στη μνήμη μου με νοσταλγία. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου που είναι πάντα δίπλα μου, καθώς η αγάπη τους αποτελεί την κινητήριο δύναμη για να ξεπερνάω τα εμπόδια που προκύπτουν κάθε φορά στο δρόμο μου.

*«Μηδενί δίκην δικάσης, πριν ἀμφοῖν μῦθον
ἀκούσης»*

Φωκυλίδης ο Μιλήσιος – 5^{ος} αι.π.Χ.

Πίνακας Περιεχομένων

Αφιέρωση.....	I
Περίληψη	II
Abstract	III
Ευχαριστίες	IV
Εισαγωγή	1
Α΄ ΜΕΡΟΣ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Η Έννοια της Ενοχής.....	3
1.1 Η Διττή Σημασία της Ενοχής.	3
1.2 Η Ενοχή από το Μεσαίωνα στη Νεωτερικότητα.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : Η Θανατική Ποινή – Ιστορική Αναδρομή.....	8
2.1 Τι είναι Ποινή και Ποιόν Σκοπό Εξυπηρετεί	8
2.2 Η Θανατική Ποινή – Ορισμός.....	8
2.3 Ιστορική Αναδρομή	9
2.3.1 Από την αρχαιότητα στο μεσαίωνα	9
2.3.2 Πρώτοι χριστιανικοί χρόνοι – μεσαίωνας και ο ρόλος της εκκλησίας στην επιβολή της θανατικής ποινής.....	9
2.3.3 Διαφωτισμός	12
2.3.4 Γαλλική Επανάσταση	13
2.3.5 Ο 20 ^{ος} και ο 21 ^{ος} αιώνας.	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου από τον Τζέρεμι Μπένθαμ στον Τζων Ρωλς.....	17
Β΄ ΜΕΡΟΣ.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : Η Κατάργηση της Θανατικής Ποινής από το Νεώτερο Ευρωπαϊκό Δικαιικό Σύστημα.....	32
4.1 Η Κατάργηση της Θανατικής Ποινής στον Κόσμο κι ο Ρόλος των Ηνωμένων Εθνών.....	32
4.2 Ο Ρόλος του Συμβουλίου της Ευρώπης και της ΕΣΔΑ στην Κατάργηση της Θανατικής Ποινής.	34
4.3 Η Προστασία των Θεμελιωδών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	36
4.4 Η Πορεία προς την Ομογενοποίηση της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας.	37
4.5 Η Στάση της ΕΕ προς Τρίτες Χώρες όσον αφορά στη Θανατική Ποινή.	42

4.6 Οι Θέσεις που Πρεσβεύει η ΕΕ.	42
4.7 Η Κατάργηση της Θανατικής Ποινής στην Ελληνική Έννομη Τάξη.	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο : Προβλήματα Μεταφοράς, Μετάφρασης κι Ενσωμάτωσης της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας στην Εσωτερική Έννομη Τάξη των Κρατών – Μελών. .	46
5.1 Νομική Γλώσσα – Νομική Μετάφραση	46
5.1.1 Τι είναι μετάφραση	46
5.1.2 Νομική γλώσσα.....	47
5.1.3 Νεοελληνική νομική γλώσσα	48
5.1.4 Νομική μετάφραση	49
5.1.5 Νομική γλώσσα κι Ευρωπαϊκή Ένωση.....	51
5.1.6 Ο ρόλος του νομικού μεταφραστή.....	52
5.2 Προβλήματα Ορολογίας – Μετάφρασης – Ενσωμάτωσης Διατάξεων για τη Θανατική Ποινή.....	54
5.2.1 Επικύρωση του 6 ^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.....	54
5.2.2 Ν. 2207/1994.....	55
5.2.3 Επικύρωση του 13 ^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.....	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο : Επιχειρήματα Υπέρ και Κατά της Θανατικής Ποινής.....	59
Συμπεράσματα	65
Βιβλιογραφία	71

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών: «Επιστήμη της Μετάφρασης» του Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Αντικείμενο της εργασίας είναι η μελέτη του θεσμού της θανατικής ποινής και της κατάργησής του από την Ευρωπαϊκή νομοθεσία.

Καθήκον κάθε σύγχρονου κράτους είναι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων κι ελευθεριών των πολιτών. Η θανατική ποινή προσκρούει στο θεμελιώδες δικαίωμα στη ζωή που κατοχυρώνεται σε διεθνές, ευρωπαϊκό και συνταγματικό επίπεδο. Αν και συνεχίζει να εφαρμόζεται σε αρκετά κράτη στον κόσμο, για την Ευρώπη αποτελεί πλέον παρελθόν για όλες τις χώρες, πλην της Λευκορωσίας. Τόσο το Συμβούλιο της Ευρώπης όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν θέσει ως προϋπόθεση ένταξης για τα κράτη που επιθυμούν να γίνουν μέλη την κατάργηση της θανατικής ποινής, καθώς δε συνάδει με τον Ευρωπαϊκό πολιτισμό, τα δημοκρατικά ιδεώδη και τις ανθρωπιστικές αξίες που πρεσβεύουν. Το ΣτΕ και η ΕΕ ενθαρρύνουν δράσεις και προωθούν την κατάργηση της θανατικής ποινής διεθνώς.

Η θανατική ποινή αποτελεί μια εξαιρετικά αμφιλεγόμενη ποινή που στη μακραίωνη ιστορία της έχει προβληματίσει και διχάσει περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο θεσμό. Παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς επιδέχεται ανάλυσης σε νομικό, πολιτικό, ιστορικό, φιλοσοφικό και ηθικό επίπεδο. Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η ανάλυση διαφόρων πτυχών του θέματος κι η ανάδειξη κάποιων σύγχρονων προβληματισμών. Συγκεκριμένα, οι δύο κύριοι άξονες στους οποίους εστιάζει η εργασία είναι: α) η ιστορική και φιλοσοφική προσέγγιση του θέματος και β) η νομική και μεταφραστική ανάλυση.

Πιο συγκεκριμένα, η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά στην ιστορική και φιλοσοφική προσέγγιση του θεσμού κι αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο 1^ο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια της ενοχής στον Μεσαίωνα και η διαφορά της με την έννοια που έχει σήμερα. Ακολουθεί η ιστορική αναδρομή στο θεσμό της θανατικής ποινής από το Μεσαίωνα στους Νεότερους χρόνους. Η προσπάθεια συρρίκνωσης τόσων αιώνων ιστορίας σε λίγες σελίδες αποτελεί μια πρόκληση. Σκοπός του κεφαλαίου είναι η παρακολούθηση της πορείας του θεσμού και του ρόλου που διαδραμάτισε στον Ευρωπαϊκό χώρο. Κατόπιν, ακολουθεί η φιλοσοφική

θεώρηση του θεσμού υπό το πρίσμα, κυρίως, της θεωρίας του ωφελιμισμού, και συγκεκριμένα του σημαντικότερου, ίσως, εκπροσώπου αυτού του φιλοσοφικού ρεύματος του Τζέρεμι Μπένθαμ. Μέσα από την ανάλυση των επιχειρημάτων του Μπένθαμ αναδεικνύονται όλες οι αντικρουόμενες απόψεις που εκφράζονται και σήμερα σε κάθε διάλογο για την κατάργηση ή μη της θανατικής ποινής.

Το δεύτερο μέρος αφορά στην προσέγγιση του θέματος από νομικής και μεταφραστικής πλευράς κι αποτελείται επίσης από τρία κεφάλαια. Στο 4^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η νομική πλευρά του θέματος. Αναλύεται η νομοθετική πορεία της κατάργησης της ποινής στα κράτη – μέλη μέχρι την ενοποίηση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Τονίζεται ο ρόλος του ΣτΕ και της ΕΣΔΑ και γίνεται η σύνδεση ανάμεσα στην κατάργηση της θανατικής ποινής και στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από τις διατάξεις διεθνών και περιφερειακών συνθηκών. Στο 5^ο κεφάλαιο αναφέρονται τα προβλήματα μετάφρασης και μεταφοράς της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας γενικά και των διατάξεων περί κατάργησης της θανατικής ποινής ειδικά στην εσωτερική έννομη τάξη. Πέρα από τα συνήθη προβλήματα που υπάρχουν κατά τη μετάφραση από μια γλώσσα σε μια άλλη στη συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχουν και τα προβλήματα που προκύπτουν κατά τη μεταφορά από τη μια έννομη τάξη στην άλλη. Σε ότι αφορά δε στη μετάφραση των νομικών κειμένων της ΕΕ σημαντική συνιστώσα που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη είναι η εναρμόνιση του ενωσιακού δικαίου με το εσωτερικό δίκαιο κάθε κράτους μέλους. Στο τελευταίο κεφάλαιο αναπτύσσονται τα σημαντικότερα επιχειρήματα υπέρ και κατά της θανατικής ποινής καθώς η χρήση της εξακολουθεί να διχάζει κυρίως σε χώρες όπου ακόμη εφαρμόζεται, παραδείγματος χάριν στις ΗΠΑ. Η συζήτηση περί κατάργησης ή μη της θανατικής ποινής παραμένει επίκαιρη.

Τέλος, ακολουθούν τα συμπεράσματα όπου επιχειρείται μια σύντομη αποτίμηση των άνωθεν ζητημάτων και παρουσιάζεται και η προσωπική άποψη της γράφουσας.

Οι όροι «δίκαιο», «σύστημα δικαίου» ή «δικαιϊκό σύστημα» και «έννομη τάξη» χρησιμοποιούνται στην παρούσα εργασία ισότιμα κι εναλλακτικά.

Διευκρινίζεται, ότι η μετάφραση αποσπασμάτων ή πληροφοριών από ξενόγλωσσα κείμενα, που υπάρχουν στην παρούσα εργασία και περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία, όπου δεν αναφέρεται κάτι διαφορετικό, έχει γίνει από εμένα.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η Έννοια της Ενοχής.

1.1 Η Διττή Σημασία της Ενοχής.

Η έννοια της ενοχής έχει δύο διακριτές σημασίες καθώς χρησιμοποιήθηκε σε διαφορετικές εποχές και η σημασία της διαμορφώθηκε αφενός σε συνάρτηση με τις εκάστοτε ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες κι αφετέρου με τη λειτουργία που εξυπηρετούσε σε κάθε χρονική περίοδο η χρήση της.

Η μια σημασία της ενοχής είναι η ηθική ενοχή. Στο Μεσαίωνα η ενοχή απορρέει από τη θρησκεία, συνεπώς η ηθική ενοχή ταυτίζεται με τη θρησκευτική ή τη μεταφυσική ενοχή. Σύμφωνα με τον Παπαδημητρίου, ο άνθρωπος στη θεοκρατική κοινωνία του Μεσαίωνα είναι δέσμιος δύο απόλυτων εξουσιών. Στη γη υπόκειται σε τρεις αφέντες: τον άρχοντα, την εκκλησία και τη μοίρα του. Στον ουρανό θα δικαστεί, ώστε να αποφασιστεί πού θα καταλήξει: στην αιώνια ανία του Παραδείσου ή στο συνεχές μαρτύριο της Κολάσεως (2013: 32). Στο Μεσαίωνα ο Θεός είναι ο τιμωρός των αμαρτωλών και ο πιο αποτρεπτικός παράγοντας από την αμαρτία είναι ο φόβος της κολάσεως (Carroll, 1981: 462). Κατά τον Carroll, ο μεσαιωνικός άνθρωπος δεν έχει ακόμη αναπτύξει τα στοιχεία εκείνα της προσωπικότητάς του που θα του επέτρεπαν να ελέγξει τα πάθη του. Η συνείδηση ήταν σε πρωτόγονο στάδιο και ήταν απαραίτητη η απειλή της τιμωρίας για να τον περιορίσει (ibid: 462). Στο Μεσαίωνα επικρατεί το τρίπτυχο: αμαρτία, ενοχή, θεία δίκη (Thornhill, 2014: 123) που θυμίζει μια από τις βασικές αντιλήψεις της κοσμοθεωρίας των αρχαίων Ελλήνων: ύβρις, νέμεσις, τίσις.

Η ηθική τάξη διαταράσσεται στην Αρχαία Ελλάδα όταν ο άνθρωπος διαπράττει «ὑβριν». Ὑβρις είναι η υπέρβαση του ανθρώπινου μέτρου, η αλαζονική και προσβλητική συμπεριφορά απέναντι στους άλλους, στους νόμους της πολιτείας και κυρίως απέναντι στον άγραφο θεϊκό νόμο, ο οποίος επέβαλλε όρια στην ανθρώπινη δράση. Θεωρούνταν, δηλαδή, ότι παρουσίαζε συμπεριφορά με την οποία επιχειρούσε να υπερβεί τη θνητή φύση του και να εξομοιωθεί με τους θεούς. Η αλαζονική αυτή συμπεριφορά αποτελούσε για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο απόπειρα ανατροπής της κοινωνικής ισορροπίας και γενικότερα της τάξης του κόσμου και για αυτό πίστευαν πως μια «ὑβρις» συνήθως προκαλούσε την επέμβαση των θεών.

Αποδίδοντας την αντίληψη σχετικά με την ύβρη και τις συνέπειές της, όπως παρουσιάζεται στην αρχαιότερή της μορφή, με το σχήμα ἄτη → ὕβρις → νέμεσις → τίσις μπορούμε να πούμε ότι οι αρχαίοι πίστευαν πως μια «ὕβρις» συνήθως προκαλούσε την επέμβαση των θεών, και κυρίως του Δία, που έστελνε στον υβριστή την «ἄτην», δηλαδή το θόλωμα, την τύφλωση του νου. Αυτή με τη σειρά της οδηγούσε τον υβριστή σε νέες ὕβρεις, ώσπου να διαπράξει μια πολύ μεγάλη ανοησία, να υποπέσει σε ένα πολύ σοβαρό σφάλμα, το οποίο προκαλούσε την «νέμεσιν», δηλαδή την οργή και την εκδίκηση των θεών, που επέφερε την «τίσιν», δηλαδή την τιμωρία και τη συντριβή/καταστροφή του «ὕβριστοῦ». Από την κλασική εποχή και μετά, σε πολλές περιπτώσεις οι έννοιες Ἄτη, Δίκη και Νέμεσις φαίνεται να αποκτούν στη συνείδηση των ανθρώπων ισοδύναμη σημασία, αυτήν της θείας τιμωρίας¹.

Η δεύτερη σημασία της ενοχής είναι η δικαστική ενοχή που αφορά στην αποδεδειγμένη και τελεσίδικη καταδίκη του δράστη με βάση το νόμο του κράτους κι όχι της εκκλησίας. Το Ποινικό Δίκαιο αποτελεί το σύνολο των κανόνων δικαίου που καθορίζουν τις πράξεις εκείνες που χαρακτηρίζονται ως εγκλήματα καθώς και την απειλούμενη τιμωρία που θα πρέπει να επιβληθεί στο δράστη των πράξεων αυτών. Συγκεκριμένα, το έγκλημα συνιστά προσβολή του εννόμου αγαθού και η ποινή είναι η Πολιτειακή αντίδραση για την προστασία της έννομης τάξης. Συνεπώς, η τιμωρία για κάθε αξιόποινη πράξη ορίζεται ρητά στο νόμο και δεν αποτελεί θεία δίκη. Το νεωτερικό δικαίκο σύστημα βασίζεται σε κανόνες δικαίου που εντάσσονται στο Σύνταγμα που αποτελεί τον ανώτατο νόμο και το θεμέλιο της πολιτείας και του κράτους και διαθέτει την ανώτατη τυπική ισχύ. Χαρακτηριστικό του νεωτερικού δικαίου συστήματος, λοιπόν, αποτελεί η απαγκίστρωση του νόμου από την ηθική και κυρίως από τη θρησκευτική του καταγωγή (Παπαδημητρίου, 2013: 45). Η νεωτερικότητα είναι μη – ηθική. Αποσυνδέει τον άνθρωπο από τον Θεό απελευθερώνοντάς τον από το συνθλιπτικό ζεύγος ενοχών/τύψεων και μετανοίας (ό.π.: 62). Στο νεωτερικό δίκαιο κολάσιμη είναι όποια πράξη προβλέπεται ρητώς από το νόμο κατά τη χρονική στιγμή της τέλεσής της (ό.π.: 45). Η βασική αρχή που διέπει σήμερα το Ποινικό Δίκαιο είναι η λατινική φράση: *nullum crimen nulla poena sine lege* που σημαίνει στην ελληνική: «κανένα έγκλημα, καμία ποινή χωρίς νόμο»

¹ Οι πληροφορίες σχετικά με την ύβρη ανακτήθηκαν από:
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%8E%CE%B2%CF%81%CE%B9%CF%82>

(Παρασκευόπουλος, 2008: 128). Αντιθέτως, στο δικαιοσύνη σύστημα του Μεσαίωνα η ηθική ενοχή ταυτίζεται με τη δικαστική ενοχή (Thornhill, 2014: 109).

Συνοψίζοντας, στο θεοκρατικό Μεσαίωνα ο άνθρωπος μαστίζεται από ενοχή και φόβο κι επισύρει τη τιμωρία ενός εκδικητικού Θεού για τις αμαρτίες του. Στο νεωτερικό δικαιοσύνη σύστημα οι κανόνες δικαίου ορίζουν τη ποινή που επιβάλλεται για κάθε αξιόποινη πράξη και η ενοχή προσδιορίζεται από θεσμοθετημένα όργανα της πολιτείας, τα δικαστήρια. Η ενοχή δεν πηγάζει πλέον από τη θρησκεία. Πώς έγινε αυτή η μετάβαση από ένα ιεραρχικό θεοκρατικό σύστημα σε ένα ανθρωποκεντρικό νομικό σύστημα; Η εξήγηση θα μπορούσε να δοθεί μέσα από μια σύντομη αναδρομή από το Μεσαίωνα στη Νεωτερικότητα και υπό το πρίσμα του νομικού θετικισμού.

1.2 Η Ενοχή από το Μεσαίωνα στη Νεωτερικότητα

Η ενοχή έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία της σύγχρονης νομοθεσίας. Τα αρχικά στάδια εξέλιξής της χτίστηκαν πάνω στην έννοια της ενοχής (Thornhill, 2014: 103). Ο προ – νεωτερικός νόμος ήταν, επίσης, ένας μηχανισμός για τη ρύθμιση της ενοχής (ibid.: 104). Ωστόσο, δεν κατάφερε να εσωτερικεύσει και να διατυπώσει γενικευμένες κατηγορίες ενοχής ώστε να προχωρήσει στην ομοιόμορφη εφαρμογή κανόνων και κυρώσεων (ibid.). Συγκεκριμένα, στο προ – νεωτερικό Ευρωπαϊκό Δίκαιο ήταν εξαιρετικά μεταβλητές οι αντιλήψεις περί ενοχής, παραβίασης κι ανάλογης κυρώσεως (ibid.: 105). Οι μεσαιωνικές κοινωνίες διέθεταν, επίσης, επίσημους κώδικες βασισμένους στο ρωμαϊκό δίκαιο, ωστόσο στο μεσαιωνικό εθιμικό δίκαιο η κοινωνική θέση των προσώπων που ήταν ύποπτα για εγκληματικότητα έπαιξε σπουδαίο ρόλο. Αυτό σήμαινε ότι διαφορετικά πρόσωπα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ένοχοι με διάφορους τρόπους, ακόμη και αν είχαν διαπράξει την ίδια παράβαση (ibid.: 105).

Παρά τη σπουδαιότητα του ρωμαϊκού αστικού δικαίου για την τοποθέτηση των θεμελίων του σύγχρονου δικαίου, το πιο θεμελιώδες κίνητρο για την εμφάνιση θετικού νόμου μπορεί να εντοπιστεί στις αρχές του εκκλησιαστικού δικαίου (ibid., 106). Εκείνη την εποχή η διάκριση μεταξύ εκκλησιαστικού και κοσμικού νόμου σχεδόν δεν υφίσταται (ibid.). Η στιγμή κατά την οποία ο νόμος άρχισε να λειτουργεί πλήρως ως θετικός νόμος ήταν η στιγμή κατά την οποία προσδιόρισε τους αποδέκτες του σε γενικευμένες κατηγορίες (ως άτομα) και κατά την οποία έμαθε να εφαρμόζεται στους αποδέκτες αυτούς με γενικευμένο και εσωτερικά συνεπή τρόπο: η

προϋπόθεση για αυτή τη γενική εξατομίκευση ήταν ότι ο νόμος εσωτερικεύει μια μεταβιβάσιμη και αξιόπιστη κατασκευή ενοχής (ibid.).

Στη μεσαιωνική Ευρώπη ο νόμος υπεβλήθη σε μια μακρά διαδικασία «θετικοποίησης» (Thornhill, 2014: 103) και αναπτύχθηκε σταδιακά ως ένα νομικό σύστημα που θα μπορούσε να διατηρηθεί χωρίς καμία εξάρτηση από εξωγενή στοιχεία, όπως το έθιμο ή η θρησκεία, προκειμένου να εγκρίνει εσωτερικά δικαστικές και πολιτικές αποφάσεις και να καταστήσει αυτές τις αποφάσεις εξίσου έγκυρες για όλη την κοινωνία (ibid.: 104).

Ο νομικός θετικισμός είναι ρεύμα της θεωρίας του δικαίου, που βασίζεται στη θέση ότι δεν υπάρχει αναγκαία σύνδεση-συσχέτιση του δικαίου με την ηθική. Ο όρος θετικό δίκαιο σημαίνει την ισχύουσα, ρητά διατυπωμένη και υποχρεωτικής εφαρμογής νομοθεσία σε ορισμένο τόπο και χρόνο. Ο νομικός θετικισμός συνδέεται έντονα με την αναγέννηση και την απόρριψη των σκοταδιστικών αντιλήψεων του μεσαίωνα, κυρίως κατά τον 17ο μέχρι τον 19ο αιώνα.² Σύμφωνα με τον Παπαδημητρίου, το άλμα της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας από το Μεσαίωνα στη νεωτερική εποχή πραγματοποιείται με τον απογαλακτισμό της από τη *sacra doctrina* (2013: 47).

Στο μεσαιωνικό δικαϊκό σύστημα μεσουρανά η θεωρία της ανταπόδοσης/εκδίκησης (ό.π.: 45). Ο μεσαιωνικός άνθρωπος διακατέχεται από το φόβο της θείας δίκης· η ηθική ενοχή του Μεσαίωνα αποτελεί το βασανιστήριο της ψυχής. Η πραγματική ποινή για το μεσαιωνικό άνθρωπο είναι η κόλαση, η τιμωρία στη μετά θάνατον ζωή. Για το λόγο αυτό αναζητά τη λύτρωση και τη σωτηρία της ψυχής ακόμα και στα συγχωροχάρτια (Carroll, 1981: 489).

Αντίθετα, όπως επισημαίνει ο Παπαδημητρίου από το νεωτερικό δίκαιο απουσιάζει το τρομακτικό ηθοπλαστικό περιεχόμενο της μεσαιωνικής νοοτροπίας (2013: 46). Σκέψεις, ιδέες, προθέσεις δε διώκονται και συλλογική ευθύνη δεν νοείται (ό.π.). Το νεωτερικό δίκαιο της αναλογικότητας της πράξης και των συνεπειών της τιμωρεί την πράξη χωρίς να αφανίζει τον πράξαντα (ό.π.: 45). Σήμερα, ο νομικός θετικισμός θεωρείται ως η αντίθεση του φυσικού δικαίου και πως αντιτίθεται στην ιδέα του θείου δικαίου, δηλαδή του νόμου του Θεού. Στο πέρασμα από το Μεσαίωνα στη

² Οι πληροφορίες ανακτήθηκαν από:

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

νεωτερικότητα ανατρέπεται το παραδοσιακό ζεύγος ενοχής – τιμωρίας και η ευθύνη πια βρίσκεται εντός του ανθρώπου και μόνο (Παπαδημητρίου, 2013: 61).

Μήπως όμως κατάλοιπα μεσαιωνικών αντιλήψεων επιβιώνουν έως τις μέρες μας σε σύγχρονα και νεωτερικά, από πολλές άλλες πλευρές, κράτη; Η θανατική ποινή που επιβιώνει μέχρι τις μέρες μας σε πολλά σημεία του πλανήτη, είναι ένα τέτοιο παράδειγμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η Θανατική Ποινή – Ιστορική Αναδρομή

2.1 Τι είναι Ποινή και Ποιόν Σκοπό Εξυπηρετεί

Με τον όρο ποινή εννοούμε την τιμωρία που επιβάλλεται από την Πολιτεία, μέσω μιας τυπικής διαδικασίας, ως απάντηση για μια συμπεριφορά, πράξη ή παράλειψη που διαταράσσει την κοινωνική συμβίωση και προσβάλλει την έννομη τάξη. Μιλώντας για τιμωρία εννοούμε ότι θίγονται έννομα αγαθά του δράστη όπως: η ελευθερία, η περιουσία και η προσωπικότητά του. Η ποινή έχει προσωποπαγή κι αναγκαστικό χαρακτήρα και προσδιορίζεται με βάση κοινωνικοηθικά κριτήρια. Έχει, επίσης, στιγματιστικό χαρακτήρα, σε αντίθεση με άλλου είδους δικαιικές κυρώσεις, καθώς λειτουργεί ως απάντηση σε μια συμπεριφορά που τόσο αυτή όσο και ο δράστης της αποδοκιμάζονται έντονα από την κοινωνία. Σκοπός της ποινής είναι η προστασία των εννόμων αγαθών και η διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης. Ωστόσο, σήμερα, τίθεται το ερώτημα εάν είναι αναγκαία η ποινή ή μήπως πρέπει να αναζητήσουμε εναλλακτικές δυνατότητες (Καϊάφα – Γκμπάντι, Μπιτζιλέκης, Συμεωνίδου – Καστανίδου, 2008: 1-4).

Η έννοια, το είδος της ποινής και ο σκοπός που εξυπηρετεί δεν αποτελεί κάτι σταθερό και αναλλοίωτο στο χρόνο. Αντίθετα, η ποινή είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο άρρηκτα συνυφασμένο με το ιστορικό γίνεσθαι που μέσα στους αιώνες της ιστορίας των ανθρώπινων κοινωνιών αλλάζει αποτυπώνοντας τις πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες και τα πολιτιστικά πρότυπα κάθε κράτους και εποχής. Σήμερα, τα περισσότερα κράτη, τουλάχιστον του λεγόμενου δυτικού κόσμου, έχουν αφήσει πίσω τους τις πρωτόγονες και βάρβαρες ποινές. Ωστόσο, υπάρχει μια ποινή που έχει εγείρει προβληματισμό σε πολλές διαφορετικές εποχές και συνεχίζει να είναι επίκαιρη η συζήτηση γύρω από τη χρήση της καθώς εφαρμόζεται ακόμα σε αρκετές χώρες του κόσμου, η θανατική ποινή.

2.2 Η Θανατική Ποινή – Ορισμός

Θανατική ποινή είναι η ποινή που επιβάλλεται σε έναν εγκληματία από τις αρχές ενός κράτους και συνίσταται στην αφαίρεση της ζωής του. Είναι η αυστηρότερη ποινή που μπορεί να επιβληθεί και συχνά ονομάζεται «*η εσχάτη των ποινών*». Στη μακρόχρονη ιστορία της η θανατική ποινή σημάδεψε το δίκαιο όλων των γνωστών

κοινωνιών. Υπάρχουν στοιχεία που αποδεικνύουν τη χρήση της στις προϊστορικές ακόμη κοινωνίες και φτάνει έως τις μέρες μας που συνεχίζει να εφαρμόζεται σε αρκετά κράτη του κόσμου. Η συχνότητα και οι μέθοδοι εκτέλεσης εξυπηρετούσαν σε κάθε ιστορική στιγμή διαφορετικούς σκοπούς με βάση κοινωνικούς, πολιτικούς και πολιτιστικούς παράγοντες. Η μελέτη της ιστορικής εξέλιξης της θανατικής ποινής ρίχνει φως στη λειτουργία και στις αντιλήψεις της κοινωνίας και μας βοηθάει να κατανοήσουμε το πολύπλευρο αυτό φαινόμενο.

2.3 Ιστορική Αναδρομή

2.3.1 Από την αρχαιότητα στο μεσαίωνα

Η θανατική ποινή ήταν συνήθης πρακτική σχεδόν σε όλες τις ιστορικές περιόδους στο παρελθόν. Στην αρχαιότητα εμφανίζεται με την έννοια της αποζημίωσης, της εξιλέωσης και της ανταπόδοσης. Ένα πρώιμο παράδειγμα αποτύπωσης της θανατικής ποινής σε νομικές διατάξεις αποτελεί η ύπαρξή της στην ποινική νομοθεσία των Βαβυλωνίων, στο γνωστό *«Κώδικα του Χαμουραπί»*, περίπου τη δεύτερη χιλιετία π.Χ., ο οποίος διαπνέεται από το πνεύμα της ανταπόδοσης. Στην αρχαία Αθήνα το προφορικό εθιμικό δίκαιο κατέγραψε σε νόμους ο Δράκων οι οποίοι ήταν πολύ αυστηροί και όριζαν την επιβολή της θανατικής ποινής για πολλά αδικήματα. Στη συνέχεια αντικαταστάθηκαν από την «ηπιότερη» νομοθεσία του Σόλωνα. Στους Ρωμαϊκούς χρόνους συνεχίστηκε η χρήση της θανατικής ποινής για σειρά αδικημάτων. Χαρακτηριστική είναι η σταύρωση 6.000 επαναστατών της εξέγερσης των σκλάβων με επικεφαλής το Σπάρτακο το 71.π.Χ. Επίσης, η Τορά, το ιερό βιβλίο των Εβραίων ορίζει τη θανατική ποινή για πλήθος αδικημάτων όπως, η ανθρωποκτονία, η απαγωγή αλλά και για θρησκευτικά «αδικήματα», όπως η βλασφημία, η ειδωλολατρία και η παραβίαση της αργίας του Σαββάτου. Στο παρελθόν η επιβολή της θανατικής ποινής χαρακτηριζόταν από αγριότητα κι οι περισσότερες μέθοδοι εκτέλεσης επέφεραν μεγάλο σωματικό πόνο στο δράστη πριν καταλήξει. Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας θα μας απασχολήσει περισσότερο η χρήση της στο μεσαίωνα και στους νεώτερους χρόνους.

2.3.2 Πρώτοι χριστιανικοί χρόνοι – μεσαίωνας και ο ρόλος της εκκλησίας στην επιβολή της θανατικής ποινής.

Στον απόλυτα ιεραρχικό θεοκρατικό Μεσαίωνα κυριαρχεί η τιμωρητική λογική της ανταπόδοσης. Φυσικά, δεν υπάρχει αναλογία ανάμεσα στην πράξη και στην επιβαλλόμενη ποινή. Επιπλέον, η κοινωνική θέση του δράστη έπαιξε σημαντικό ρόλο στον προσδιορισμό της ποινής. Το ίδιο αδίκημα μπορούσε να επισύρει διαφορετικές ποινές ανάλογα με το πρόσωπο που το είχε διαπράξει (Thornhill, 2014: 105). Ο μεσαιωνικός άνθρωπος πιστεύει σε έναν Θεό - τιμωρό για τις αμαρτίες του και φοβάται, καθώς η τιμωρία δε σταματά με το θάνατο αλλά τον περιμένει η κόλαση στη μετά θάνατον ζωή (Παπαδημητρίου, 2013: 86, 151).

Η θρησκεία έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην επιβολή, στη συχνότητα εφαρμογής, στον τρόπο εκτέλεσης και γενικότερα στην εδραίωση του θεσμού της θανατικής ποινής. Μεγάλες θρησκείες, όπως ο Χριστιανισμός, ο Ιουδαϊσμός κι ο Ισλαμισμός έχουν τοποθετηθεί σχετικά με την ηθική της θανατικής ποινής κι επηρέασαν ή ακόμη και καθόρισαν με τη στάση τους την πορεία της και τον τρόπο με τον οποίο λειτούργησε επί του θέματος η κοσμική εξουσία. Παρότι η στάση κάποιων μέσα στο χρόνο μεταβλήθηκε η θρησκεία έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην επιβολή αυτής της ποινής. Μέχρι και τον 20^ο αι. η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και οι περισσότερες Προτεσταντικές υποστήριζαν επίσημα τη χρήση της θανατικής ποινής από το κράτος³ (Douglas, 2000: 139).

Η στάση αυτή πήγαζε από διάφορες θεολογικές ερμηνείες επί θρησκευτικών κειμένων (ibid.: 142). Συγκεκριμένα, έρεισμα για την υποστήριξη της θανατικής ποινής έβρισκαν κυρίως στην Πεντάτευχο ή Τορά, δηλαδή στα πέντε πρώτα βιβλία της Εβραϊκής Βίβλου ή της Χριστιανικής Παλαιάς Διαθήκης. Ενδεικτικά αναφέρω το εξής απόσπασμα από το βιβλίο της *Γένεσις*: «Όποιος αφαιρέσει τη ζωή άλλου ανθρώπου, κάποιος άλλος θα του πάρει και τη δική του τη ζωή· γιατί ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο κατ' εικόνα του»⁴ (Douglas, 2000: 143), ο συγκεκριμένος στίχος, όπως και άλλα αντίστοιχου περιεχομένου χωρία, χρησιμοποιήθηκαν για αιώνες ως αιτιολόγηση της θανατικής ποινής (ibid.). Στους πρώτους χριστιανικούς χρόνους οι Χριστιανοί αποτελούν μια διωκόμενη θρησκευτική μειονότητα στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, συνεπώς οι αντιλήψεις τους περί θανατικής ποινής δεν

³ Ο Χριστιανισμός αποτελεί την κυρίαρχη θρησκεία στη Δύση τα τελευταία περίπου 2.000 χρόνια και για αυτό θα επικεντρωθούμε μόνο στη στάση του Χριστιανισμού απέναντι στη θανατική ποινή και στο ρόλο που διαδραμάτισε η Εκκλησία, καθώς η παρούσα εργασία πραγματεύεται την εξέλιξη της θανατικής ποινής στον Ευρωπαϊκό χώρο (Douglas, 2000: 139).

⁴ *Genesis 9:6* “whoever sheds the blood of man, by man shall his blood be shed; for God made man in his own image” (Douglas, 2000: 143).

έχουν καμία επίδραση στο τρόπο που ασκούσε το κράτος την ποινική πολιτική του (ibid.: 146). Όταν ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος στράφηκε στο Χριστιανισμό κι όρισε το Χριστιανισμό ως την επίσημη θρησκεία της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας οι απόψεις των Χριστιανών για το θεσμό απέκτησαν άλλη βαρύτητα (ibid.). Τόσο ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος όσο και οι αυτοκράτορες που τον διαδέχτηκαν προχώρησαν στον εκχριστιανισμό της αυτοκρατορίας και η θανατική ποινή χρησιμοποιήθηκε μεταξύ άλλων για την αντιμετώπιση των αιρετικών και τον περιορισμό του παγανισμού (ibid.). Αντικρουόμενες απόψεις διατυπώθηκαν από Χριστιανούς συγγραφείς και θεολόγους της περιόδου αυτής επί της ηθικής της θανατικής ποινής υπό το πρίσμα της Χριστιανικής διδασκαλίας (ibid.). Η Βίβλος βρίθει παραδειγμάτων, όπως το προαναφερθέν, όπου ο θάνατος είναι η θεία τιμωρία που επιβάλλεται στον άνθρωπο για την ανυπακοή του στο νόμο του Θεού (Thompson, 2009: 183). Συνεπώς, κάποιοι συγγραφείς βασίζονται στην ερμηνεία αυτών των εδαφίων από τις γραφές και τάσσονται υπέρ της θανατικής ποινής για να προστατευθεί η κοινωνία και να αποτραπεί η επανάληψη της ίδιας πράξης στο μέλλον (ibid.:190). Αντίθετα, η Καινή Διαθήκη περιέχει πολλά μηνύματα όπου κυριαρχεί η ευσπλαχνία κι η συγχώρεση (ibid.: 185). Η διδασκαλία του ίδιου του Ιησού περί αγάπης και συγχώρεσης αντίκειται στον Εβραϊκό νόμο της ανταπόδοσης: «ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος»⁵ (Douglas, 2000: 145). Ο Ιησούς εμποδίζει την εκτέλεση μιας γυναίκας που είχε καταδικαστεί σε θάνατο δια λιθοβολισμού με την κατηγορία της μοιχείας και της ζητάει να αλλάξει ζωή (Thompson, 2009: 187) κι αυτό προκρίνει την επανόρθωση, την πίστη ότι ο άνθρωπος μπορεί να βελτιωθεί, αντί της ανταπόδοσης (Douglas, 2000: 153). Ωστόσο, φαίνεται ότι σχεδόν όλοι εκείνη την περίοδο συμφωνούσαν κι αναγνώριζαν τη δικαιοδοσία των αρχών να διεξάγουν εκτελέσεις, αλλά οι περισσότεροι θεωρούσαν πώς οι Χριστιανοί δεν έπρεπε να συμμετέχουν σε αυτές (Douglas, 2000: 146).

Η πεποίθηση ότι ο άρχοντας, ο βασιλιάς και εν γένει ο ασκών την εκτελεστική εξουσία, ανάλογα με τη χρονική περίοδο, είναι ο εκπρόσωπος του Θεού στη γη και ότι οι άνθρωποι οφείλουν υποταγή καθώς επιτελεί το θείο θέλημα επικράτησε για αιώνες. Κατά συνέπεια, ο υπηρέτης του Θεού, το κράτος, εκτελεί τον «αμαρτωλό» εν

⁵ Στην επί του Όρους ομιλία του ο Ιησούς αναφέρει τα εξής: «Ἐκούσατε ὅτι ἐρρέθη, ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ραπίσει ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην»(Ματθ. 5,38-42) (ανακτήθηκε από: <https://www.pemptousia.gr/2017/04/ofthalmon-anti-ofthalmou-levit-24-20-21-ine-ekdikitikos-o-mosaikos-nomos/>)

ονόματί Του (ibid.: 145). Προς αυτή την κατεύθυνση συνέβαλλαν και τα λόγια του Αποστόλου Παύλου στην Επιστολή προς Ρωμαίους:

Καθε άνθρωπος, ας υποτάσσεται εις τας ανωτέρας εξουσίας της πολιτείας, τους άρχοντας δηλαδή, που είναι φορείς αυτής της εξουσίας, (εφ' Όσον αι εντολαί των δεν αντίκεινται στο θέλημα του Θεού)· διότι δεν υπάρχει εξουσία μέσα εις την κοινωνίαν, που να μη απορρέη από τον Θεόν· οι άρχοντες, που ασκούν σήμερα τας εξουσίας, έχουν ταχθή από τον Θεόν (έστω και κατ' ανοχήν) ⁶ (ibid.: 145). ⁷

Ωστόσο, σε μια κοινωνία όπου ο αριθμός των Χριστιανών συνεχώς αυξανόταν ακόμη κι αυτό το επιχείρημα, ότι δηλαδή οι Χριστιανοί όφειλαν να απέχουν από τις εκτελέσεις εγκαταλείφθηκε.

Από τις αρχές του 11^{ου} αιώνα η επιβολή της θανατικής ποινής ως μέσου καταπολέμησης των αιρέσεων εντάθηκε ακόμη περισσότερο (ibid.: 149). Η καύση στη πυρά έγινε ο προτιμώμενος τρόπος θανάτωσης και η βίαιη καταστολή συνεχίστηκε και τους επόμενους αιώνες (ibid.: 150). Οι Σταυροφορίες ήταν αιματηροί πόλεμοι που υποκίνησε η Καθολική Εκκλησία και ξεκινούσαν με απόφαση του εκάστοτε Πάπα. Έγιναν πολλές Σταυροφορίες μεταξύ 11^{ου} και 15^{ου} αιώνα και μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα οι ενδοιασμοί της Εκκλησίας των πρώτων αιώνων της Χριστιανοσύνης, ως προς τη συμμετοχή της στην αφαίρεση μιας ζωής, δεν υπήρχαν πια (ibid.: 148). Το να αμφισβητεί κανείς τις θέσεις της Εκκλησίας περί θανατικής ποινής εκείνη την εποχή ήταν επικίνδυνο καθώς διακινδύνευε να έχει την τύχη των αιρετικών, δηλαδή θάνατο (ibid.: 151). Χιλιάδες θανατώθηκαν για τα πιστεύω τους το Μεσαίωνα με τις ευλογίες της Εκκλησίας (ibid.: 149).

Οι εκτελέσεις ως απάντηση όχι μόνο για κοινά εγκλήματα αλλά και για θρησκευτικά «ατοπήματα» συνεχίστηκαν και στην Πρώιμη Νεώτερη εποχή και ειδικά «το κυνήγι μαγισσών» εντάθηκε μεταξύ του 16^{ου} και του 17^{ου} αιώνα. Ως απόρροια της άγνοιας και της δεισιδαιμονίας χιλιάδες «μάγισσες» στην Ευρώπη κάηκαν στην πυρά (ibid.: 152).

2.3.3 Διαφωτισμός

⁶ Η μετάφραση στην ελληνική ανακτήθηκε από:

http://users.sch.gr/aiasgr/Kainh_Diathikh/Pros_Rwmaious_Epistolh/Pros_Rwmaious_Epistolh_kef.13.html

⁷ Romans 13:4 “Let every person be subject to the governing authorities. For there is no authority except from God and those that exist have been instituted by God” (Douglas, 2000:145).

Το πρώτο σημαντικό ρεύμα αμφισβήτησης της αποτελεσματικότητας και της δικαιολόγησης του θεσμού της θανατικής ποινής έρχεται με το πνευματικό και φιλοσοφικό κίνημα του Διαφωτισμού που τοποθετείται προς τα τέλη του 17^{ου} μέχρι και τον 19^ο αι. Ο Διαφωτισμός φέρνει τον άνθρωπο στο επίκεντρο του κόσμου κι έτσι περνάμε από μια θεοκρατική σε μια ανθρωποκεντρική κοινωνία. Ο άνθρωπος βγαίνει σταδιακά από το σκοτάδι της αμάθειας και της δεισιδαιμονίας με όχημα τη γνώση και την επιστημονική πρόοδο. Παραδοσιακοί θεσμοί όπως η απολυταρχική διακυβέρνηση και οι πρακτικές της Εκκλησίας τίθενται υπό αμφισβήτηση. Από τους αρχαίους Έλληνες και τους Ρωμαίους φιλοσόφους, ο ανθρωπισμός ξαναβρίσκει τη θέση του στον κόσμο. Η ιδέα της ισότητας και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κάνουν την εμφάνισή τους. Σημαντικοί εκφραστές του Διαφωτισμού ήταν ο Τσέζαρε Μπεκαρία, ο Μοντεσκιέ, ο Βολταίρος, ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ, ο Ντενί Ντιντερό και φυσικά πολλοί άλλοι.

Το 1764 το βιβλίο του Τζέζαρε Μπεκαρία *Περί Εγκλημάτων και Ποινών*⁸ προκάλεσε παγκόσμια αίσθηση κι επηρέασε τη διαμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας σε όλο τον κόσμο (Bessler, 2016: 281). Στο έργο του ο Μπεκαρία τόνισε την ανάγκη εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας ανάμεσα στο έγκλημα και στην ποινή (ibid.: 279). Αντιτάχθηκε στη χρήση βάνανσων μεθόδων και υποστήριξε την κατάργηση της θανατικής ποινής (ibid.: 280). Επηρεασμένος από το έργο του Μπεκαρία ο Δούκας της Τοσκάνης Πέτρος Λεοπόλδος κατήργησε τη θανατική ποινή στις 30 Νοεμβρίου του 1786 από το Δουκάτο της Τοσκάνης· κι αυτό ήταν το πρώτο κρατίδιο σε Ευρωπαϊκό έδαφος που κατήργησε τη θανατική ποινή στη νεώτερη εποχή (Bessler, 2016: 289). Η ημερομηνία αυτή, 30 Νοεμβρίου, τιμάται κάθε χρόνο από τους υποστηρικτές της κατάργησης της θανατικής ποινής και έχει τεθεί υπό την αιγίδα μεγάλων πόλεων σε όλο τον κόσμο με την ονομασία «Ημέρα Πόλεων για την Ζωή» (Cities for Life Day).

Η θανατική ποινή συνέχισε να εφαρμόζεται, ωστόσο, τέθηκαν τα πρώτα σοβαρά θεμέλια αμφισβήτησης του θεσμού αυτού. Οι ιδέες του Διαφωτισμού επηρέασαν τη Γαλλική Επανάσταση, που αποτέλεσε μια βίαιη ενσάρκωση των ιδεών αυτών για αλλαγή και ανατροπή των πολιτικοκοινωνικών θεσμών.

2.3.4 Γαλλική Επανάσταση

⁸ *Dei delitti e delle pene*, ο τίτλος από το πρωτότυπο στα ιταλικά (Bessler, 2016: 279).

Από την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης υπήρχε σύγχυση ανάμεσα στο δίκαιο και στη δικαιοσύνη (Παπαδημητρίου, 2017: 51). Ο Ροβεσπιέρος, εμβληματική φιγούρα της Επανάστασης, στην αρχή της καριέρας του ως δικηγόρος τάσσονταν κατά της θανατικής ποινής και προωθούσε τα ιδανικά του Διαφωτισμού. Μάλιστα, το 1789, με την είσοδό του στην πολιτική, όταν ακόμα ήταν εναντίον της θανατικής ποινής, ως συχνός ομιλητής στη Συντακτική Συνέλευση, με τις ιδέες του υποστήριζε τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1793, ψήφισε υπέρ του θανάτου του Λουδοβίκου του ΙΣΤ΄. Ενώπιον της Εθνοσυνέλευσης ο Ροβεσπιέρος διακηρύττει: «[...] εάν δικασθεί ως κοινός εγκληματίας, καλύπτεται από το τεκμήριο της αθωότητας. Εάν όμως αθωωθεί, τότε ένοχη είναι η Επανάσταση» (Παπαδημητρίου, 2017: 52). Ο Λουδοβίκος καταδικάστηκε σε θάνατο και αποκεφαλίστηκε στις 21 Ιανουαρίου του 1793. Αναλαμβάνοντας την εξουσία ο Ροβεσπιέρος επιδόθηκε στην εξόντωση των εχθρών του. Έστειλε στη γκιλοτίνα τους πολιτικούς του αντιπάλους και τους πρώην συντρόφους του με συνοπτικές διαδικασίες. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε διάστημα μόλις 6 εβδομάδων και μόνο στο Παρίσι πάνω από 1.400 άτομα οδηγήθηκαν στη λαιμητόμο. Συνολικά θανατώθηκαν περισσότεροι από 35.000 άνθρωποι.

Κατά τον Ροβεσπιέρο: «η αρετή χωρίς τον τρόμο είναι αδύνατη» (Παπαδημητρίου, 2017: 52). Η νόμιμη κρατική βία ως νεωτερική πολιτική θέση αντικατοπτρίζει μιαν επιστροφή στη μεσαιωνική ηθική της τιμωρίας και της εγρήγορσης δια του τρόμου (ό.π.). Η τρομοκρατία μέσω της τακτικής δημιουργίας ενόχων και της εξόντωσης των αντιφρονούντων χρησιμοποιήθηκε και τον 20^ο αιώνα από τα απολυταρχικά καθεστώτα ως μέσο επιβολής της κρατικής εξουσίας.

2.3.5 Ο 20^{ος} και ο 21^{ος} αιώνας.

Στον 20^ο αιώνα συνεχίζεται η τάση που είχε ήδη ξεκινήσει από τον προηγούμενο αιώνα είτε της κατάργησης της θανατικής ποινής είτε του περιορισμού των εγκλημάτων για τα οποία επιβάλλεται η ποινή αυτή ανάλογα με τη χώρα. Πριν από το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου παρατηρείται στον Ευρωπαϊκό χώρο μια αντίστροφη κίνηση σε χώρες όπως η Ιταλία, η Ισπανία και η Γερμανία, είτε με την επαναφορά της θανατικής ποινής είτε με την αύξηση του αριθμού των εγκλημάτων τα οποία απειλούνται με την ποινή αυτή. Η εξέλιξη αυτή σε αυτές τις χώρες είναι κατανοητή λόγω των δικτατορικών καθεστώτων για τα οποία η θανατική ποινή

αποτελεί χρήσιμο «όπλο», καθώς διατηρούν και επιβάλλουν την εξουσία τους μέσω της βίας, της τρομοκρατίας του λαού και της εξόντωσης των πολιτικών τους αντιπάλων.

Οι φρικαλεότητες που βίωσε η ανθρωπότητα στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου έφεραν στο προσκήνιο τη συζήτηση για την κατάργηση της θανατικής ποινής με την αυλαία του πολέμου. Το αίτημα για την κατάργηση της ποινής αυτής βασίζεται στις ανησυχίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έδειξε πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί ένα δολοφονικό εργαλείο σε λάθος χέρια.

Από θρησκευτικής άποψης η εκκοσμίκευση της κοινωνίας είχε αποδυναμώσει την επιρροή που ασκούσε η Εκκλησία στη διαμόρφωση αντιλήψεων. Στο 2^ο μισό του 20^{ου} αιώνα η Καθολική Εκκλησία αλλά και αρκετές Εβραϊκές και Προτεσταντικές οργανώσεις εξέφρασαν την αντίθεσή τους στη θανατική ποινή (Douglas, 2000: 166). Σταδιακά η Καθολική Εκκλησία άρχισε να απομακρύνεται από την υποστήριξη του θεσμού και να τον αμφισβητεί ώσπου το 2018 ο Πάπας Φραγκίσκος δήλωσε πώς η θανατική ποινή παραβιάζει την αξιοπρέπεια του ανθρώπου κι ότι η Εκκλησία τάσσεται υπέρ της κατάργησής της διεθνώς.

Στη σύγχρονη εποχή, με την ανάπτυξη των σωφρονιστικών συστημάτων υπάρχουν πλέον εναλλακτικές περιστολής της εγκληματικότητας και προστασίας της κοινωνίας (Thompson, 2009: 201). Συνεπώς, η χρήση της θανατικής ποινής ξεπερνάει τα όρια του αναγκαίου και «οποιαδήποτε ποινή ξεπερνάει τα όρια του απολύτως αναγκαίου είναι τυραννική» (Bessler, 2018: 286).

Σήμερα, η επιβολή της θανατικής ποινής θεωρείται βίαιη καταστρατήγηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πλέον, περισσότερα από τα δύο τρίτα των χωρών του κόσμου έχουν καταργήσει τη θανατική ποινή. Όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν καταργήσει την ποινή του θανάτου. Η ΕΕ σθεναρά υποστηρίζει την κατάργησή της στον κόσμο και αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους της πολιτικής της για τα δικαιώματα του ανθρώπου. Στον ανεπτυγμένο κόσμο οι Η.Π.Α. συνεχίζουν να διατηρούν τη θανατική ποινή σε ισχύ ακόμη και για κοινά εγκλήματα κι αυτό τις κατατάσσει στη «δυσάρεστη συντροφιά» χωρών με απολυταρχικά κι ολοκληρωτικά καθεστώτα όπως η Κίνα, το Ιράν, η Βόρεια Κορέα, η Σαουδική Αραβία κι η Υεμένη (Bessler, 2018: 294).

Δύο χαρακτηριστικές περιπτώσεις άδικης θανάτωσης στην ιστορία αποτελούν οι καταδίκες σε θάνατο του Σωκράτη και του Ιησού. Και οι δύο πέθαναν για τις ιδέες τους. Η διδασκαλία του Σωκράτη όπως και του Ιησού θεωρήθηκε ανατρεπτική και για αυτό επικίνδυνη. Ασκούσαν και οι δύο μεγάλη επιρροή και καταδικάστηκαν σε θάνατο με ψευδείς κατηγορίες. Έτσι, ο Σωκράτης, ο σπουδαίος αυτός φιλόσοφος, ήπιε το κώνειο κι ο Ιησούς υπέφερε έναν πιο μαρτυρικό θάνατο πάνω στο σταυρό. Ο Ιησούς ήταν ένας επαναστάτης της εποχής του που τον έβγαλαν από τη μέση για το «κοινό καλό» επειδή φοβόταν την ανατροπή που θα μπορούσε να προκαλέσει η διδασκαλία του. Πόσο λογικό, λοιπόν, είναι να συνεχίζουν να πεθαίνουν άνθρωποι για τις ιδέες τους; Όλα τα δικτατορικά καθεστώτα, όπως συνέβη και στη χώρα μας, χρησιμοποίησαν τη θανατική ποινή ως μέσο εξόντωσης των αντιφρονούντων.

Η θανατική ποινή συνιστά παραβίαση του πλέον θεμελιώδους ανθρώπινου δικαιώματος, του δικαιώματος στη ζωή. Η πολιτική και η δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει δύο κύριους άξονες: την προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των πολιτών της ΕΕ και την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο τον κόσμο. Σε επόμενο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στα «εργαλεία» της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας και την επίδρασή τους στις εθνικές νομοθεσίες σε ότι αφορά στη θανατική ποινή.

Ο Τζέρεμι Μπένθαμ, όπως και ο Μπεκαρία, υποστήριζε την κατάργηση της θανατικής ποινής και στο έργο του *Εισαγωγή στις αρχές της ηθικής και της νομοθεσίας* επιχειρεί να διατυπώσει μια θεωρία όπου η ηθική φιλοσοφία θα βρίσκει πρακτική εφαρμογή σε νομικές αρχές. Ο Τζων Ρωλς στη *Θεωρία της Δικαιοσύνης* επιδιώκει να δείξει ότι ιδέες περί ελευθερίας και ισότητας μπορούν να ενσωματωθούν σε μια αδιάλειπτη ενότητα που αποκαλείται δικαιοσύνη ως ακριβοδικία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου από τον Τζέρεμι Μπένθαμ στον Τζων Ρωλς.

Το πνευματικό κίνημα του Διαφωτισμού ήταν η ανατροπή που χρειάζονταν ο κόσμος για να βγει από το σκοτάδι του Μεσαίωνα. Χάρη στη γνώση ο άνθρωπος αμφισβητεί παραδοσιακούς θεσμούς κι ο ορθολογισμός αντικαθιστά τις δογματικές αλήθειες της θρησκείας. Έννοιες όπως το δημόσιο συμφέρον, η δημόσια δύναμη και η νομιμότητα αντικαθιστούν τις παλαιές της ηθικής, της ιερότητας και της υποχρέωσης υπακοής των υπηκόων στον ελέω Θεού βασιλέα (Παπαδημητρίου, 2013: 30). Τα κοινωνικά δεδομένα και πρότυπα αρχίζουν να ανατρέπονται. Στο επίκεντρο του κόσμου είναι πια ο άνθρωπος κι αυτές οι συνθήκες ευνοούν τις σκέψεις για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τίθενται οι βάσεις για όλες τις μεταγενέστερες διεκδικήσεις.

Ο Τζέρεμι Μπένθαμ (1748 – 1832) ήταν Άγγλος φιλόσοφος και νομικός και θεωρείται ιδρυτής του σύγχρονου ωφελιμισμού. Επηρεάστηκε από τις ιδέες του Διαφωτισμού κι από φιλοσόφους όπως ο Μοντεσκιέ, ο Τζων Λοκ, ο Ντέιβιντ Χιουμ, ο Τόμας Χομπς κι ο Τσέζαρε Μπεκαρία. Ήταν υπέρμαχος των ατομικών και οικονομικών ελευθεριών, των δικαιωμάτων των γυναικών κι ένας από τους πρώτους υποστηρικτές των δικαιωμάτων των ζώων. Επίσης, πίστευε πως η εκπαίδευση πρέπει να είναι προσβάσιμη σε όλους ανεξαρτήτως εθνικότητας, τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων. Τάσσονταν κατά της δουλείας, των σωματικών τιμωριών και της θανατικής ποινής. Υπήρξε αυστηρός κριτής του κοινού δικαίου (Common Law) κι αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στη συγγραφή βιβλίων που αφορούσαν στη νομική μεταρρύθμιση καθώς και στην αναμόρφωση των κοινωνικών θεσμών.

Ο Μπένθαμ έζησε σε μια εποχή μεγάλων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών αλλαγών. Η Βιομηχανική Επανάσταση κι οι ραγδαίες οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές κι ανακατατάξεις, οι οποίες οδήγησαν στην «εκβιομηχάνιση» της κοινωνίας, η άνοδος της μεσαίας τάξης και η Γαλλική κι η Αμερικανική Επανάσταση επηρέασαν ιδιαίτερα τις θέσεις του απέναντι στους υπάρχοντες θεσμούς.

Μέσα από το έργο του εξέφρασε την αντίθεσή του στο φυσικό δίκαιο κι υπήρξε υποστηρικτής του νομικού θετικισμού. Επίσης, όπως προαναφέρθηκε, ο Μπένθαμ απέρριπτε τις παραδοσιακές έννοιες του Κοινού Δικαίου και του κοινωνικού συμβολαίου κάτι που σήμαινε τη σημαντική αποστασιοποίησή του από τις κυρίαρχες

τότε στην Αγγλία απόψεις περί δικαίου και ποινής από τις οποίες περιβάλλονταν (Draper, 2002: 6).

Ασχολήθηκε εκτενώς με την ηθική φιλοσοφία και τη φιλοσοφία του δικαίου. Επιδίωκε την «κατασκευή» μιας νομικής θεωρίας μέσα από την οποία οι αρχές της ηθικής του φιλοσοφίας θα έβρισκαν πρακτική εφαρμογή και θα παρήγαγαν θετικά αποτελέσματα για την κοινωνία. Καθώς απέρριπτε τη δικαστική παραγωγή κανόνων δικαίου κι εξέφραζε τη δυσαρέσκειά του με την πολυπλοκότητα του αγγλικού ποινικού κώδικα ανέθεσε στον εαυτό του το φιλόδοξο πρόγραμμα της σύνθεσης και της συγγραφής μιας ποινικής θεωρίας και θεωρίας της ποινής προς την κατεύθυνση της ριζικής αναθεώρησης του ποινικού δικαίου. Τόνιζε την πρωταρχική σημασία του νόμου ως προστάτη της ασφάλειας και της ευημερίας του ατόμου (Draper, 2002: 2). Υπήρξε πολυγραφότατος. Ωστόσο, η *Εισαγωγή στις Αρχές των Ηθών και της Νομοθεσίας* που εκδόθηκε το 1789, αποτελεί μακράν το σημαντικότερο έργο του ως προς τη θεωρία της ποινής (ibid.: 3).

Σε αυτό το έργο ο Μπένθαμ αναπτύσσει τις αρχές της ηθικής φιλοσοφίας και της θεωρίας της ποινής. Με βάση τη φιλοσοφία του ωφελιμισμού μια πράξη είναι ορθή όταν προσφέρει τη μεγαλύτερη ωφέλεια/ ευτυχία σε μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων. Σύμφωνα με τον ωφελιμισμό οι πράξεις αξιολογούνται με βάση τα αποτελέσματα που παράγουν. Στην αρχή κιάλας του βιβλίου του ο Μπένθαμ εκθέτει στον αναγνώστη τον ακρογωνιαίο λίθο του φιλοσοφικού του οικοδομήματος: «Η φύση έχει θέσει τους ανθρώπους υπό την κυριαρχία δύο ισχυρών αφεντάδων, του πόνου και της ευχαρίστησης. Μόνο από αυτούς εξαρτάται τι πρέπει να κάνουμε όπως επίσης αυτοί θα καθορίσουν το τι θα κάνουμε. (...) Μας ορίζουν σε ότι κάνουμε, λέμε, σκεφτόμαστε»⁹ (Bentham, 2005: 1). Συνεπώς, ο στόχος του νομοθέτη είναι η επίτευξη της μεγαλύτερης δυνατής ευτυχίας/ ωφέλειας/ ευχαρίστησης για το κοινωνικό σύνολο κι η αποφυγή του πόνου (ibid.: 29).

Για τον Μπένθαμ, λοιπόν, η ευχαρίστηση κι ο πόνος αποτελούν τα «εργαλεία» με τα οποία πρέπει να δουλέψει και για αυτό πρέπει να γνωρίζει την αξία τους. (Bentham, 2005: 29). Θεωρούσε πώς είναι εφικτό να μετρήσουμε την ευχαρίστηση και τον πόνο

⁹ Ολόκληρο το απόσπασμα από το πρωτότυπο στην αγγλική: “Nature has placed mankind under the governance of two sovereign masters, pain and pleasure. They alone point out what we *ought to* do and determine what we *shall* do; the standard of right and wrong, and the chain of causes and effects, are both fastened to their throne. They govern us in all we do, all we say, all we think;” (Bentham, 2005: 1)

βασιζόμενοι σε συγκεκριμένα κριτήρια. Η ευχαρίστηση κι ο πόνος όταν υπολογίζονται μόνοι τους και για ένα άτομο, χωρίς τη συνάρτηση άλλων παραγόντων, εξαρτώνται από: 1) την ένταση, 2) τη διάρκεια, 3) τη βεβαιότητα και 4) την εγγύτητα (ibid.). Για να μετρήσουμε την αξία της ευχαρίστησης ή του πόνου σε συνάρτηση με την ευχαρίστηση ή τον πόνο που παράγει μια πράξη θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ακόμη δύο παράγοντες: 5) τη «γονιμότητα», δηλαδή την πιθανότητα να ακολουθήσουν την πράξη αισθήματα του ίδιου είδους· την ευχαρίστηση να ακολουθήσει κι άλλη ευχαρίστηση και τον πόνο κι άλλος πόνος και 6) την «καθαρότητα», δηλαδή την πιθανότητα τα αισθήματα που εγείρει μια πράξη να τα ακολουθήσουν αισθήματα του αντίθετου είδους· την ευχαρίστηση να την ακολουθήσει ο πόνος και τον πόνο να τον διαδεχτεί η ευχαρίστηση. Τέλος, πρέπει να εκτιμήσουμε 7) την έκταση, δηλαδή τον αριθμό των ατόμων στους οποίους επεκτείνεται ή οι οποίοι επηρεάζονται από τον πόνο ή την ευχαρίστηση που παράγει μια πράξη (ibid.: 30)

Η βασική αρχή του Μπένθαμ είναι «η αρχή της ωφελιμότητας» ή «η αρχή της μεγαλύτερης ευτυχίας»/ *the principle of utility or the greatest happiness principle* (Bentham, 2005: 1). Στον Μπένθαμ ωφελιμότητα/ *utility* σημαίνει ευτυχία αλλά και ευχαρίστηση και ωφέλεια. Η ωφελιμότητα υπολογίζεται από την παρουσία της ευχαρίστησης και την απουσία του πόνου. Στη φιλοσοφία του υπάρχει μια αίσθηση ισότητας, καθώς η ευχαρίστηση ή το συμφέρον (όχι απαραίτητα οικονομικό) του ενός ανθρώπου είναι ίσο με του άλλου. Ωστόσο, οι πράξεις αξιολογούνται με βάση το καλό που παράγουν για το κοινωνικό σύνολο κι όχι για τον κάθε άνθρωπο ξεχωριστά. Επομένως, η φιλοσοφία του είναι συνεπειοκρατική και «μαθηματική». Για να είναι ηθικά ορθή μια πράξη, ένας νόμος ή ένας θεσμός θα πρέπει να προσφέρει μεγαλύτερη ευχαρίστηση¹⁰ σε σχέση με πόνο στο μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων.

Καθήκον του κράτους είναι να προωθεί την ευτυχία της κοινωνίας τιμωρώντας κι επιβραβεύοντας (Bentham, 2005: 70). Αναλογικά με το πόσο τείνει μια πράξη να διαταράξει την ευτυχία της κοινωνίας, θα δημιουργήσει την απαίτηση για μια ποινή (ibid.). Σύμφωνα με τον Μπένθαμ, η ποινή, όπως κι ολόκληρη η νομοθεσία, πρέπει

¹⁰ Αναφέρομαι εδώ στον όρο *pleasure* ως ευχαρίστηση, εννοώντας κι ωφέλεια κι ευτυχία και γενικότερα το καλό, σύμφωνα με το νόημα που έδινε στη λέξη ο Μπένθαμ. Χάριν συντομίας, στο εξής, όπου αναφέρονται στο πρωτότυπο οι λέξεις *good*, *pleasure*, *happiness*, *benefit* θα αποδίδονται με μια από τις λέξεις: *καλό*, *ευχαρίστηση*, *ευτυχία* ή *ωφέλεια/όφελος*, χωρίς να διευκρινίζεται κάθε φορά ότι στην ουσία συμπεριλαμβάνονται όλες οι έννοιες κι εννοείται γενικά το καλό για το κοινωνικό σύνολο.

να είναι ηθικά τεκμηριωμένη, δηλαδή να μπορεί να δικαιολογηθεί στο πλαίσιο που εξυπηρετεί τον κατάλληλο σκοπό (Bedau, 1983: 1038). Ο σκοπός που εξυπηρετεί η ποινή εξαρτάται από το εάν έχουμε στο μυαλό μας τον άμεσο ή τον τελικό σκοπό της ποινής (ibid.). Ο άμεσος κύριος σκοπός της ποινής είναι ο έλεγχος· τόσο των πράξεων του δράστη όσο και των άλλων ατόμων (Bentham, 2005: 170). Η τιμωρία, επομένως, στοχεύει: 1) στο σωφρονισμό του δράστη, 2) στην «αχρήστευσή» του, στο να επηρεάσει, δηλαδή, τη φυσική/ σωματική δυνατότητά του να διαπράξει ακόμη κάποιο αδίκημα και 3) στην πρόληψη, στο να αποτελέσει παράδειγμα, ώστε να αποτρέψει άλλους από την διάπραξη της ίδιας άδικης πράξης (Bentham, 2005: 170-171). Όλοι οι νόμοι πρέπει να έχουν ως σκοπό τους την αύξηση της συνολικής ευτυχίας στην κοινωνία και να αποκλείσουν, στο βαθμό που είναι δυνατόν, οτιδήποτε τείνει να μειώσει αυτή την ευτυχία (Bentham, 2005: 170). Κι αυτός είναι ο τελικός σκοπός προς την επίτευξη του οποίου πρέπει να στρέφονται όλοι οι νόμοι κι οι ποινές και σε αυτό το πλαίσιο θα αξιολογηθούν.

Αλλά, από τη σκοπιά του ωφελιμισμού οποιαδήποτε τιμωρία είναι κάτι «κακό»¹¹ και μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο εάν κρίνεται αναγκαία για την αποτροπή κάποιου μεγαλύτερου κακού (ibid.). Η επιβολή της ποινής συνεπάγεται ένα αρνητικό αποτέλεσμα, για παράδειγμα για τον δράστη. Το κακό αυτό μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο εάν είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για κάποιο μεγαλύτερο όφελος για την κοινωνία που να ξεπερνάει τις αρνητικές συνέπειες που επισύρει η εφαρμογή της ποινής (Bedau, 1983: 1038). Η «ιδανική ποινή» επιτυγχάνει το μεγαλύτερο δυνατό όφελος για την κοινωνία με τη μικρότερη δυνατή ζημία για την κοινωνία (ibid.) Ο Μπένθαμ πίστευε ότι η ικανότητα κάθε είδους ποινής να πλησιάσει αυτό το ιδανικό μπορεί να αξιολογηθεί στο πλαίσιο συγκεκριμένων παραγόντων τους οποίους αποκαλεί: «ιδιότητες της ποινής»/ *properties of punishment* (Bentham, 2005: 189). Ο Μπένθαμ έγραψε δύο δοκίμια¹², ένα το 1775 και το δεύτερο το 1831 στα οποία επιχείρησε μια αξιολόγηση της θανατικής ποινής στο πλαίσιο αυτών των ιδιοτήτων και αναλύονται παρακάτω.

¹¹ Οι όροι που χρησιμοποιούνται στο πρωτότυπο για τον χαρακτηρισμό της ποινής είναι: *mischief* και *evil* (Bentham, 2005: 170). Με τον όρο «κακό» εννοεί γενικά οποιεσδήποτε αρνητικές συνέπειες που θα επιφέρει μια πράξη για το κοινωνικό σύνολο, τη ζημία για τη κοινωνία, τη δυστυχία.

¹² Δανείζομαι τον όρο δοκίμια από τον Bedau αν και στην πραγματικότητα το κείμενο του 1775 καλύπτει δύο κεφάλαια του βιβλίου του Μπένθαμ *Rationale of Punishment* (Bedau, 1983: 1033).

Τον Μπένθαμ τον απασχόλησε κι ο κατάλληλος καταμερισμός των ποινών, ήτοι η αναλογικότητα της ποινής προς το έγκλημα. Στο σύγχρονο δίκαιο η αρχή της αναλογικότητας είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη, τουλάχιστον στα κράτη μέλη της ΕΕ. Συγκεκριμένα, στο ελληνικό δίκαιο κατοχυρώνεται στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος και περιλαμβάνεται και στο άρθρο 49 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹³. Πρόκειται για γενικότερη αρχή του δημόσιου δικαίου, που βρίσκει στο χώρο του Ποινικού Δικαίου ένα βασικό πεδίο εφαρμογής. Για παράδειγμα, δυσανάλογη θα ήταν μια νομοθετική πρόβλεψη ποινής ισόβιας κάθειρξης για μια κοινή κλοπή ή στην περίπτωση υποτροπής στην τέλεση ελαφρών πλημμελημάτων (Παρασκευόπουλος, 2008: 33).

Ο Μπένθαμ προτείνει 13 κριτήρια που τα αποκαλεί κανόνες/*Rules*, τα οποία θα πρέπει να ακολουθεί ο νομοθέτης, έτσι ώστε να κατανεμηθεί η κατάλληλη ποσότητα πόνου και να είναι ανάλογη προς το έγκλημα που διεπράχθη (Bedau, 1983: 1039). Εάν η αυστηρότητα της ποινής αυξηθεί δυσανάλογα προς το έγκλημα για το οποίο επιβάλλεται τότε ο πόνος που θα προκληθεί θα είναι μεγαλύτερος από το όφελος που θα έχει η κοινωνία από την μείωση της εγκληματικότητας (ibid.). Ο νομοθέτης που δρα με βάση την αρχή της ωφελιμότητας, θα πρέπει να επιτύχει αφενός το σκοπό της αποτροπής μεγαλύτερου κακού (Bentham, 2005: 178) κι αφετέρου τον τελικό σκοπό τον οποίο θα πρέπει να εξυπηρετεί κάθε ποινή, πέρα από την πρόληψη και την αποτροπή, που είναι η θετική επίδρασή της στην ευημερία του κοινωνικού συνόλου (Bedau, 1983: 1038).

Στο δοκίμιο του 1775 ο Μπένθαμ ανέφερε πως υπάρχουν τέσσερις ιδιότητες κατά της θανατικής ποινής και τέσσερις υπέρ της θανατικής ποινής, εκ των οποίων οι τελευταίες υπερτερούν σε σχέση με τις πρώτες (Bedau, 1983: 1041). Επομένως, επιλογής δοθείσης μεταξύ της θανατικής ποινής και της εναλλακτικής της φυλάκισης, ο ωφελμιστής θα πρέπει να επιλέξει τη δεύτερη (ibid.). Ο Μπένθαμ αφιέρωσε αρκετά χρόνια της ζωής του σχεδιάζοντας το *Panopticon*, ένα πρότυπο σωφρονιστικό ίδρυμα, για τη λειτουργία του οποίου θα χρειαζόνταν λιγότεροι οικονομικοί πόροι συγκριτικά με τις φυλακές που λειτουργούσαν στην εποχή του.

¹³ Ανακτήθηκε από: <https://fra.europa.eu/el/eu-charter/article/49-arhes-tis-nomimotitas-kai-tis-analogikotitas-axiopoinon-praxeon-kai-poinon>

Οι τέσσερις ιδιότητες υπέρ της θανατικής ποινής είναι οι εξής: 1) είναι ανάλογη με το έγκλημα, 2) δημοφιλής, 3) παραδειγματική και 4) αποτελεσματική (Bedau, 1983: 1041-1042). Όπως επισημαίνει ο Μπένθαμ η ιδιότητα της αναλογίας συνηγορεί υπέρ της θανατικής ποινής, αλλά μόνο για το έγκλημα της ανθρωποκτονίας (ibid.: 1042). Την εποχή του Μπένθαμ η θανατική ποινή προβλέπονταν στο αγγλικό δίκαιο για πληθώρα εγκλημάτων (ibid.). Συνεπώς, θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει την αναλογία ως επιχείρημα κατά της θανατικής ποινής, με εξαίρεση το έγκλημα της ανθρωποκτονίας. Ωστόσο, ο Μπένθαμ δεν ακολούθησε αυτή την τακτική και όπως διαβάζουμε στον Bedau για τον Μπένθαμ «η αναλογία είναι πολύ καλή πρόταση, αλλά όχι καλή δικαιολόγηση» (ibid.). Τέτοιου είδους αναλογίες δεν έχουν να συνεισφέρουν τίποτα στη γενική ευτυχία κι επιπλέον κάτω από την αναλογία υποβόσκει η αρχή της ανταπόδοσης (ibid.). Σύμφωνα με τη θεωρία της ανταπόδοσης η ποινή λειτουργεί μόνο ως αρνητική αντίδραση – απάντηση της οργανωμένης κοινωνίας στην άδικη πράξη και στην ενοχή του δράστη και δεν επιδιώκει να πετύχει κανέναν άλλο σκοπό (Καϊάφα – Γκμπάντι, Μπιτζιλέκης, Συμεωνίδου – Καστανίδου, 2008: 5). Από τη θεωρία της ποινής του Μπένθαμ απουσιάζει η θεωρία της ανταπόδοσης (Draper, 2002: 14). Ο νόμος της αντεκδίκησης, *lex talionis*, γενικά δε συνάδει με τη φιλοσοφία του ωφελιμισμού (Bedau, 1983: 1043).

Σε ότι αφορά στη δεύτερη ιδιότητα, τη δημοτικότητα, ο Μπένθαμ θεωρούσε πως η υποστήριξη της θανατικής ποινής από τους συγχρόνους του βασιζόταν στην άγνοια και στην παραπληροφόρηση (Bedau, 1983: 1043). Πίστευε πως μόλις γίνει αντιληπτό ότι η θανατική ποινή δεν αποτελεί τόσο σημαντικό αποτρεπτικό παράγοντα ή μέτρο πρόληψης της εγκληματικότητας η δημοτικότητά της θα πέσει (ibid.).

Η τρίτη ιδιότητα είναι ο παραδειγματισμός (ibid.). Η θανατική ποινή φαίνεται να είναι η πιο αυστηρή ποινή καθώς οι εκτελέσεις προκαλούν μια βαθιά εντύπωση που διαρκεί (ibid.: 1042). Ωστόσο, σύμφωνα με τον Μπένθαμ αυτό δε σημαίνει ότι είναι και πράγματι η πιο αυστηρή. Όμως, το γεγονός ότι προκαλεί αυτή την εντύπωση στον κόσμο της επιτρέπει να είναι η πλέον παραδειγματική (ibid.: 1044). Ο Μπένθαμ, όπως κι ο Μπεκαρία, πίστευε ότι η ποινή της ισόβιας κάθειρξης ήταν πιο αυστηρή και για αυτό το αντεπιχείρημά του έχει ως εξής: η ποινή της ισόβιας κάθειρξης σε συνδυασμό με σκληρή χειρωνακτική εργασία κι απομόνωση μπορεί να αποτελέσει έναν πολύ πιο αποτελεσματικό αποτρεπτικό παράγοντα από την απειλή του θανάτου (ibid.). Σύμφωνα με τον Bedau η εναλλακτική που προτείνει ο Μπένθαμ είναι μια

ασύμφορη από οικονομικής άποψης ποινή κι επιπλέον, πώς επιτυγχάνονται οι σκοποί της ποινής, υπό το πρίσμα της φιλοσοφίας του ωφελιμισμού, εάν πρέπει οι φυλακές να γίνουν τόσο τρομερές ώστε να μπορούν να αποτρέπουν σε μεγαλύτερο βαθμό τη τέλεση ενός εγκλήματος συγκριτικά με την απειλή του θανάτου; (ibid.: 1045).

Η τελευταία ιδιότητα υπέρ της θανατικής ποινής είναι η αποτελεσματικότητα (ibid.). Με τη θανάτωση του δράστη επέρχεται κι η «αχρήστευσή» του κι αποτρέπεται η κατ' εξακολούθηση τέλεση εγκλημάτων από τον ίδιο (ibid.: 1046). Ωστόσο, σε περίπτωση εξέγερσης ή τρομοκρατικής επίθεσης, όπως θα λέγαμε σήμερα, η εκτέλεση ενός επαναστάτη θα μπορούσε να τον μετατρέψει σε μάρτυρα και να πυροδοτήσει αλυσιδωτές αντιδράσεις (ibid.).

Οι τέσσερις ιδιότητες κατά της θανατικής ποινής είναι οι εξής: 1) δεν μπορεί να αποδώσει κάποιο όφελος στην κοινωνία, 2) της λείπει η φειδώ καθώς και 3) η μεταβλητότητα και τέλος 4) δε συγχωρείται η αμέλεια¹⁴ (Bedau, 1983: 1048).

Ως προς την πρώτη ιδιότητα, ο Μπένθαμ εννοεί ότι ο νεκρός πια κατάδικος δεν μπορεί να παράσχει καμία αποζημίωση, δε μπορεί να αποκαταστήσει ούτε την απώλεια που υπέφερε το θύμα ούτε την απώλεια που υπέφερε η κοινωνία εξαιτίας του (ibid.).

Με τη δεύτερη ιδιότητα, ο Μπένθαμ εννοεί ότι η θανατική ποινή αποτυγχάνει να παράγει μια επιθυμητή ποσότητα ευχαρίστησης ισότιμη με τον πόνο που παράγει για το άτομο που τιμωρείται, ενώ η φυλάκιση μπορεί να το πετύχει αυτό (ibid.:1049). Ο μόνος τρόπος να ωφελήσει ένας καταδικασμένος εγκληματίας την κοινωνία είναι μέσα από τις καλές του πράξεις κατά τη διάρκεια της ποινής ή μετά την έκτισή της (ibid.). Έτσι ο Μπένθαμ εμμέσως αναφέρεται και στην αξία της αναμόρφωσης του δράστη και στην πιθανότητα, εφόσον αυτό συμβεί, να αποφυλακιστεί και μετά να αποτελέσει ένα χρήσιμο μέλος της κοινωνίας (ibid.: 1050).

Η τρίτη ιδιότητα αναφέρεται στην «έλλειψη μεταβλητότητας». Η θανατική ποινή δεν αφήνει περιθώρια για μεταβολές και διαφοροποιήσεις (ibid.). Αντίθετα, στην ποινή της φυλάκισης μπορούν να υπάρξουν αυξομειώσεις στην διάρκεια της ποινής, καθώς και στην αυστηρότητα της εφαρμογής της, δηλαδή, εάν και σε τι βαθμό θα

¹⁴ Οι όροι που χρησιμοποιούνται στο πρωτότυπο για τις τέσσερις ιδιότητες κατά της θανατικής ποινής είναι οι εξής: 1) unprofitability, 2) frugality, 3) inequability και 4) irremissibility (Bedau, 1983: 1048).

περιλαμβάνει σκληρή χειρωνακτική εργασία, όπως προτείνει για την ποινή της φυλάκισης ο Μπένθαμ ή απομόνωση κλπ. (Bedau, 1983: 1050). Ως προς τον συγκεκριμένο παράγοντα η φυλάκιση έχει ένα προφανές πλεονέκτημα σε σχέση με τις εκτελέσεις (ibid.: 1052). Σύμφωνα με την κριτική ματιά του Bedau, ο Μπένθαμ δεν διαχωρίζει, ούτε σε αυτό το σημείο, εάν αξιολογεί τη θανατική ποινή ως ένα είδος ποινής γενικά που προβλέπεται για διάφορα εγκλήματα, περίπτωση όπου ο παράγοντας της μεταβλητότητας θα ήταν σημαντικός ή εάν αξιολογεί τη θανατική ποινή ειδικά για το έγκλημα της ανθρωποκτονίας όπου ο παράγοντας αυτός έχει μικρή ή καθόλου σημασία (ibid.: 1051). Ο Μπένθαμ, θεωρεί ότι η ποινή του θανάτου δεν είναι αρκετή για να αποτρέψει έναν στυγνό εγκληματία που δεν έχει τίποτα να χάσει από την διάπραξη ενός εγκλήματος για το οποίο ορίζεται η συγκεκριμένη ποινή (ibid.). Εμφανώς επηρεασμένος από τον Μπεκαρία, ο Μπένθαμ αναφέρει ότι για τον «υποψήφιο» αποφασισμένο εγκληματία η ενδεχόμενη θανάτωσή του είναι ένα γεγονός αβέβαιο και μακρινό και για αυτό αμφίβολο εάν αυτή η σκέψη θα τον αποτρέψει από την τέλεση της πράξης (ibid.).

Ως προς την τελευταία ιδιότητα, δεν υπάρχει τρόπος να διορθωθεί η λάθος επιβολή της θανατικής ποινής, σε αντίθεση με την ποινή της φυλάκισης. Στην περίπτωση της φυλάκισης η ποινή μπορεί να διακοπεί άμεσα και μπορεί να δοθεί, ή μάλλον θα έπρεπε απαρέγκλιτα να δίνεται, αποζημίωση στον άνθρωπο που καταδικάστηκε άδικα (ibid.: 1052). Η τελευταία ιδιότητα αποτελεί και σήμερα το πλέον ακλόνητο επιχείρημα για τους υπέρμαχους της κατάργησης της θανατικής ποινής σε χώρες όπου ακόμη εφαρμόζεται όπως παραδείγματος χάριν στις ΗΠΑ.

Πέραν των προαναφερθέντων ιδιοτήτων, ο Μπένθαμ αναφέρει ακόμη δύο μειονεκτήματα της θανατικής ποινής. Πρώτον, μαζί με τον καταδικασμένο εγκληματία που θανατώνεται χάνονται δυνάμει και μαρτυρικές αποδείξεις που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στη διαλεύκανση κι άλλων εγκλημάτων που έχουν διαπραχτεί είτε από τον ίδιο είτε από άλλους εγκληματίες (ibid.: 1054). Ωστόσο, ο Μπένθαμ δεν αναφέρει κανένα παράδειγμα όπου προσκομίστηκαν τέτοιου είδους στοιχεία από τον φυλακισμένο που να βοήθησαν το έργο της δικαιοσύνης, τα οποία θα είχαν χαθεί εάν ο εγκληματίας είχε εκτελεστεί (ibid.).

Το δεύτερο επιχείρημα αποτελεί πολύ σημαντικό πεδίο προβληματισμού σε ότι αφορά στη θανατική ποινή και σήμερα. Η θανατική ποινή αποτελεί την ποινή που

επιδέχεται μεγαλύτερης κατάχρησης από οποιαδήποτε άλλη σε ταραγμένες πολιτικά περιόδους. Η θανατική ποινή που καθιερώθηκε δια νόμου αποτελεί ένα θανάσιμο «όπλο» έτοιμο για χρήση από απολυταρχικά καθεστώτα. Ωστόσο, ακόμα και σε περίπτωση που η θανατική ποινή έχει καταργηθεί ένα τυραννικό καθεστώς μπορεί να την επαναφέρει, όμως είναι διαφορετικό η κοινωνία να είναι συνηθισμένη σε αυτήν την ποινή και στην ιδέα της θανάτωσης από το κράτος κι άλλο να αποτελεί μια απόκλιση, κάτι που επιβάλλει ένα τυραννικό καθεστώς που απέχει από την εμπεδωμένη ιδέα των πολιτών περί απονομής της δικαιοσύνης (ibid.).

Στο δοκίμιο του 1831 ο Μπένθαμ αναλύει μόνο τέσσερις αρνητικές «ιδιότητες» της θανατικής ποινής. Σε ότι αφορά στα επιχειρήματα υπέρ της θανατικής ποινής αναφέρεται μόνο στους λόγους που την καθιστούν τόσο δημοφιλή. Σύμφωνα με τον Μπένθαμ η θανατική ποινή είναι τόσο δημοφιλής (στην εποχή του) εξαιτίας «προκαταλήψεων» που βασίζονται σε λανθασμένες υποθέσεις, στην παρερμηνεία και στην παράδοση (ibid.: 1055). Οι εκτελέσεις ήταν συνηθισμένες στην εποχή του Μπένθαμ και οι πολίτες ήταν απόλυτα εξοικειωμένοι με αυτές, εξ ου και προκύπτει στην ανάλυσή του ως εξήγηση η παράδοση και η συνήθεια κι επιπλέον, σύμφωνα με τον Μπένθαμ, λανθασμένα θεωρούσαν ότι αποτελεί αποτελεσματικό μέσο πρόληψης κι αποτροπής της εγκληματικότητας, όπως είδαμε και παραπάνω στο δοκίμιο του 1775, όπου αναφέρεται και πάλι στη δημοτικότητα της θανατικής ποινής. Στο δοκίμιο του 1775 ο Μπένθαμ φαίνεται πως θεωρεί ότι η θανατική ποινή αντλεί τη δημοτικότητά της από τη λανθασμένη, κατά τη γνώμη του, αντίληψη που επικρατούσε τότε ότι αποτελεί τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο αποτροπής και πρόληψης της εγκληματικότητας, ενώ στο δοκίμιο του 1831 φαίνεται πως θεωρεί ότι η πηγή της δημοτικότητας της θανατικής ποινής είναι η άγνοια (ibid.) Σύμφωνα με τον Μπένθαμ, όπως μας μεταφέρει τα λόγια του ο Bedau: «οπουδήποτε λαμβάνει χώρα η θανατική ποινή, όσοι ανήκουν στις φτωχότερες κοινωνικές τάξεις βρίσκονται πιο εκτεθειμένοι απέναντί της σε σχέση με όσους ανήκουν στις ανώτερες τάξεις» (ibid.: 1056). Με αυτό το σχόλιο ο Μπένθαμ, δύο αιώνες πριν, αναφέρεται σε ένα πολύ σημαντικό σημείο προβληματισμού που αφορά στη θανατική ποινή ακόμη και σήμερα και στο μεροληπτικό τρόπο εφαρμογής της. Ο Douglas επισημαίνει τις διακρίσεις που έχουν παρατηρηθεί σε βάρος των φτωχών και των φυλετικών μειονοτήτων (2000: 169) και μας κάνει να διερωτόμαστε τι είδους δικαιοσύνη είναι

αυτή που λειτουργεί διαφορετικά για πλούσιους και διαφορετικά για φτωχούς; και δεν εφαρμόζονται οι ποινές με τον ίδιο τρόπο για όλους;

Σε ότι αφορά στα επιχειρήματα κατά της θανατικής ποινής είναι κοινά με το δοκίμιο του 1775, έδωσε όμως διαφορετική βαρύτητα στη κάθε ιδιότητα σε σχέση με το προηγούμενο δοκίμιο. Εκτός από τις τέσσερις αρνητικές «ιδιότητες» ο Μπένθαμ προσθέτει ακόμη μια: η θανατική ποινή είναι άχρηστη (Bedau, 1983: 1059). Ο Μπένθαμ κατέληξε σε αυτό το συμπέρασμα βασιζόμενος σε ένα «πείραμα» το οποίο αναφέρει σε αυτό το δοκίμιο. Στο διάστημα της κατάργησης της θανατικής ποινής στο Μεγάλο Δουκάτο της Τοσκάνης από τον Δούκα Λεοπόλδο, δεν παρατηρήθηκαν πάνω από έξι δολοφονίες ενώ σε Ρωμαϊκά κράτη, αντίστοιχου μεγέθους, όπου εφαρμόζονταν η θανατική ποινή, παρατηρήθηκαν τουλάχιστον εξήντα δολοφονίες σε λίγους μήνες (ibid.: 1059). Το παράδειγμα της Τοσκάνης αναφέρονταν συχνά από τους υπερμάχους της κατάργησης της θανατικής ποινής στα τέλη του 18^{ου} και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα (ibid.). Τα εν λόγω εμπειρικά δεδομένα μοιάζουν πρωτόγονα με βάση τις γνώσεις που έχουμε σήμερα, καθώς δε λαμβάνονται υπόψη άλλα κριτήρια (ibid.: 1060). Ωστόσο, ίσως να είναι από τα πρώτα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν ποτέ για να «αποδείξουν» ότι η θανατική ποινή δεν αποτελεί πιο αποτελεσματικό αποτρεπτικό παράγοντα τέλεσης αξιόποινων πράξεων σε σχέση με την ποινή της φυλάκισης (ibid.)

Οι παράγοντες που αναλύει ο Μπένθαμ αποτελούν πολύ σημαντικά βήματα σε σχέση με όσα είχαν καταφέρει άλλοι πριν από αυτόν προς την κατεύθυνση της «κατασκευής» μια γενικής θεωρίας της ποινής (ibid.: 1062). Σύμφωνα με τον Bedau, όμως, υπάρχουν δύο βασικά μειονεκτήματα στην επιχειρηματολογία του Μπένθαμ (ibid.). Πρώτον, ποια είναι η επίδραση αυτών των παραγόντων στη μεγαλύτερη ευτυχία; Γιατί κάποιοι από αυτούς έχουν μεγαλύτερη βαρύτητα, κατά τη γνώμη του, σε σχέση με άλλους ως προς την επίδρασή τους στη γενική ευτυχία; Δεν εξηγεί (ibid.). Δεύτερον, πέραν του παραδείγματος που αναφέρει σχετικά με την κατάργηση της θανατικής ποινής στην Τοσκάνη, από την ανάλυσή του απουσιάζουν εμπειρικά δεδομένα (ibid.: 1063). Βέβαια, την εποχή εκείνη οι κοινωνικές επιστήμες βρισκόταν στα σπάργα (ibid.). Φαίνεται πως το επιχείρημα του Μπένθαμ το κρίνουμε ανεπαρκές με βάση τα σημερινά δεδομένα όπου οι αναλύσεις στηρίζονται σε στατιστικά στοιχεία. Η μεγαλύτερη δυσκολία έγκειται στη «μέτρηση» της ευτυχίας του κοινωνικού συνόλου (ibid.). Στην πράξη πώς μπορούμε να αξιολογήσουμε

μεταξύ δύο εναλλακτικών ποινών ποια είναι πιο ευνοϊκή για την κοινωνία; Ποια ποινή θα επιτύχει τον τελικό σκοπό με βάση τη θεωρία του ωφελιμισμού; (ibid.). Στη σημερινή εποχή οι ωφελιμιστές κρίνουν μεταξύ εναλλακτικών ποινών με βάση κάτι πιο χειροπιαστό: την επίδραση της κάθε ποινής στο ποσοστό της εγκληματικότητας (ibid.: 1064). Ποια όμως η σύνδεση ανάμεσα στην μεγαλύτερη ευτυχία και στο ποσοστό της εγκληματικότητας; Όσο μικρότερο το ποσοστό της εγκληματικότητας τόσο μεγαλύτερη η ευτυχία για το κοινωνικό σύνολο (ibid.).

Από την άλλη πλευρά, ένας άλλος εκπρόσωπος του ωφελιμισμού ο Τζων Στιούαρτ Μιλ (1806 - 1873) διαφοροποιείται από τον Μπένθαμ σε δύο βασικά σημεία. Ο Μιλ ήταν Βρετανός φιλόσοφος και διετέλεσε και μέλος του Βρετανικού Κοινοβουλίου. Πατέρας του ήταν ο φιλόσοφος Τζέιμς Μιλ ο οποίος ήταν φίλος του Μπένθαμ και θιασώτης των ιδεών του, τις οποίες εμφύσησε και στο γιο του. Σημαντική συμβολή του Μιλ στον ωφελιτισμό είναι το επιχείρημά του για τον ποιοτικό διαχωρισμό των απολαύσεων. Για τον Μπένθαμ όλες οι απολαύσεις, όλες οι μορφές ευτυχίας, είναι ίσες. Το κριτήριό του είναι ποσοτικό, οι πράξεις αξιολογούνται από την ποσότητα της ευχαρίστησης που παράγουν για το μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων. Αντίθετα, ο Μιλ υποστηρίζει ότι οι πνευματικές και οι ηθικές απολαύσεις είναι ανώτερες από τις σωματικές που είναι κατώτερες, κι επομένως οι πρώτες αξίζουν περισσότερο από τις δεύτερες.

Ένα δεύτερο σημείο διάστασης απόψεων μεταξύ Μπένθαμ και Μιλ αποτελεί η στάση του δεύτερου ως προς τη θανατική ποινή. Τον Απρίλιο του 1868 ο Μιλ στην ομιλία του ενώπιον του Βρετανικού Κοινοβουλίου ψήφισε κατά της τροπολογίας που αφορούσε στην κατάργηση της θανατικής ποινής (Ten, 2017: 141). Ο Μιλ θεωρεί ότι η θανατική ποινή αποτελεί πιο ισχυρό αποτρεπτικό παράγοντα τέλεσης αξιόποινων πράξεων σε σχέση με την ποινή της φυλάκισης. Ωστόσο, πιστεύει ότι η αποτελεσματικότητά της βασίζεται στη λανθασμένη αντίληψη ότι είναι η πιο αυστηρή μορφή τιμωρίας (ibid.). Κρίνοντας με βάση τα δεδομένα της εποχής του, ο Μιλ πίστευε πως αν καταργηθεί η θανατική ποινή για το έγκλημα της ανθρωποκτονίας οι περισσότεροι άνθρωποι θα προτείνουν την εναλλακτική της ισόβιας κάθειρξης σε συνδυασμό με σκληρή χειρωνακτική εργασία (ibid.: 142). Οποιαδήποτε λιγότερο αυστηρή εναλλακτική δε θα μπορούσε να αποτρέψει ένα φόνο (ibid.). Για τον Μιλ οι ποινές που η αποτελεσματικότητά τους βασίζεται στη διάρκεια είναι στην πραγματικότητα πιο σκληρές από ό,τι φαίνονται (ibid.: 142). Όμως, η

αποτελεσματικότητα διαφόρων μορφών τιμωρίας εξαρτάται από το πώς φαίνονται, από την εντύπωση που αφήνουν στη κοινή γνώμη, σε όσους είναι ακόμα αθώοι, ώστε να μπορούν να λειτουργούν αποτρεπτικά (ibid.) Για τον Μιλ η θανατική ποινή είναι λιγότερο βάρβαρη σε σχέση με την ισόβια κάθειρξη με σκληρή χειρωνακτική εργασία (ibid.: 141). Για το λόγο αυτό, κατά τη γνώμη του, είναι κι αποδεκτή από σκοπιάς ωφελιμισμού καθώς από την μια πλευρά λειτουργεί πιο αποτελεσματικά ως προς την αποτροπή ανθρωποκτονιών, κι από την άλλη συνεπάγεται το μικρότερο δυνατό σωματικό πόνο για τον άνθρωπο που τιμωρείται, καθώς δεν αναγκάζεται να ζήσει ένα παρατεταμένο διάστημα άσχημων εμπειριών (ibid.: 148). Σύμφωνα με τον Μιλ, ενώ η θανατική ποινή εμπνέει τον τρόμο είναι στην πραγματικότητα λιγότερο βάρβαρη από την εναλλακτική που θα σκεφτόμασταν για να την αντικαταστήσουμε (ibid.: 142).

Το φιλοσοφικό ρεύμα του ωφελιμισμού επιχείρησε να απαντήσει σε ερωτήματα όπως: πότε και με ποια κριτήρια είναι αναγκαία μια ποινή γενικότερα και η θανατική ποινή ειδικότερα. Επίσης, εάν η ποινή είναι αναγκαία ώστε να εξυπηρετήσει καλύτερα το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου και την προστασία των πολιτών. Ωστόσο, διατυπώθηκαν κι αντιρρήσεις. Ο Ρωλς επιδίωξε να διατυπώσει μια θέση, που θα αποτελούσε εναλλακτική λύση απέναντι στον ωφελμιστικό στοχασμό (Rawls, 2001: 20).

Ο Τζον Ρωλς (1921 – 2002) ήταν Αμερικανός φιλόσοφος και θεωρείται ευρέως ως ο πιο σημαντικός πολιτικός φιλόσοφος του 20^{ου} αιώνα. Τον Ρωλς τον απασχόλησε το ζήτημα των δικαιωμάτων του ανθρώπου και πρωτίστως η ιδέα της ισότητας και ο προβληματισμός για το ποιες αρχές πρέπει να τεθούν ώστε όλοι οι άνθρωποι να απολαμβάνουν πραγματικά ίσων ευκαιριών. Στο σπουδαιότερο έργο του *Θεωρία της Δικαιοσύνης* (1971) ο Ρωλς επιδιώκει μέσω νοητικών «πειραμάτων» τη διατύπωση αμερόληπτων αρχών που θα διέπουν την κοινωνική δικαιοσύνη προς μια άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων και διακρίσεων.

Κεντρική ιδέα του κλασικού ωφελιμισμού αποτελεί η αρχή ότι μια κοινωνία είναι ορθά διαρθρωμένη και, άρα, δίκαιη, όταν οι θεσμοί της επιτυγχάνουν τη μέγιστη δυνατή ωφέλεια για το σύνολο των ατόμων που ανήκουν σε αυτήν (Rawls: 2001: 20). Ο τρόπος με τον οποίον θα διανεμηθεί μεταξύ των διαφόρων ατόμων το σύνολο αυτής της ωφέλειας ή ικανοποίησης δεν απασχολεί την ωφελμιστική αντίληψη (ibid.: 23). Με βάση αυτή τη συλλογιστική δεν υπάρχει τίποτα που να εμποδίζει την

παραβίαση της ελευθερίας των λίγων, επειδή έτσι επαυξάνεται το αγαθό που πρόκειται να διαμοιραστούν οι πολλοί (ibid.). Όμως, η δικαιοσύνη αρνείται ότι είναι ορθό να έχουν απώλειες σε ελευθερία και δικαιώματα μερικοί, προκειμένου να μοιραστούν ένα μεγαλύτερο αγαθό οι υπόλοιποι (ibid.: 25). Επομένως, σε μια δίκαιη κοινωνία οι βασικές ελευθερίες θεωρούνται δεδομένες και τα δικαιώματα, τα οποία διασφαλίζει η δικαιοσύνη, δεν υπόκεινται σε υπολογισμούς κοινωνικών συμφερόντων (ibid.). Η δικαιοσύνη ως ακριβοδικία προσπαθεί να ενσωματώσει αυτές τις πεποιθήσεις της κοινής λογικής σχετικά με την προτεραιότητα της δικαιοσύνης, καταδεικνύοντας ότι η προτεραιότητα αυτή δεν είναι παρά η συνέπεια των αρχών που θα επιλέγονταν στην πρωταρχική θέση (ibid.).

Η πρωταρχική θέση είναι μια υποθετική κατάσταση στην οποία αποδίδονται χαρακτηριστικά που μπορούν να οδηγήσουν στην διατύπωση των αρχών της δικαιοσύνης. Πρόκειται για μια υποθετική πρωταρχική θέση ισότητας στην οποία ελεύθερα και έλλογα πρόσωπα θα έρθουν σε συμφωνία για την προαγωγή των συμφερόντων τους (ibid.: 10 -11). Αντικείμενο της πρωταρχικής συμφωνίας είναι οι αρχές της δικαιοσύνης για τη βασική διάρθρωση της κοινωνίας που θα διέπουν όλους τους τύπους κοινωνικής συνεργασίας καθώς και τους τύπους διακυβέρνησης που μπορούν να εγκαθιδρυθούν (ibid.:10). Αυτό τον τρόπο θεώρησης των αρχών της δικαιοσύνης ο Ρωλς αποκαλεί δικαιοσύνη ως ακριβοδικία.

Η επιλογή των αρχών της δικαιοσύνης σε αυτή την πρωταρχική θέση γίνεται πίσω από ένα πέπλο άγνοιας (ibid.:11). Για να διασφαλιστεί ότι οι αρχές που θα συμφωνηθούν θα είναι δίκαιες τα συμβαλλόμενα μέρη αγνοούν την κοινωνική τους θέση, δεν γνωρίζουν τα φυσικά τους χαρακτηριστικά (π.χ. το χρώμα του δέρματός τους ή άλλα γνωρίσματα της εξωτερικής τους εμφάνισης), δε γνωρίζουν τις συγκεκριμένες καταστάσεις που θα επικρατήσουν στη κοινωνία τους, δηλαδή την πολιτική και την οικονομική κατάσταση, ούτε το πολιτισμικό τους υπόβαθρο αλλά ούτε και τη γενιά στην οποία ανήκουν (ibid.: 118). Έτσι εξασφαλίζεται ότι κανένας δε θα πλεονεκτεί ή θα μειονεκτεί κατά την επιλογή των αρχών λόγω των συνεπειών των φυσικών του πλεονεκτημάτων ή της συγκυρίας των κοινωνικών περιστάσεων (ibid.: 11). Για αυτό και η ονομασία δικαιοσύνη ως ακριβοδικία αντανακλά την ιδέα ότι οι αρχές της δικαιοσύνης συμφωνούνται στο πλαίσιο μιας αρχικής κατάστασης που είναι ακριβοδίκαιη (ibid.).

Σύμφωνα με τον Ρωλς τα άτομα στην πρωταρχική θέση είναι σχεδόν απίθανο να επέλεγαν την αρχή της ωφελιμότητας (ibid.: 13). Κι εξηγεί ότι πρόσωπα που βρίσκονται σε μια θέση ισότητας το ένα προς το άλλο και μπορούν να διεκδικήσουν την ικανοποίηση των αξιώσεών τους και την προαγωγή των συμφερόντων τους δεν είναι πιθανό να συμφωνούσαν σε μια αρχή η οποία ενδέχεται να επιβάλλει πιο περιορισμένες βιοτικές προοπτικές για μερικούς στο όνομα απλώς της απολαβής ποσοτικά μεγαλύτερων πλεονεκτημάτων για τους υπόλοιπους (ibid.).

Οι αρχές της δικαιοσύνης για τις οποίες θα επέρχονταν συμφωνία στην πρωταρχική θέση θα εφαρμόζονταν στη βασική διάρθρωση της κοινωνίας, θα καθόριζαν την ανάθεση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και θα ρύθμιζαν τη διανομή κοινωνικών και οικονομικών πλεονεκτημάτων (ibid.: 53). Ο Ρωλς πιστεύει ότι στην πρωταρχική θέση θα επέρχονταν συμφωνία σε δύο αρχές της δικαιοσύνης (ibid.: 52). Πρώτον, στην αρχή της ισότητας. Όλοι απολαμβάνουν ίσες βασικές ελευθερίες, οι οποίες δεν μπορούν να αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης. Στον «κατάλογο» αυτών των ελευθεριών συμπεριλαμβάνονται τα ατομικά δικαιώματα όπως η ελευθερία του λόγου, η ελευθερία της συνείδησης και της σκέψης, η προσωπική ελευθερία, το δικαίωμα στην ατομική ιδιοκτησία καθώς και η ελευθερία από αυθαίρετη σύλληψη και κατάσχεση. Δεύτερον, οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες διευθετούνται έτσι ώστε α) να αναμένεται εύλογα ότι θα αποβούν προς όφελος όλων και ταυτόχρονα β) να τελούν σε συνάρτηση με θέσεις και αξιώματα που είναι ανοιχτά σε όλους (ibid.: 53). Δηλαδή, αδικία είναι οι ανισότητες που δεν αποβαίνουν προς όφελος όλων και όλοι μπορούν να διεκδικήσουν θέσεις εξουσίας και ευθύνης με βάση την αρχή της ισότητας των ευκαιριών (ibid.: 54). Η πρώτη αρχή προτάσσεται της δεύτερης καθώς δεν είναι αποδεκτές παραβιάσεις βασικών ίσων ελευθεριών ώστε να αποκομιστούν μεγαλύτερα κοινωνικά και οικονομικά οφέλη (ibid.).

Συμπερασματικά, τον Ρωλς τον ενδιαφέρει η εγκαθίδρυση κάποιων αρχών που θα διέπουν τους θεσμούς και τη λειτουργία μιας κοινωνίας στην οποία όλα τα μέλη της θα έχουν αρκετή ελευθερία ώστε να επιδιώκουν προσωπικούς στόχους, να μπορούν να αξιοποιήσουν τα ιδιαίτερα ταλέντα ή τις δεξιότητές τους και θα έχουν το δικαίωμα να ανελιχθούν, χωρίς τους περιορισμούς της κοινωνικής τους θέσης.

Όπως είδαμε παραπάνω, το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων απασχόλησε τους μεγάλους φιλοσόφους σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και ο καθένας από αυτούς

υπό διαφορετικό πρίσμα προσπάθησε να θέσει κάποιες αρχές που θα προστατεύουν βασικά δικαιώματα.

Β' ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Η Κατάργηση της Θανατικής Ποινής από το Νεώτερο Ευρωπαϊκό Δικαικό Σύστημα.

4.1 Η Κατάργηση της Θανατικής Ποινής στον Κόσμο κι ο Ρόλος των Ηνωμένων Εθνών.

Η οδυνηρή εμπειρία του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου προκάλεσε ένα σοκ στον κόσμο καθώς απέδειξε με τον πιο σκληρό τρόπο τι είναι ικανός να προκαλέσει ο άνθρωπος στο συνάνθρωπό του. Παράλληλα με την ελπίδα που γεννήθηκε στα συντρίμια του Πολέμου για τη δημιουργία των προϋποθέσεων για μια σταθερή ειρήνη στην Ευρώπη, παρατηρήθηκε και η τάση για την κατάργηση της θανατικής ποινής, η οποία βασιζόταν κυρίως στην ανησυχία για τα ανθρώπινα δικαιώματα και στην επιθυμία για τον περιορισμό της κρατικής εξουσίας. Μετά την πτώση του φασισμού η Γερμανία και η Ιταλία συμπεριέλαβαν καταργητικές διατάξεις στους ποινικούς τους κώδικες. Τα περισσότερα δυτικά κράτη κατήργησαν τη θανατική ποινή στο 2^ο μισό του 20^{ου} αιώνα.

Σύμφωνα με στοιχεία της Διεθνούς Αμνηστίας στα τέλη του 2019, 142 χώρες, δηλαδή πάνω από τα δύο τρίτα των κρατών παγκοσμίως, είχαν καταργήσει τη θανατική ποινή στο νόμο ή στην πράξη. Η Διεθνής Αμνηστία κατέγραψε 657 εκτελέσεις σε 20 χώρες το 2019, μια μείωση της τάξης του 5% σε σύγκριση με το 2018. Πρόκειται για το χαμηλότερο αριθμό εκτελέσεων που έχει καταγράψει η Διεθνής Αμνηστία την τελευταία δεκαετία. Οι περισσότερες εκτελέσεις έγιναν στην Κίνα, το Ιράν, την Σαουδική Αραβία, το Ιράκ και την Αίγυπτο. Η Κίνα παραμένει η πρώτη χώρα σε εκτελέσεις σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά η πραγματική έκταση της χρήσης της θανατικής ποινής στην Κίνα είναι άγνωστη καθώς αυτά τα δεδομένα εκεί ταξινομούνται ως κρατικό μυστικό ¹⁵.

¹⁵ Οι πληροφορίες ανακτήθηκαν από:

<https://www.amnesty.gr/news/articles/article/23253/thanatiki-poini-2019-dedomena-kai-arithmitika-stoiheia>

Στην Ευρώπη η θανατική ποινή έχει καταργηθεί. Η μόνη χώρα που διατηρεί την ποινή του θανάτου σε ευρωπαϊκό έδαφος είναι η Λευκορωσία. Τις τελευταίες δεκαετίες η τάση για την κατάργηση της ποινής αυτής διεθνώς είναι εμφανής. Πλήθος διεθνών κι ευρωπαϊκών νομικών κειμένων περιλαμβάνουν διατάξεις σχετικά με τη θανατική ποινή. Έχει ενσωματωθεί, επίσης, σε συνθήκες για τα δικαιώματα του ανθρώπου, στο διεθνές δίκαιο καθώς και σε διακρατικές συμφωνίες. Σημαντική προς αυτήν την κατεύθυνση είναι και η συνεισφορά οργανώσεων, όπως η Διεθνής Αμνηστία.

Η Διεθνής Αμνηστία, από την ίδρυσή της, το 1961, ξεκίνησε τη δράση της για την κατάργηση της θανατικής ποινής ανεξαρτήτως εγκλήματος, χαρακτηριστικών του εγκληματία, αλλά και της μεθόδου εκτέλεσης. Η Διεθνής Αμνηστία κάνει έκκληση για ένα παγκόσμιο μορατόριουμ εκτελέσεων από τις κυβερνήσεις όλων των χωρών και παρακολουθεί τις εξελίξεις σε σχέση με το θέμα αυτό διεθνώς. Υποστηρίζει ότι η θανατική ποινή παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα, ιδίως το δικαίωμα στη ζωή και το δικαίωμα να ζει κανείς απαλλαγμένος από βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία.

Συνεπώς, συντελείται μια «ιστορική» θα λέγαμε ανατροπή καθώς ενώ στη μακρόχρονη ιστορία του ο θεσμός αυτός θεωρούνταν ευρέως αποδεκτός, πλέον αποδοκιμάζεται από το σύνολο των κρατών που απαρτίζουν το λεγόμενο δυτικό κόσμο, πλην των ΗΠΑ κι αποτελεί κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σε διεθνές επίπεδο, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών με την Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το 1948, ορίζει τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου όπως είναι η ελευθερία κι η αξιοπρέπεια, η ισότητα κι η ισονομία και κυρίως ορίζει το δικαίωμα στη ζωή. Ενδεικτικά αναφέρω, το άρθρο 1 ορίζει ότι: «όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα». Σύμφωνα με το άρθρο 3: «κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια». Κατά το άρθρο 5: «κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινή ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική». Επίσης, «όλοι είναι ίσοι απέναντι στον νόμο και έχουν

δικαίωμα σε ίση προστασία του νόμου, χωρίς καμία απολύτως διάκριση», κατά το άρθρο 7¹⁶.

Η Διακήρυξη εμπνεύστηκε από την πεποίθηση ότι τα φρικιαστικά συμβάντα του 1^{ου} και του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου ήταν απόρροια της έλλειψης σεβασμού προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και ότι μόνο η προστασία αυτών των δικαιωμάτων θα μπορούσε να διασφαλίσει μια διαρκή ειρήνη. Παρότι, δεν είναι νομικά δεσμευτικό κείμενο, αποτελεί σημείο αναφοράς για τα ανθρώπινα δικαιώματα και για τη νομοθεσία της ΕΕ και τουλάχιστον κάποιες διατάξεις της αποτελούν διεθνές εθιμικό δίκαιο. Επίσης, έγινε η βάση για δύο νομικές συνθήκες, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα. Στο άρθρο 6, του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, το 1966, προστατεύεται η ζωή και με το Ν.2462/1997 κυρώθηκε από την Ελλάδα. Συγκεκριμένα, σ' αυτό το άρθρο αναφέρεται ότι: «το δικαίωμα στη ζωή είναι εγγενές στον άνθρωπο. Το δικαίωμα αυτό πρέπει να προστατεύεται από το νόμο. Από κανένα δεν μπορεί να αφαιρεθεί αυθαίρετα η ζωή»¹⁷. Ως προς τη θανατική ποινή, τα Ηνωμένα Έθνη έχουν υιοθετήσει το Δεύτερο Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, το 1989, που στοχεύει στην κατάργηση της θανατικής ποινής, αλλά επιτρέπει στα κράτη μέλη να διατηρούν την ποινή αυτή εν καιρώ πολέμου.

4.2 Ο Ρόλος του Συμβουλίου της Ευρώπης και της ΕΣΔΑ στην Κατάργηση της Θανατικής Ποινής.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προς την κατεύθυνση της κατάργησης του θεσμού της θανατικής ποινής σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε το Συμβούλιο της Ευρώπης. Πρόκειται για ένα διεθνή διακυβερνητικό οργανισμό που ιδρύθηκε το 1949 με έδρα το Στρασβούργο και αποτελείται από 47 κράτη – μέλη, 27 από τα οποία είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης ξεκίνησε με το Συμβούλιο της Ευρώπης που αποτελεί τον παλαιότερο οργανισμό στο όραμα του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Η κύρια δραστηριότητά του επικεντρώνεται στην

¹⁶ Ανακτήθηκαν από: <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk>

¹⁷ Ανακτήθηκε από: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bd686e52>

προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στη διαφύλαξη της δημοκρατίας και την ανάπτυξη των δημοκρατικών θεσμών, στην προώθηση του κράτους δικαίου και της συνεργασίας στην Ευρώπη. Αποτελεί τον επιφανέστερο οργανισμό προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής ηπείρου. Όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν υπογράψει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής ΕΣΔΑ).

Η ΕΣΔΑ, υιοθετήθηκε υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1950 με σκοπό την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Το απαραβίαστο δικαίωμα στη ζωή κατοχυρώνεται στο άρθρο 2, σύμφωνα με το οποίο: «Το δικαίωμα εκάστου προσώπου εις την ζωήν προστατεύεται υπό του νόμου. Εις ουδένα δύναται να επιβληθή εκ προθέσεως θάνατος, ειμή εις εκτέλεσιν θανατικής ποινής εκδιδομένης υπό δικαστηρίου εν περιπτώσει αδικήματος τιμωρουμένου υπό του νόμου δια της ποινής ταύτης»¹⁸.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ) διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στον αγώνα για την κατάργηση της θανατικής ποινής, καθώς θεωρεί ότι δεν έχει θέση σε δημοκρατικές κοινωνίες. Τον Απρίλιο του 1983 υιοθέτησε το υπ' αριθμόν 6 Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ με το οποίο καταργήθηκε η θανατική ποινή. Συγκεκριμένα, με βάση το άρθρο 1: «Η ποινή του θανάτου καταργείται. Κανείς δεν μπορεί να καταδικασθεί σε τέτοια ποινή, ούτε να εκτελεσθεί». Ωστόσο, διατηρήθηκε η επιφύλαξη για τη χρήση της σε περίοδο πολέμου.¹⁹ Το 2002, ακολούθησε το υπ' αριθμόν 13 Πρωτόκολλο για την κατάργηση της θανατικής ποινής σε όλες τις περιστάσεις. Κατά το άρθρο 1: «Η θανατική ποινή θα καταργηθεί. Κανείς δεν θα καταδικάζεται σε τέτοια ποινή ή θα εκτελείται». Επίσης, «δεν επιτρέπεται καμία επιφύλαξη ως προς τις διατάξεις του παρόντος Πρωτοκόλλου», κατά το άρθρο 3. Το 13^ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο διευρύνει την κατάργηση της θανατικής ποινής σε όλες τις περιπτώσεις, είτε πρόκειται για περίοδο ειρήνης είτε πρόκειται για περίοδο πολέμου. Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει καταστήσει την κατάργηση της θανατικής ποινής προϋπόθεση για την προσχώρηση κάποιου κράτους σε αυτό. Δεν έχει διεξαχθεί καμία εκτέλεση, σε κανένα από τα 47 κράτη μέλη του Οργανισμού από το 1997.

¹⁸ Ανακτήθηκε από: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf

¹⁹ Συγκεκριμένα κατά το άρθρο 2: «Ένα Κράτος μπορεί να προβλέψει στη νομοθεσία του την ποινή του θανάτου για πράξεις που διαπράττονται σε καιρό πολέμου ή επικείμενου κινδύνου πολέμου». Ανακτήθηκε από: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf

Βάσει της Σύμβασης ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ, γνωστό και ως Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΕΔΔΑ), το οποίο αποτελεί και το εργαλείο ερμηνείας και εφαρμογής της ΕΣΔΑ. Ο πολίτης που θεωρεί ότι έχουν παραβιαστεί τα δικαιώματά του σύμφωνα με τη Σύμβαση από ένα κράτος μέλος μπορεί να φέρει την υπόθεση στο Δικαστήριο. Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου είναι νομικά δεσμευτικές και το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να επιδικάσει αποζημίωση. Το καθεστώς που δίνει τη δυνατότητα να προστατεύονται οι πολίτες από παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί καινοτομία όσον αφορά στις διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς παρέχει στο άτομο έναν ενεργό ρόλο στη διεθνή σκηνή. Ενώ, παραδοσιακά, μόνο τα κράτη θεωρούνταν υποκείμενα του διεθνούς δικαίου. Πρόκειται για τον πρώτο σε διεθνές επίπεδο δικαστικό μηχανισμό προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ΕΣΔΑ παραμένει η μόνη διεθνής συμφωνία για τα ανθρώπινα δικαιώματα που παρέχει αυτό τον υψηλό βαθμό προστασίας του ατόμου.

4.3 Η Προστασία των Θεμελιωδών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στις ιδρυτικές συνθήκες της ΕΕ, μέχρι την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας, υπάρχουν πολύ περιορισμένες αναφορές στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς οι στόχοι της τότε Κοινότητας ήταν διαφορετικοί.

Κύριο μέλημα μετά τον πόλεμο ήταν η διασφάλιση μιας σταθερής ειρήνης στην Ευρώπη. Χώρες που υπήρξαν αντίπαλες στον Πόλεμο θα συνεργαζόντουσαν επί ίσοις όροις για την προώθηση των συμφερόντων τους και θα έθεταν την παραγωγή τους σε άνθρακα και χάλυβα υπό τον έλεγχο μιας ενιαίας ανώτατης αρχής. Έτσι, το 1951, δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) από έξι χώρες. Αλλά και αργότερα, το 1957, με την ίδρυση της ΕΟΚ στόχος ήταν η δημιουργία μιας ευρύτερης κοινής αγοράς, η οποία θα κάλυπτε ένα μεγάλο φάσμα αγαθών και υπηρεσιών. Επομένως, στις ιδρυτικές συνθήκες της Ένωσης δεν περιλαμβάνονται διατάξεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς ο πρωταρχικός στόχος της τότε κοινότητας ήταν η οικονομική συνεργασία. Ωστόσο, ας μη ξεχνάμε, ότι στην αυγή της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δημιουργήθηκε το

Συμβούλιο της Ευρώπης του οποίου βασικός σκοπός ήταν η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η συνεργασία στέφθηκε με επιτυχία και για αυτό ακολούθησε η πρώτη διεύρυνση με την προσχώρηση εννέα νέων χωρών το 1973. Στην Κοινότητα εφαρμόζονταν κοινές οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές. Με την πάροδο των χρόνων το πεδίο των πολιτικών στόχων της Κοινότητας διευρύνεται. Μετά την πτώση των δικτατορικών τους καθεστώτων προσχωρούν στην Κοινότητα η Ελλάδα, η Ισπανία κι η Πορτογαλία. Το πολιτικό σκηνικό στην Ευρώπη αλλάζει. Η Πτώση του Τείχους του Βερολίνου και η επανένωση της Γερμανίας, η εγκαθίδρυση δημοκρατικών πολιτευμάτων σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και το τέλος της Σοβιετικής Ένωσης είναι μόνο κάποια από τα γεγονότα που σηματοδοτούν μια νέα εποχή. Η δυναμική της ευρωπαϊκής ενοποίησης αποτυπώνεται στην υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ, το 1992, με βάση την οποία δημιουργήθηκε η ΕΕ. Η Συνθήκη τέθηκε σε ισχύ το 1993. Για πρώτη φορά στη Συνθήκη του Μάαστριχτ γίνεται αναφορά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην ΕΣΔΑ, απευθείας στο κείμενο της Συνθήκης, αλλά όχι στην κατάργηση της θανατικής ποινής συγκεκριμένα (Behrmann & Yorke, 2013: 16). Η διεύρυνση της Ένωσης συνεχίζεται και φτάνει στα 28 κράτη μέλη (που σήμερα είναι 27 μετά την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου). Η πολιτική της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποκτά μια δυναμική τη δεκαετία του '90 η οποία συνεχίζεται και ενδυναμώνεται τα χρόνια που ακολουθούν.

4.4 Η Πορεία προς την Ομογενοποίηση της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας.

Αρχικά, δεν υπήρχε σε επίπεδο Ένωσης ένα νομοθετικό πλαίσιο που να καθορίζει την εφαρμογή μιας κοινής πολιτικής σε ότι αφορά στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και στην κατάργηση της θανατικής ποινής. Οι διατάξεις που καθορίζουν την πολιτική της Ένωσης στα προαναφερθέντα θέματα αναπτύχθηκαν κι ενσωματώθηκαν σταδιακά. Τα κράτη – μέλη της ΕΕ ήταν ήδη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και της ΕΣΔΑ και είχαν καταργήσει άλλα de facto κι άλλα de jure τη θανατική ποινή, πριν την ενσωμάτωση καταργητικών διατάξεων στο ενωσιακό δίκαιο. Η παρακολούθηση της πορείας της κατάργησης του θεσμού στην ΕΕ το αποδεικνύει. Ενδεικτικά αναφέρω τις ημερομηνίες κατάργησης σε κάποια από τα κράτη – μέλη. Στην Ολλανδία η θανατική ποινή καταργήθηκε το 1870 για τα κοινά

εγκλήματα και το 1982 για όλα τα εγκλήματα. Η Φινλανδία και η Δυτική Γερμανία αφαίρεσαν αυτήν την ποινή από τον ποινικό τους κώδικα το 1949. Η Ανατολική Γερμανία έπραξε ομοίως το 1987, η Αυστρία το 1968, το Ηνωμένο Βασίλειο το 1969, η Σουηδία το 1972 με την επιφύλαξη για τη χρήση της σε περίοδο πολέμου. Αντίστοιχα, η Ισπανία το 1978, για τα κοινά εγκλήματα και το 1995 για όλα, η Πορτογαλία το 1976, η Δανία το 1978, το Λουξεμβούργο το 1979 και η Γαλλία το 1981²⁰. Το 6^ο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ με βάση το οποίο καταργείται η ποινή του θανάτου υιοθετήθηκε το 1983 κι όπως είναι εμφανές κι από τις προαναφερθείσες ημερομηνίες είχε προηγηθεί σε όλες τις περιπτώσεις η κατάργηση από κάθε κράτος μέλος. Οι περισσότερες χώρες κατήργησαν την ποινή του θανάτου για τα κοινά εγκλήματα, αλλά τη διατήρησαν στην ποινική τους νομοθεσία για εγκλήματα που τελούνται σε περίοδο πολέμου και την κατήργησαν για όλα τα εγκλήματα μεταγενέστερα. Αυτό αποτελεί σύνηθες μέτρο που λαμβάνουν τα κράτη τα οποία έχουν ως στόχο την πλήρη κατάργηση της ποινής μελλοντικά. Εξάλλου, και στο 6^ο Πρωτόκολλο διατηρήθηκε η επιφύλαξη για την χρήση της σε περίοδο πολέμου, οπότε όλα τα κράτη μέλη ήταν συντεταγμένα με τις έως τότε επιταγές του Συμβουλίου της Ευρώπης και της ΕΣΔΑ. Φυσικά, η ποινή του θανάτου στην πράξη παρέμενε ανεφάρμοστη.

Επομένως, η αρχική εξέλιξη στην ποινική νομοθεσία των κρατών μελών δεν προήλθε από μια κεντρική θέση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αλλά αναπτύχθηκε μέσω της απόρριψης της τιμωρίας από το κάθε κράτος μέλος (Behrmann & Yorke, 2013:7). Η σταδιακή κατάργησή της από την ποινική νομοθεσία των κρατών μελών, κυρίως για λόγους πολιτικής και βασιζόμενη στην αυξανόμενη ανησυχία για τη συμβατότητα της ποινής αυτής με τις αρχές του ανθρωπισμού, άνοιξε την πόρτα για μια μελλοντική κεντρική θέση ενάντια στην τιμωρία (ibid.: 8). Το 1980 το Κοινοβούλιο ενέκρινε το πρώτο ψήφισμά του ζητώντας την κατάργηση της θανατικής ποινής στην Κοινότητα, λαμβάνοντας υπόψη τις πρωτοβουλίες κατά της θανατικής ποινής της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης (ibid.: 11). Οι ζυμώσεις συνεχίστηκαν τη δεκαετία του 1980. Φαίνεται, ότι το Κοινοβούλιο επιδίωκε να θεσπίσει επίσημο μορατόριουμ για όλες τις εκτελέσεις, έως ότου το καθεστώς της ποινής θα μπορούσε να καθοριστεί επίσημα από τα όργανα της Κοινότητας (ibid.:

²⁰ Οι πληροφορίες ανακτήθηκαν από:

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/world/20190212STO25910/thanatiki-poini-stoicheia-gia-tin-katastasi-stin-europsi-kai-ton-upoloipo-kosmo>

12). Ως εκ τούτου, άρχισε να καλλιεργεί το πολιτικό έδαφος για την ανάπτυξη μιας πιο ενδεδειγμένης εξέτασης της τιμωρίας σε περιφερειακό επίπεδο (ibid.). Το 1981, με ακόμη ένα ψήφισμα το Κοινοβούλιο αναγνωρίζει ότι «η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν είναι απλώς μια κοινή αγορά, αλλά και ένας κοινός πολιτισμός» (ibid.). Επίσης, στο ψήφισμα εξετάζονται τα άρθρα 3 και 5 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι: « [...] ο νόμος πρέπει να είναι ισχυρός για να υπερασπιστεί τα πιθανά θύματα και να είναι συνεπής, χωρίς ποτέ να διατάζει την αφαίρεση ανθρωπίνων ζωών» (ibid.). Το Κοινοβούλιο επιδιώκει τη δημιουργία ομοιομορφίας στην απόρριψη της ποινής (ibid.: 13). Το 1986, το Κοινοβούλιο καλεί μέσω ψηφίσματος τα κράτη μέλη να επικυρώσουν το υπ' αριθμόν 6 Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ σχετικά με την κατάργηση της θανατικής ποινής (ibid.: 13). Με αυτό το ψήφισμα το Κοινοβούλιο όχι μόνο ζητούσε την ενίσχυση της περιφερειακής κατάργησης, προτρέποντας μια ενοποιημένη απόρριψη της τιμωρίας εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ), αλλά έδειξε επίσης ότι εντός των «αδελφών» ευρωπαϊκών περιφερειών της ΕΚ και του Συμβουλίου της Ευρώπης, υπήρχε μια κοινή στάση κατάργησης της ποινής (ibid.: 14). Αυτές οι πρώτες προσεγγίσεις επί του θέματος τη δεκαετία του 1980 αποτυπώνουν τη βούληση του Κοινοβουλίου για τη διαμόρφωση περιφερειακής θέσης για τη νομική αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος της Ποινικής Δικαιοσύνης (ibid.: 13).

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, το 1992, δεν περιείχε ειδική διάταξη περί κατάργησης της θανατικής ποινής, αλλά ανέφερε στο άρθρο ΣΤ παράγραφος 2 ότι: «η Ένωση θα σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών...και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου» (Behrmann & Yorke, 2013 :16). Αυτή η θέση αποτελεί μια γενική αναγνώριση και επιβεβαίωση της προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντός της ΕΣΔΑ, χωρίς ειδική αναφορά στη θανατική ποινή (ibid.). Στο επίπεδο της Συνθήκης, λοιπόν, το πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του ΣτΕ αναγνωρίστηκε και επιβεβαιώθηκε, αλλά συγκεκριμένες διατάξεις δεν είχαν ακόμη καθοριστεί (ibid.). Σύμφωνα με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ: η ΕΣΔΑ του ΣτΕ, το 6^ο Πρωτόκολλο, μαζί με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, παρείχε, έως εκείνη την στιγμή, το σημείο αναφοράς για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Είναι σαφές ότι η περιφερειακή θέση δεν ήταν ακόμη πλήρως ομοιογενής με τη γενική στάση των κρατών μελών (ibid.).

Μια διαδικασία εκτυλισσόταν για την παγίωση της πολιτικής βούλησης κατά της θανατικής ποινής μέσω μιας Συνθήκης (ibid.) Ένα πολύ θετικό βήμα έγινε στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, το 1997, η οποία περιελάμβανε τη Διακήρυξη για την Κατάργηση της Θανατικής Ποινής που ανέφερε ότι: «όσον αναφορά στο άρθρο ΣΤ, παράγραφος 2 της Συνθήκης για την ΕΕ, η Διάσκεψη υπενθυμίζει ότι το 6^ο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ που έχει υπογραφεί και επικυρωθεί από τη μεγάλη πλειοψηφία των κρατών μελών, προβλέπει την κατάργηση της θανατικής ποινής» (ibid.: 17). Σε αυτό το πλαίσιο, η Διάσκεψη σημειώνει ότι: «από την υπογραφή του προαναφερθέντος Πρωτοκόλλου στις 28 Απριλίου του 1983, η θανατική ποινή καταργήθηκε στα περισσότερα κράτη μέλη της Ένωσης και δεν έχει εφαρμοστεί σε κανένα από αυτά» (ibid.). Η Συνθήκη του Άμστερνταμ αποτελεί την πρώτη Συνθήκη επιβεβαίωσης ότι η κίνηση προς την κατάργηση της θανατικής ποινής συμπεριλήφθηκε στη νομική και πολιτική ατζέντα της ΕΕ (ibid.). Μέσω αυτής της Διακήρυξης, η Συνθήκη του Άμστερνταμ ενέκρινε την ενίσχυση του διαλόγου αφενός για τα ανθρώπινα δικαιώματα και αφετέρου για την κατάργηση της θανατικής ποινής κι επεσήμανε τη δημιουργία μιας περιφερειακής θέσης, η οποία εκείνη τη στιγμή αντικατοπτριζόταν στην επικύρωση του 6^{ου} Πρωτοκόλλου από τα περισσότερα κράτη μέλη (ibid.).

Το 2000 υιοθετήθηκε ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ που σηματοδοτεί μια σαφή και συγκεκριμένη απόρριψη της τιμωρίας από την ΕΕ και ενσωματώθηκε στη Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία υπεγράφη το 2007 και τέθηκε σε ισχύ το 2009. Ο Χάρτης έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, αποτελεί πηγή πρωτογενούς δικαίου της ΕΕ κι έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες. Στο άρθρο 6, παρ. 3 της Συνθήκης της Λισαβόνας ορίζεται ότι: «Τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται από την ΕΣΔΑ και όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης» (Behrmann & Yorke, 2013: 18). Το άρθρο 1 του Χάρτη ορίζει ότι: «Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται» (ibid.). Η ΕΕ θεωρεί ότι η θανατική ποινή αποτελεί σοβαρή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Στο άρθρο 2 του Χάρτη ορίζεται το δικαίωμα στη ζωή ως εξής: «Κάθε πρόσωπο έχει

δικαίωμα στη ζωή. Κανείς δεν μπορεί να καταδικασθεί στην ποινή του θανάτου ούτε να εκτελεσθεί» (ibid.). Εδώ, η ΕΕ επιβάλλει την πλήρη απόρριψη της θανατικής ποινής. Στην «αδελφή» ευρωπαϊκή περιφέρεια του ΣτΕ, το κείμενο του άρθρου 2 παρ. 1 της ΕΣΔΑ ορίζει το δικαίωμα στη ζωή, αλλά όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αρχικά προέβλεπε τη δυνατότητα επιβολής θανατικής ποινής (ibid.: 19). Ωστόσο, με το Πρωτόκολλο 13 της ΕΣΔΑ, η θανατική ποινή καταργείται, χωρίς να προβλέπεται καμία εξαίρεση. Μετά την επικύρωση αυτού του Πρωτοκόλλου, το άρθρο 2 παρ. 1 της ΕΣΔΑ θα πρέπει πλέον να ερμηνευθεί ώστε να μην παρέχει κανένα νομοθετικό κενό στα κράτη μέλη να εφαρμόσουν την ποινή του θανάτου (ibid.). Κατά συνέπεια, όταν ένα κράτος μέλος επικυρώνει το Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 13, το κείμενο του Πρωτοκόλλου αντικαθιστά τη διάταξη περί θανατικής ποινής στο κείμενο του άρθρου 2 παρ. 1 της ΕΣΔΑ (ibid.: 20). Το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ έχει πανομοιότυπη διάταξη με το άρθρο 4 του Χάρτη που δηλώνει ότι: «Κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε απάνθρωπες ή εξευτελιστικές ποινές ή μεταχείριση» (ibid.). Με τον Χάρτη μπορούμε να πούμε ότι επετεύχθη η ομογενοποίηση και η ενοποίηση της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας ως προς το ζήτημα της θανατικής ποινής. Τα κράτη που επιθυμούν να προσχωρήσουν στην Ένωση θα πρέπει να πληρούν κάποια κριτήρια, τα Κριτήρια της Κοπεγχάγης, μεταξύ των οποίων είναι να έχουν δημοκρατικό πολίτευμα και να εγγυώνται το σεβασμό και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Συνεπώς, τα κράτη που επιθυμούν να προσχωρήσουν στην Ένωση θα πρέπει να καταργήσουν τη θανατική ποινή καθώς αποτελεί προϋπόθεση για την ένταξή τους.

Ο Χάρτης φαίνεται να προσφέρει μια σαφέστερη και πιο εύκολα καθορισμένη οδό προς την κατάργηση της θανατικής ποινής σε σχέση με την ΕΣΔΑ (ibid.: 22). Αυτό εξηγείται εύκολα, καθώς η ΕΣΔΑ υπογράφηκε το 1950 όταν το ευρωπαϊκό πολιτικό συναίσθημα σε σχέση με την ποινή δεν είχε σταθεροποιηθεί και υπήρχαν αντικρουόμενες απόψεις, αλλά ο Χάρτης υιοθετήθηκε το 2000 σε ένα εξελιγμένο πολιτικό σκηνικό, με τη διαμορφωμένη πια επί μακρόν σταθερή ευρωπαϊκή στάση κατά της θανατικής ποινής (ibid.). Το ΣτΕ είχε να αντιμετωπίσει διαφορετικές προκλήσεις εκείνη την εποχή για τα θέματα περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έπρεπε να συζητήσει και να καθορίσει (ibid.).

4.5 Η Στάση της ΕΕ προς Τρίτες Χώρες όσον αφορά στη Θανατική Ποινή.

Η ΕΕ παροτρύνει τις τρίτες χώρες που συνεχίζουν να εφαρμόζουν τη θανατική ποινή να την περιορίσουν τηρώντας τους ελάχιστους κανόνες, όπως το να μην εφαρμόζουν τη θανατική ποινή για μη βίαιες πράξεις ή ως υποχρεωτική ποινή. Η ΕΕ επεμβαίνει, μέσω δημόσιων δηλώσεων και διπλωματικών αντιπροσωπειών, σε ατομικές περιπτώσεις καθώς και σε επίπεδο γενικής πολιτικής όταν μια τρίτη χώρα αλλάζει τη στάση της όσον αφορά τη χρήση της θανατικής ποινής. Η χρηματοδότηση της ΕΕ επιτρέπει σε μη κυβερνητικές οργανώσεις να συνηγορήσουν και να κάνουν εκστρατείες υπέρ της κατάργησης της θανατικής ποινής. Επίσης, η ΕΕ θέτει το ζήτημα της κατάργησης της θανατικής ποινής σε σχετικά πολυμερή φόρουμ, όπως στο Συμβούλιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών.

4.6 Οι Θέσεις που Πρεσβεύει η ΕΕ.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση βασίζεται σε μια ισχυρή δέσμευση για την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου παγκοσμίως. Για την ΕΕ η δημοκρατία είναι το μόνο πολιτικό σύστημα που μπορεί να προστατεύσει πλήρως όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ΕΕ θεωρεί όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα ως καθολικά, αδιαίρετα κι αλληλεξαρτώμενα και τα προωθεί ενεργά και τα υπερασπίζεται τόσο εντός των συνόρων όσο και κατά τη σύναψη σχέσεων με τρίτες χώρες. Εντός των συνόρων της ΕΕ, οι αρχές αυτές ενσωματώνονται στις ιδρυτικές συνθήκες της ΕΕ, ενισχύθηκαν από τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ που εγκρίθηκε το 2000 και ενισχύθηκαν ακόμη περισσότερο όταν ο Χάρτης κατέστη νομικά δεσμευτικός με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας το 2009. Εκτός των συνόρων της ΕΕ, η δράση της στη διεθνή σκηνή καθοδηγείται από τις αρχές που έχουν εμπνεύσει τη δική της δημιουργία, ανάπτυξη και διεύρυνση και τις οποίες επιδιώκει να προωθήσει και στον ευρύτερο κόσμο: τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, την καθολικότητα και το αδιαίρετο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, τις αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης και το σεβασμό των αρχών του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και του διεθνούς δικαίου. Η ΕΕ συμμετέχει επίσης ενεργά σε πολυμερή φόρουμ και υποστηρίζει

προσπάθειες περιφερειακών οργανώσεων για την προώθηση της ατζέντας για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία. Όλη η συνεργασία καθώς και οι εμπορικές συμφωνίες με τρίτες χώρες περιέχουν μια ρήτρα που ορίζει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο στις σχέσεις μεταξύ των μερών. Τα παραπάνω δείχνουν πώς τα ανθρώπινα δικαιώματα και η δημοκρατία αποτελούν κατευθυντήριες αρχές για τις εξωτερικές δράσεις της Ένωσης.

4.7 Η Κατάργηση της Θανατικής Ποινής στην Ελληνική Έννομη Τάξη.

Η θανατική ποινή προβλεπόταν στο άρθρο 50 ΠΚ μέχρι το 1993. Μετά την υπογραφή του 6^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, στις 02-05-1983, αλλά πριν την επικύρωση αυτού με νόμο, η θανατική ποινή καταργήθηκε στην Ελλάδα με το άρθρο 33 του Ν. 2172/1993 και μάλιστα με τρόπο απόλυτο, χωρίς την πρόβλεψη εξαιρέσεων. Με βάση τη διάταξη αυτή, «όπου στις κείμενες διατάξεις προβλέπεται για ορισμένη αξιόποινη πράξη αποκλειστικά η ποινή του θανάτου, νοείται πλέον ότι απειλείται η ποινή της ισόβιας κάθειρξης, ενώ όπου η ποινή του θανάτου προβλέπεται διαζευκτικά με άλλη ποινή, νοείται ότι απειλείται μόνο η τελευταία» (Καϊάφα – Γκμπάντι, Μπιτζιλέκης & Συμεωνίδου –Καστανίδου, 2008: 24).

Υπογράφοντας το 6^ο Πρωτόκολλο που προστέθηκε στην ΕΣΔΑ, η Ελλάδα είχε αναλάβει την υποχρέωση κατάργησης της θανατικής ποινής, τουλάχιστον σε καιρό ειρήνης. Ο Έλληνας νομοθέτης ανταποκρίθηκε στην ευρωπαϊκή στάση απέναντι στο ζήτημα αυτό και μάλιστα σε αυστηρότερο πλαίσιο. Ενώ στη σχετική διάταξη του 6^{ου} Πρωτοκόλλου, όπως είδαμε, προβλέπεται δυνατότητα εξαίρεσης στην κατάργηση σε περίπτωση πολέμου ή της απειλής πολέμου, το άρθρο 33 του Ν. 2172/1993 επέλεξε την αυστηρή και ανεπίδεκτη επιφυλάξεων διατύπωση, πηγαίνοντας ένα βήμα παρακάτω, με την πρόβλεψη περί αντικατάστασης της θανατικής ποινής με ισόβια κάθειρξη. Αργότερα, με το άρθρο 1 παρ.12 περ.β' Ν. 2207/1994 καταργήθηκε και το άρθρο 50 ΠΚ (ό.π.)

Από την χρησιμοποιούμενη ορολογία εν προκειμένω, διαφαίνεται σαφώς η βούληση του Έλληνα νομοθέτη να λάβει συγκεκριμένη στάση απέναντι στη θανατική ποινή, χωρίς την πρόβλεψη εξαιρέσεων ή τη χρήση όρων, που ενδεχομένως να κατέλειπαν ερμηνευτικά κενά ή περιθώρια διαφορετικής προσέγγισης της εν λόγω πρόβλεψης.

Κάτι που, όπως είδαμε, δε συνέβη με την αντίστοιχη διάταξη του 6^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

Ούτως ή άλλως, η ποινή παρέμενε ανεφάρμοστη καθώς η τελευταία εκτέλεση στην Ελλάδα έγινε το 1972. Το 6^ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ υπεγράφη από τη χώρα μας το 1983, ωστόσο, η επικύρωση του έγινε το 1998, με το Ν. 2610, και αφού είχε ήδη καταργηθεί η θανατική ποινή στο εσωτερικό δίκαιο (ό.π.: 25). Στο Ν. 2610/1998 έγινε απλώς μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη των μεταφρασμένων διατάξεων του Πρωτοκόλλου αυτού. Λίγο πριν είχε επίσης επικυρωθεί με το Ν. 2462/1997 και το Δεύτερο Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του ΟΗΕ, που και αυτό επέβαλε την κατάργηση της θανατικής ποινής (ό.π.). Οι δεσμεύσεις που προκαλούσαν τα διεθνή αυτά κείμενα αποτυπώθηκαν και στην Αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001. Τότε τροποποιήθηκε το άρθρο 7 παρ. 3 Συντ., το οποίο ορίζει πλέον ρητά ότι «θανατική ποινή δεν επιβάλλεται, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται στο νόμο για κακουργήματα τα οποία τελούνται σε καιρό πολέμου και σχετίζονται με αυτόν». Μετά από τις νομοθετικές αυτές αλλαγές, η θανατική ποινή παρέμεινε μόνο στο Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα (Ν 2287/1995), όπου προβλεπόταν μόνο για κακουργήματα που έχουν τελεσθεί σε περίοδο πολέμου (ό.π.). Με την κύρωση του 6^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και την αντίστοιχη αναθεώρηση του Συντάγματος, υπήρξε μία οπισθοδρόμηση σε σχέση με το νόμο του 1993. Κι αυτό διότι, παρόλο που με το Πρωτόκολλο παρεχόταν η δυνατότητα στα κράτη μέλη να προβλέψουν εξαιρέσεις από την κατάργηση της θανατικής ποινής, σε περίπτωση πολέμου ή κινδύνου πολέμου, διαφαίνεται ότι ο Έλληνας νομοθέτης, με το νόμο του 1993, είχε επιλέξει την πλήρη κατάργηση της ποινής του θανάτου, χωρίς την πρόβλεψη εξαιρέσεων.

Μετά την κύρωση του 13^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ με το Ν. 3289/2004, η θανατική ποινή καταργήθηκε ολοσχερώς αφού στα πλαίσια αυτού του Πρωτοκόλλου η κατάργηση της ποινής του θανάτου είναι υποχρεωτική σε κάθε περίπτωση, χωρίς καμία εξαίρεση (ό.π.). Όπως συνέβη και με την κύρωση του 6^{ου} Πρωτοκόλλου και σε αυτήν την περίπτωση επελέγη η μέθοδος της μεταφοράς αυτούσιων των μεταφρασμένων διατάξεων του εν λόγω Πρωτοκόλλου στην εσωτερική έννομη τάξη. Με το άρθρο 2 του παραπάνω νόμου καταργήθηκε και το άρθρο 8 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα που προέβλεπε την επιβολή της θανατικής ποινής. Συνεπώς, μετά

την κύρωση με το Ν. 3289/2004 του 13^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, για την πλήρη κατάργηση της θανατικής ποινής, η πρόβλεψη του άρθρου 7 παρ. 3 του Συντάγματος κατέστη ανενεργή (Χρυσόγονος, 2006: 222). Με την ως άνω κύρωση ολοκληρώθηκε η καταργητική πορεία της θανατικής ποινής στη χώρα μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Προβλήματα Μεταφοράς, Μετάφρασης κι Ενσωμάτωσης της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας στην Εσωτερική Έννομη Τάξη των Κρατών – Μελών.

5.1 Νομική Γλώσσα – Νομική Μετάφραση

5.1.1 Τι είναι μετάφραση

Σύμφωνα με τον Κεντρωτή, η μετάφραση είναι γενικώς η μεταφορά ενός μηνύματος από τη γλώσσα αφετηρίας στη γλώσσα αφίξεως ή, πιο αναλυτικά, η μεταφορά ενός συγκεκριμένου κειμένου, από τη γλώσσα αφετηρίας, που έχει συνταχθεί σύμφωνα με τους κανόνες της γλώσσας αφετηρίας, σε ένα κείμενο στη γλώσσα αφίξεως που: «α) συντάσσεται σύμφωνα με τους κανόνες της γλώσσας αφίξεως, β) διατηρεί το νόημα του πρωτοτύπου και γ) ανά πάσα στιγμή μπορεί να ελεγχθεί ως προς την ορθότητά του και να διορθωθεί» (1996: 117, 118). Σύμφωνα με τον Gadamer: «η διαδικασία της μετάφρασης εμπερικλείει κατά βάθος όλο το μυστικό της κατανόησης του κόσμου από τον άνθρωπο και της επικοινωνίας των ανθρώπων μέσα στα πλαίσια της κοινωνίας» (στο Κεντρωτής, 1996: 43). Η μετάφραση αποτελεί μια πολύπλοκη, πολυδιάστατη διαδικασία καθώς κατά τη μεταφραστική διαδικασία πρέπει να ληφθούν υπόψη πολλές παράμετροι και συνιστώσες, διότι στη γλώσσα αποτυπώνονται οι εξελίξεις σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ο Humboldt υποστηρίζει ότι: «η γλώσσα είναι η αντανάκλαση της εξωγλωσσικής πραγματικότητας σε δεδομένη γλωσσική κοινότητα» (στο Κριμπάς, 2017: 38). Με άλλα λόγια, η κάθε γλώσσα εκφράζει με το δικό της τρόπο την κοινωνική πραγματικότητα ιδρύοντας τα δικά της, αποκλειστικά και μοναδικά νοήματα (Κεντρωτής, 1996: 41). Με βάση τον Humboldt η διαφορά μεταξύ των γλωσσών θα πρέπει να αναζητηθεί στην κοσμοθεώρησή τους, που εξαρτάται από την ιστορία και τον πολιτισμό της εκάστοτε γλωσσικής κοινότητας (στο Κριμπάς, 2017: 38).

Κατά τον Mattila, άρρηκτα συνδεδεμένοι με την κουλτούρα δεδομένης κοινωνίας είναι και οι κανόνες δικαίου για αυτό άλλωστε διαφέρουν μεταξύ των έννομων τάξεων, «όπως διαφέρουν και οι νομικές έννοιες, καθώς αποτελούν αποκρυσταλλωμένες μορφές κανόνων δικαίου» (στο Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 26).

5.1.2 Νομική γλώσσα

Η νομική γλώσσα είναι μια γλώσσα για ειδικούς σκοπούς και συγκεκριμένα μια θεσμική γλώσσα για ειδικούς σκοπούς (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 24). Ο Mattila υποστηρίζει ότι: «[...] Η νομική γλώσσα διαφέρει από τις περισσότερες άλλες γλώσσες για ειδικούς σκοπούς ως προς το ότι περιγράφει ένα μεταφυσικό φαινόμενο. Ο νόμος δεν υπάρχει στον φυσικό κόσμο [...]» (ό.π.: 25). Κι ο Brækhus, επίσης, υπογραμμίζει ότι: «Η γλώσσα μιας φυσικής επιστήμης δεν μπορεί να μεταβάλει την πραγματικότητα... Αν όμως ο νομοθέτης, σε ένα νέο νόμο, περιγράψει ένα νομικό φαινόμενο διαφορετικά απ' ό,τι σε προγενέστερο νόμο, η νομική πραγματικότητα μεταβάλλεται: ο νόμος υπάρχει μόνο στην ανθρώπινη γλώσσα» (ό.π.).

Κάθε γλώσσα για ειδικούς σκοπούς συνδέεται με την εξειδικευμένη γνώση, εντός συγκεκριμένου επιστημονικού πεδίου και παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες που τη διαφοροποιούν από τη γενική γλώσσα. Κατά την Cao: «υπάρχουν λεξιλογικά, συντακτικά, κειμενικά και πραγματολογικά χαρακτηριστικά που είναι μοναδικά στη νομική γλώσσα ως τεχνική γλώσσα» (στο Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 30). Τα κύρια γνωρίσματα της νομικής γλώσσας, που αποτελούν τις γλωσσοστρεφείς ιδιαιτερότητές της, είναι τα εξής:

- 1) Σε λεξιλογικό επίπεδο το περίπλοκο και μοναδικό νομικό λεξιλόγιο, του οποίου η έκταση ποικίλλει ανάλογα με τη γλώσσα. Πρόκειται κυρίως για τη νομική ορολογία, η οποία αποτελεί και την κύρια πηγή δυσκολιών κατά τη μετάφραση νομικών κειμένων (ό.π.: 32).
- 2) Αφορούν στο συντακτικό επίπεδο: περίπλοκος μακροπερίοδος λόγος με αξιοπρόσεκτα μακροσκελείς προτάσεις, όπου προτιμάται η τυπική κι απρόσωπη σύνταξη.
- 3) Επιτελεστικός χαρακτήρας των εκφωνημάτων της, που εμπίπτει στο πραγματολογικό επίπεδο.
- 4) Σε υφολογικό επίπεδο: η εκτεταμένη χρήση αποφαιτικών προτάσεων που σε συνδυασμό με το απρόσωπο ύφος διακηρύσσουν δικαιώματα κι υποχρεώσεις. (ό.π.:32).

Επίσης, η νομική γλώσσα διακρίνεται για το πομπώδες και αποστασιοποιημένο ύφος της (ό.π.: 33). Ακόμη ένα χαρακτηριστικό είναι και η χρήση στερεότυπων εκφράσεων που δεν αποτελούν όμως νομικούς όρους (ό.π.: 35)

5.1.3 Νεοελληνική νομική γλώσσα

Η νεοελληνική νομική γλώσσα (NENG) εμφανίζει αρκετές ομοιότητες με άλλες ευρωπαϊκές νομικές γλώσσες αλλά διαθέτει κι ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν, κάποια από τα οποία απαντώνται και σε άλλες ευρωπαϊκές νομικές γλώσσες, αλλά όχι στον ίδιο βαθμό (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 45). Συγκεκριμένα:

- 1) Λόγω της άλλοτε επικράτησης της καθαρεύουσας, στη σύγχρονη NENG επιβιώνουν λόγια στοιχεία που δεν περιορίζονται απλώς στο λεξιλογικό επίπεδο, όπως για παράδειγμα στην ορολογία, αλλά εκτείνονται και στο μορφολογικό, το συντακτικό και το φωνολογικό επίπεδο, ενίοτε με τον λόγιο τύπο να συνυπάρχει με το δημώδη (ό.π.). Για παράδειγμα, ενώ η νεοελληνική δεν διαθέτει μετοχή αορίστου, στη NENG απαντώνται πολλές τέτοιες μετοχές, κατά κανόνα ουσιαστικοποιημένες όπως, ζημιώσας, προστήσας κ.ά., οι οποίες συνιστούν νομικούς όρους και έχουν παγιωθεί σε αυτόν τον τύπο (ό.π.).
- 2) Λόγω της προαναφερθείσας ιδιαιτερότητας αλλά και λόγω των ποικίλων δικαίων από τα οποία άντλησε υλικό το ελληνικό δίκαιο, η NENG εμφανίζεται λιγότερο ομοιόμορφη σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές νομικές γλώσσες (ό.π.). Όπως παρατηρεί η Παναρέτου: «[...] το γεγονός ότι σε άλλους νόμους επιλέγονται οι καθημερινές λέξεις για τους μη νομικούς όρους και σε άλλους οι λόγιες θίγει την ομοιομορφία αλλά και τον απρόσωπο χαρακτήρα που θα έπρεπε να έχουν οι νόμοι» (στο Βαλεοντής & Κριμπάς: 2014: 46).
- 3) Η NENG χαρακτηρίζεται από την απουσία άμεσων δανείων, είτε όρων είτε λοιπών λέξεων (ό.π.). Εξαίρεση αποτελούν τα άμεσα δάνεια που είχαν ήδη διεισδύσει στην αρχαία ελληνική και τα οποία πέρασαν, ως φυσική συνέχεια ή ως λόγιες αναβιώσεις, στην κοινή νεοελληνική από το σύστημα της οποίας αφομοιώθηκαν (ό.π.: 48). Επίσης, δεν λαμβάνονται υπόψη τα μεταφραστικά δάνεια που απαντώνται στην καθαρεύουσα από την οποία μεταδόθηκαν και στην κοινή νεοελληνική και στη NENG (ό.π.). Η αποφυγή δανείων όρων ή

λέξεων τίθεται και ως ρητή επιταγή στο *Εγχειρίδιο Οδηγιών για την Κωδικοποίηση της Νομοθεσίας*.²¹

5.1.4 Νομική μετάφραση

Κατά τη νομική μετάφραση γίνονται αντιληπτές κάποιες ιδιαιτερότητες της νομικής γλώσσας και της νομικής ορολογίας, τις οποίες αποκαλούμε δικαιοστρεφείς ιδιαιτερότητες και οφείλονται στη διαφορετική και ανεξάρτητη εξέλιξη των νομικών εννοιών στην εκάστοτε έννομη τάξη, ανεξάρτητα από τη γλώσσα που χρησιμοποιεί η καθεμία (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 242). Αυτές οι ιδιαιτερότητες, που αφορούν κατά βάση σε μεταφραστικά προβλήματα που γεννώνται λόγω των ασυμβατοτήτων μεταξύ των εμπλεκόμενων νομικών συστημάτων, ο Βλαχόπουλος τις κατατάσσει ως εξής:

- 1) Τις πραγματολογικές, που είναι αποτέλεσμα της ανυπαρξίας πραγματικοτήτων (realia) του ενός πολιτισμού στους κόλπους του άλλου (2003: 25), όπως είναι οι διαφορετικοί νομικοί θεσμοί (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 242).
- 2) Τις μορφικές, που αποδίδονται στο γεγονός ότι μερικές κατηγορίες κειμένων πραγματώνονται στον πολιτισμό – στόχο με διαφορετικά γλωσσικά μέσα (Βλαχόπουλος, 2003: 25). Αυτή η ιδιαιτερότητα αφορά στη σύνταξη και στα κειμενικά χαρακτηριστικά ενός νομικού κειμένου σε δεδομένο δίκαιο (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 242).
- 3) Τις σημασιολογικές, που αφορούν τις παραδηλώσεις των λέξεων (Βλαχόπουλος, 2003: 25). Αφορούν, δηλαδή, στην ορολογία και στο λεξιλόγιο που εμφανίζεται στα νομικά κείμενα (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 242).

Η μετάφραση των νομικών κειμένων διακρίνεται για τον πολυσύνθετο χαρακτήρα της. Στην περίπτωση της μετάφρασης νομικών κειμένων δεν έχουμε να κάνουμε μόνο με δύο γλώσσες και κατ'έκταση με δύο πολιτισμούς, αλλά και με δύο νομικά συστήματα που διαμορφώθηκαν διαφορετικά, όπως γίνεται αντιληπτό και από τα

²¹ «Πρέπει κατά κανόνα να αποφεύγεται η χρήση ξένων όρων ή λέξεων. Εάν οι κωδικοποιούμενες διατάξεις περιλαμβάνουν ξένους όρους ή λέξεις, χωρίς αυτό να είναι αναγκαίο, πρέπει, κατά την κωδικοποίηση, να αποδίδονται στην ελληνική γλώσσα, εφόσον έχει διαπλαστεί σχετικώς δόκιμος όρος. Εάν υπάρχει ελληνικός όρος, ο οποίος δεν έχει επικρατήσει, παρατίθεται και ο ξενόγλωσσος εντός παρενθέσεως». Ανακτήθηκε από: https://gslegal.gov.gr/wp-content/uploads/2010/02/teliko_egxeiridio_odigion_gia_tin_kodikopoiisi_tis_nomothesias.pdf, σελ.14.

προαναφερθέντα, και η μετάφραση εδώ σημαίνει και μετάβαση από το ένα νομικό σύστημα στο άλλο (Βλαχόπουλος, 1999: 22 - 23). Οι δυσκολίες δε που προκύπτουν κατά τη μεταφραστική διαδικασία είναι μεγαλύτερες όταν οι συγκεκριμένες έννομες τάξεις ανήκουν σε διαφορετικές οικογένειες δικαίου (ό.π.: 26). Η νομική ορολογία αποτελεί μία από τις σημαντικότερες πηγές δυσκολίας κατά τη μετάφραση νομικών κειμένων (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 245). Έργο της θεωρίας της μετάφρασης των νομικών κειμένων είναι να αποκαλύψει το είδος των προβλημάτων εκείνων που συναντάμε κατά τη μετάβαση από το ένα νομικό σύστημα στο άλλο (ό.π.: 23). Πολλές από αυτές τις δυσκολίες προκύπτουν λόγω της ασυμβατότητας μεταξύ των εννόμων τάξεων, άρα και μεταξύ των νομικών γλωσσών, καθώς η κάθε νομική γλώσσα είναι ο φορέας έκφρασης του εκάστοτε δικαίου (Βλαχόπουλος, 2003: 22). Κατά τον Mattila: «όπου διαφέρουν οι έννοιες δυο νομικών συστημάτων, τα σημασιολογικά πεδία των νομικών όρων δεν αντιστοιχούν μεταξύ τους». Η διαφορά έγκειται στην εκάστοτε αντιμετώπιση των νομικών εννοιών από τη δεδομένη έννομη τάξη κι όχι στις ίδιες τις έννοιες (Βαλεοντής & Κριμπάς 2014: 243 - 244). Επομένως, «η θεωρία της μετάφρασης νομικών κειμένων οφείλει να αναλάβει τον εντοπισμό, τη διερεύνηση και τη μελέτη των διαφορών μεταξύ των πολιτισμών, δηλαδή, των ασυμβατοτήτων, στις οποίες ενδεχομένως θα σκοντάψει ο μεταφραστής νομικών κειμένων, και τις οποίες θα περιγράψει και θα αναζητήσει μηχανισμούς εξομάλυνσής τους» (Βλαχόπουλος, 1999: 24). Αυτό που διαφοροποιεί τη νομική μετάφραση από τα άλλα είδη μετάφρασης είναι ότι κάθε επιλογή μπορεί να έχει έννομες συνέπειες (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 243). Στόχος της νομικής μετάφρασης είναι η αντικειμενικότητα και η ακρίβεια ως κείμενο που σέβεται έναν ορισμένο κανονιστικό τρόπο γραφής (ό.π.). Τέλος, διακρίνονται τα ακόλουθα είδη νομικής μετάφρασης: (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 248).

- 1) ενδογλωσσική μετάφραση μεταξύ κειμένων τα οποία αντανακλούν διαφορετικές έννομες τάξεις.
- 2) διαγλωσσική μετάφραση μεταξύ κειμένων τα οποία αντανακλούν διαφορετικές έννομες τάξεις.
- 3) διαγλωσσική μετάφραση μεταξύ κειμένων τα οποία αντανακλούν την ίδια έννομη τάξη στην οποία δεν ισχύει η παράλληλη πολυγλωσσική σύνταξη.
- 4) διαγλωσσική μετάφραση μεταξύ κειμένων τα οποία αντανακλούν την ίδια έννομη τάξη στην οποία ισχύει η παράλληλη πολυγλωσσική σύνταξη (ό.π.).

5.1.5 Νομική γλώσσα κι Ευρωπαϊκή Ένωση

Η πολυγλωσσία αποτελεί ένα ισχυρό σύμβολο της φιλοδοξίας της ΕΕ να είναι ενωμένη στην πολυμορφία, πράγμα που αποτελεί έναν από τους ακρογωνιαίους λίθους του ευρωπαϊκού οικοδομήματος (Τσίγκου, 2009: 277). Οι γλώσσες της ΕΕ είναι οι 23 επίσημες – εθνικές γλώσσες των κρατών – μελών της προς τις οποίες μεταφράζονται τα κείμενα της Ένωσης (ό.π.: 279). Η νομική γλώσσα που χρησιμοποιείται στην Ευρωπαϊκή Ένωση εμφανίζει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Ως γλώσσα-πηγή χρησιμοποιείται κυρίως η Αγγλική και η Γαλλική και ως γλώσσα-στόχος χρησιμοποιούνται κατά κανόνα όλες οι υπόλοιπες γλώσσες της ΕΕ (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 54-55).

Ο Robertson, γράφει για τη γλώσσα των νομικών κειμένων της ΕΕ: «Η γλώσσα της ΕΕ μπορεί να νοηθεί ως ένας τύπος λόγου ξεχωριστός από την εθνική γλώσσα. Οι ρίζες του βρίσκονται στις εθνικές γλώσσες, στα εθνικά δίκαια και στις εθνικές κουλτούρες, αλλά το αποτέλεσμα είναι μια νέα σύνθεση, με τα δικά της γνωρίσματα και σημεία αναφοράς» (στο Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 55). Οι δομές του νομικού λόγου στους κόλπους της ΕΕ είναι διαφορετικές, καθώς επηρεάζονται από την πολυγλωσσία και την πολυπολιτισμικότητα. Παράλληλα, καταβάλλεται προσπάθεια η νομική γλώσσα της Ένωσης να βρίσκεται όσο το δυνατόν πιο κοντά στην εθνική γλώσσα των κρατών μελών, ώστε να είναι ευκολότερη η μεταφορά των σχετικών διατάξεων στο εθνικό τους δίκαιο. Ένα ακόμη προσδιοριστικό της γνώρισμα είναι ότι είναι σχετικά γενική και αφηρημένη, ώστε να καλύπτει όλες τις εθνικές παραλλαγές δεδομένου ζητήματος (ό.π.).

Η νομική ορολογία που χρησιμοποιείται στην Ευρωπαϊκή Ένωση αντικατοπτρίζει τα διαφορετικά νομοθετικά και πολιτικά συστήματα εντός της Ευρώπης, με στόχο παράλληλα την επίτευξη της όσο το δυνατόν μεγαλύτερης ομοιομορφίας μεταξύ του αρχικού κειμένου και των εκδοχών του, όπως μεταφέρεται στις εσωτερικές έννομες τάξεις (Λουπάκη, 2005: 56-57).

Τα θεσμικά όργανα της Ένωσης διαθέτουν όλα μεταφραστική υπηρεσία. Προκειμένου τα κείμενα που καταρτίζονται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης να είναι ταυτόχρονα επίσημα και να έχουν την ίδια ισχύ, η Μεταφραστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εκπόνησε το 1982 έναν οδηγό χρήσης ειδικά για την αγγλική

γλώσσα, ο οποίος έκτοτε αναθεωρείται ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Στον εν λόγω οδηγό περιλαμβάνεται ένα κεφάλαιο ειδικά αφιερωμένο στην εναρμόνιση της νομοθεσίας μεταξύ των κρατών μελών της Ένωσης.

Ο στόχος της οικοδόμησης ενός ενιαίου συστήματος δικαίου στην ΕΕ απαιτεί την εναρμόνιση των εθνικών δικαίων (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 253). Ιδιαίτερα δύσκολη χαρακτηρίζεται η μετάφραση νομικών κειμένων μεταξύ νομικών συστημάτων που δεν έχουν συγγένεια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση Ελλάδας – Αγγλίας, όπου τα δύο νομικά συστήματα ανήκουν σε διαφορετικές οικογένειες δικαίου. Το ελληνικό δίκαιο ανήκει στην οικογένεια του ηπειρωτικού δικαίου (Continental Law), ενώ το αγγλικό σε αυτή του κοινού δικαίου (Common Law). Στη μεγάλη απόσταση που χωρίζει αυτά τα δύο νομικά συστήματα προστίθεται και το γεγονός ότι οι δύο αυτές γλώσσες ανήκουν, επίσης, σε διαφορετικές οικογένειες (Thomson στο Βλαχόπουλος, 2003: 26).

5.1.6 Ο ρόλος του νομικού μεταφραστή

Σύμφωνα με τον Κεντρωτή, ο μεταφραστής εκτός από την άριστη γνώση της γλώσσας αφίξεως, οφείλει, επίσης, να γνωρίζει την ιστορία και την κουλτούρα της γλωσσικής κοινότητας προς την οποία μεταφράζει (1996: 74). Το ίδιο ισχύει και για το νομικό μεταφραστή καθώς κάθε έννομη τάξη διαμορφώνεται στο πλαίσιο συγκεκριμένου πολιτισμού, τον οποίον ο μεταφραστής οφείλει να γνωρίζει. «Ο μεταφραστής λειτουργεί ως κρίκος αλυσίδας που απλώνεται σε δύο πολιτισμούς για την επίτευξη ενός συνολικού στόχου» (Βλαχόπουλος, 2003: 30). Ειδικά όταν πρόκειται για εξειδικευμένα κείμενα, όπως είναι τα νομικά κείμενα, ο μεταφραστής θα πρέπει επιπροσθέτως να είναι επιστημονικά καταρτισμένος και γνώστης της ειδικής ορολογίας ώστε να είναι σε θέση να αποδώσει το νόημα του πρωτοτύπου με ακρίβεια, καθώς, στη νομική μετάφραση κάθε απόκλιση μεταξύ του κειμένου αφετηρίας και του κειμένου αφίξεως μπορεί να έχει έννομες συνέπειες (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 243).

Ο νομικός μεταφραστής θα πρέπει να έχει επαρκείς γνώσεις της νομικής κουλτούρας και των δύο χωρών και να ενημερώνεται συνεχώς γύρω από τη νέα νομοθεσία, τη νομολογία και τις αλλαγές που λαμβάνουν χώρα τόσο στη δική του, όσο και στην έννομη τάξη προς την οποία μεταφράζει. Ο νομικός μεταφραστής καλείται όχι μόνο

να αποδώσει γλωσσικά τη νομική ορολογία στην άλλη γλώσσα, αλλά να κατανοήσει και να ερμηνεύσει το κείμενο αφετηρίας, να εκτιμήσει και να αξιολογήσει τις επιλογές που έχει στη διάθεσή του και να καταλήξει στην επιλογή της νομικής ορολογίας που συνάδει με το σκοπό του κειμένου αφετηρίας, έχοντας παράλληλα και στο νου του την επίτευξη κατανόησης από τον τελικό αποδέκτη, καθώς το κείμενο – στόχος θα χρησιμοποιηθεί στο πλαίσιο μιας διαφορετικής έννομης τάξης και πιθανόν οι αποδέκτες του να είναι εξοικειωμένοι μόνο με το δικό τους νομικό σύστημα. Ωστόσο, η όποια αναγκαία ερμηνευτική παρέμβαση του μεταφραστή δε θα πρέπει να διαταράξει τη συνοχή του κειμένου – πηγή και το νομικό μετάφρασμα οφείλει να παράγει ανάλογα αποτελέσματα με το πρωτότυπο στη δική του έννομη τάξη (Βλαχόπουλος, 2003: 27-28).

Το έργο της μετάφρασης καθίσταται ακόμη πιο δύσκολο, καθώς όσο περισσότερο διαφέρουν οι νομικές παραδόσεις δύο έννομων τάξεων τόσο δυσκολότερη καθίσταται η μετάβαση από τη μία γλωσσική νομική απόδοση στην άλλη (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 243). Στην περίπτωση του ζεύγους Ελλάδας – Αγγλίας, των οποίων τα νομικά συστήματα ανήκουν σε διαφορετικές οικογένειες δικαίου, σε αρκετές περιπτώσεις δεν υπάρχει τέλειο ισοδύναμο και ο μεταφραστής καταφεύγει στη μέθοδο της εναλλακτικής απόδοσης κάποιου νομικού όρου. (Βλαχόπουλος, 2003: 31).

Ειδικά για τη μετάφραση των κειμένων της ΕΕ στα ελληνικά έχει συνταχθεί ο *Οδηγός για τη Σύνταξη, τη Μετάφραση και την Αναθεώρηση των Νομικών Πράξεων και Λοιπών Εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Ελληνικά*. Ο στόχος τον οποίον επιδιώκει ο Έλληνας μεταφραστής κοινοτικών κειμένων είναι η ακριβής απόδοση του νοήματος του πρωτοτύπου σε σωστά ελληνικά²².

²² Οι πληροφορίες ανακτήθηκαν από:
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/styleguide_greek_dgt_el.pdf

5.2 Προβλήματα Ορολογίας – Μετάφρασης – Ενσωμάτωσης Διατάξεων για τη Θανατική Ποινή.

5.2.1 Επικύρωση του 6^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου

Η Ελλάδα υπογράφοντας το 6^ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο, με το οποίο, όπως είδαμε, καταργήθηκε η θανατική ποινή με τη δυνατότητα πρόβλεψης εξαιρέσεων σε περίοδο πολέμου ή σε περίπτωση απειλής επικείμενου πολέμου, ανέλαβε την υποχρέωση να προχωρήσει σε αντίστοιχη αναδιάρθρωση της εσωτερικής της νομοθεσίας. Δεδομένου ότι το εν λόγω Πρωτόκολλο κυρώθηκε με νόμο το 1998, ενώ ήδη από το 1993 υπήρξε νομοθετική πρωτοβουλία στη χώρα μας, με κατεύθυνση την πλήρη κατάργηση της θανατικής ποινής, δημιουργεί από μόνο του αμφισημίες. Κι αυτό διότι, τη στιγμή της κύρωσης, υπάρχει μία νομοθετική ρύθμιση από το 1993 που καταργεί πλήρως τη θανατική ποινή, τη στιγμή που στο Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα και στον κοινό Ποινικό Κώδικα αυτή προβλέπεται για συγκεκριμένες περιστάσεις.

Με το Ν. 2610/1998 ενσωματώνεται στην ελληνική έννομη τάξη αυτούσια η διάταξη του 6^{ου} Πρωτοκόλλου, χωρίς να προσαρμοσθεί αντίστοιχα η ήδη υπάρχουσα από το 1993 νομοθεσία. Αντ' αυτού, όπως είδαμε, αποφασίζεται η συνταγματική αναθεώρηση το 2001, στο πλαίσιο της υποχρέωσης της Ελλάδας να προσαρμόσει τη νομοθεσία της στη νομοθεσία της Ένωσης. Όμως, το άρθρο 7 παρ. 3 εδ. β' του Συντάγματος²³, έρχεται σε αντίθεση με τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2 του Συντάγματος, που κατοχυρώνει την απόλυτη προστασία του εννόμου αγαθού της ζωής όλων όσων βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια. Το άρθρο 7 επιτρέπει την επιβολή της θανατικής ποινής για κακουργήματα σε καιρό πολέμου καθιστώντας στην πραγματικότητα σχετική τη συνταγματική προστασία της ζωής (Χρυσόγονος, 2006: 222).

Όλα τα παραπάνω, συνιστούν περίπτωση κακονομίας, διότι έχουν σαν αποτέλεσμα την ύπαρξη αντιφατικών και αλληλοσυγκρουόμενων μεταξύ τους ρυθμίσεων, στο πλαίσιο μίας ενιαίας έννομης τάξης. Ειδικά, αν λάβουμε υπόψη μας ότι το εν λόγω Πρωτόκολλο αφήνει περιθώριο στα κράτη μέλη να το κυρώσουν, πολύ δε περισσότερο, κυρώνοντάς το, να επιλέξουν εκείνα το επίπεδο προστασίας που

²³ Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 3 περ. β' του Συντάγματος: «Θανατική ποινή δεν επιβάλλεται, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται στο νόμο για κακουργήματα τα οποία τελούνται σε καιρό πολέμου και σχετίζονται με αυτόν».

επιθυμούν να κατοχυρώσουν, η μορφή της αυτούσιας ενσωμάτωσης απλώς των σχετικών μεταφρασμένων διατάξεων δε φαίνεται να εξυπηρετεί ούτε το σκοπό για τον οποίο θεσπίζονται ούτε την ασφάλεια και σαφήνεια του δικαίου, που επιδιώκεται κατά τη νομοπαρασκευαστική διαδικασία²⁴.

5.2.2 Ν. 2207/1994

Όπως προκύπτει και από την αιτιολογική έκθεση του Ν. 2207/1994, «μετά την κατάργηση της θανατικής ποινής με την παρ. 1 του άρθρου 33 του Ν. 2172/1993 τα άρθρα 50 και 86 του Ποινικού Κώδικα παραμένουν χωρίς αντικείμενο, αφού προβλέπουν το πρώτο τον τρόπο εκτέλεσης της θανατικής ποινής και το δεύτερο τότε επιβάλλεται η θανατική ποινή, όταν προβλέπεται διαζευκτικώς με την ποινή της ισόβιας κάθειρξης».

Εκ των ανωτέρω, καθίσταται σαφές ότι η προσαρμογή του Ποινικού Κώδικα έλαβε χώρα με ξεχωριστό νομοθετικό κείμενο από το νόμο του 1993 που κατήργησε τη θανατική ποινή εν γένει. Η εν λόγω προσαρμογή, παρά τα όσα αναφέραμε ως άνω, σχετικά με την σύγκρουση του Ν. 2610/1998 με το Ν. 2172/1993, δε δημιουργεί προβλήματα και αμφισημίες, αφού συμφωνεί με τη γενική κατεύθυνση της διατήρησης της θανατικής ποινής μόνο στο πλαίσιο του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα και όχι για τα αδικήματα του κοινού ποινικού δικαίου.

5.2.3 Επικύρωση του 13^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου

Καθότι με τις διατάξεις του εν λόγω Πρωτοκόλλου τα κράτη μέλη καλούνται να καταργήσουν τη θανατική ποινή, έγκειται επομένως στη διακριτική τους ευχέρεια να το υπογράψουν και να το επικυρώσουν, ο Ευρωπαίος νομοθέτης ακολουθεί τη συνήθη διατύπωση που υιοθετεί, κατά τη σύνταξη των οδηγιών. Έτσι, το άρθρο 1 του

²⁴ Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας, 2017, σελ. 187επ. Ανακτήθηκε από: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/%CE%9A%CE%91%CE%9B%CE%97%20%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%9F%CE%98%CE%95%CE%A4%CE%97%CE%A3%CE%97%20-%20%CE%A0%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CC%81%20%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B5%CE%B4%CF%81%CE%B9%CC%81%CE%BF%CF%85.pdf>

Πρωτοκόλλου υπ' αριθμ. 13 προβλέπει, στο πρωτότυπο κείμενό του ότι: *“The death penalty shall be abolished. No one shall be condemned to such penalty or executed”*.

Με το Ν. 3289/2004 που επικυρώθηκε το ως άνω Πρωτόκολλο κι έγινε έτσι νόμος του ελληνικού κράτους, η διατύπωση που επελέγη ήταν αυτή της πιστής μετάφρασης του αγγλικού κειμένου. Έτσι, η ορολογία που χρησιμοποιήθηκε δεν είναι αυτή που προσιδιάζει σε ένα νομικό κείμενο, σύμφωνα με τους κανόνες της καλής και ορθής νομοθέτησης²⁵. Πράγματι, παρατηρούμε ότι στο πρώτο άρθρο προβλέπεται ότι: *«η θανατική ποινή θα καταργηθεί. Κανείς δεν θα καταδικάζεται σε τέτοια ποινή ή θα εκτελείται»*. Ειδικότερα αναφορικά με τη χρήση του όρου *shall* πρέπει να διευκρινισθεί ότι η απόδοσή του οφείλει να γίνεται με μεγάλη προσοχή, ώστε να μη δημιουργούνται παρερμηνείες λόγω της σημασίας που έχει το ρήμα στην καθομιλουμένη. Το *shall* έχει επιτακτικό χαρακτήρα και δεν περιορίζεται στη δήλωση του μελλοντικού χρόνου (Βλαχόπουλος, 2014: 43).

Στον ως άνω νόμο, παρότι και πάλι επελέγη η μέθοδος της αυτούσιας ενσωμάτωσης των μεταφρασμένων διατάξεων της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, συμπεριλήφθηκαν διατάξεις, για την τροποποίηση των αντίστοιχων εσωτερικών διατάξεων, δηλαδή του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα, ώστε να μην υπάρχουν αλληλοσυγκρουόμενες διατάξεις του εσωτερικού δικαίου. Ειδικά αν λάβουμε υπόψη μας ότι η αντίστοιχη διάταξη του Ποινικού Κώδικα είχε ήδη καταργηθεί, όπως ήδη εξετάσαμε.

Εν τούτοις, καθότι, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, μετά την κύρωση του 6^{ου} Πρωτοκόλλου, τροποποιήθηκε αναλόγως και το Σύνταγμα, κατά την αναθεώρησή του το 2001, κάτι τέτοιο δε συνέβη μετά την κύρωση του 13^{ου} Πρωτοκόλλου. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να έχει διατηρηθεί η διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 7 αυτού, η οποία περιλαμβάνει εξαίρεση από την κατάργηση της θανατικής ποινής για κακουργήματα εν καιρώ πολέμου. Καθότι όμως όλες οι σχετικές διατάξεις που προέβλεπαν κάτι τέτοιο έχουν καταργηθεί, η εν λόγω συνταγματική ρύθμιση έχει καταστεί ανενεργή και δύσκολα μπορεί να υποστηρίξει κανείς σήμερα ότι δημιουργεί ανασφάλεια δικαίου, για μία ποινή που πρακτικά είναι ανεφάρμοστη εδώ και περίπου πενήντα χρόνια. Συνεπώς, μπορούμε πια να πούμε ότι πρακτικά η προστασία της

²⁵ Ν.4622/2019: «Επιτελικό Κράτος: οργάνωση, λειτουργία και διαφάνεια της Κυβέρνησης, των κυβερνητικών οργάνων και της κεντρικής δημόσιας διοίκησης» (ΦΕΚ Α' 133/07.08.2019). Ανακτήθηκε από: <https://www.forin.gr/laws/law/3767/nomos-4622-2019#!/?article=36190,36191>

ζωής στο ελληνικό Σύνταγμα είναι απόλυτη, εφόσον πλέον η θανατική ποινή δεν επιβάλλεται ούτε σε περίοδο πολέμου κι έτσι η εξαίρεση που ορίζει το άρθρο 7 δεν μπορεί πια να εφαρμοστεί.

Στο πλαίσιο της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Συμβουλίου της Ευρώπης και της ΕΣΔΑ, ανακύπτει το ζήτημα της ενσωμάτωσης των σχετικών διατάξεων και της υιοθέτησης αντίστοιχων ρυθμίσεων. Ο Έλληνας νομοθέτης, στις περιπτώσεις αυτές, υιοθετεί τις περισσότερες φορές τη μέθοδο της αυτούσιας απόδοσης των διατάξεων μεταφρασμένων στην ελληνική γλώσσα. Αυτό ενδέχεται πολλές φορές να προκαλέσει αμφισημίες, εισαγωγή δυσνόητων εννοιών και εφαρμογή προβλέψεων που δεν προσιδιάζουν στην εσωτερική έννομη τάξη. Εάν δε απαιτείται αντίστοιχη προσαρμογή σχετικών ρυθμίσεων της εσωτερικής νομοθεσίας, αυτό πολλές φορές παραλείπεται ή, ως ανακύπτον ζήτημα στην πορεία, γίνεται με ξεχωριστό νόμο.

Κρίνεται σκόπιμο κατά τη μετάφραση των κειμένων της ευρωπαϊκής νομοθεσίας και την απόδοση κατά την ενσωμάτωσή τους στο ελληνικό δίκαιο να γίνεται εφαρμογή εννοιών του συγκριτικού δικαίου, ώστε επιχειρείται παράλληλα ερμηνεία με διάγνωση εάν πρέπει να επιλεγεί ο ένας ή ο άλλος όρος, προς αποφυγή της εννοιολογικής ασυμμετρίας μεταξύ των εννόμων τάξεων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 249).

Συνοψίζοντας, στην περίπτωση της κατάργησης από τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα της ΕΣΔΑ της θανατικής ποινής και της υποχρέωσης της χώρας μας να ενσωματώσει τις σχετικές ρυθμίσεις και να προσαρμόσει την εθνική νομοθεσία σε αυτές ανέκυψαν δυσκολίες και αστοχίες ως προς τη μετάφραση και προβλήματα στην ενότητα και ακολουθία της εσωτερικής νομοθεσίας. Στην πορεία, έγιναν προσπάθειες αποκατάστασης των σχετικών σφαλμάτων, με την αναθεώρηση του Συντάγματος, την κατάργηση των αντίστοιχων ρυθμίσεων του Ποινικού Κώδικα και του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα, ώστε σήμερα να μπορούμε να εντοπίζουμε την ανακολουθία μόνο σε ότι αφορά στη μετάφραση του κειμένου του 13^{ου} Πρωτοκόλλου και στη διατήρηση της συνταγματικής διάταξης του άρθρου 7.

Σε κάθε περίπτωση, όπως σε κάθε έννομη τάξη, εθνική και υπερεθνική, έτσι και στην Ελληνική, έχει μεγάλη σημασία κι έχει αποτυπωθεί πλέον και σε επίπεδο νομοθεσίας,

η υποχρέωση τήρησης των αρχών και κανόνων της καλής νομοθέτησης²⁶. Εξάλλου, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όλα τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να λογοδοτούν για τον τρόπο που ενσωματώνουν την ευρωπαϊκή νομοθεσία και υπόκεινται στον αντίστοιχο έλεγχο από τα θεσμικά όργανα τόσο της ίδιας της χώρας²⁷ όσο και της Ένωσης²⁸.

²⁶ Ν.4622/2019 «Επιτελικό Κράτος: οργάνωση, λειτουργία και διαφάνεια της Κυβέρνησης, των κυβερνητικών οργάνων και της κεντρικής δημόσιας διοίκησης» (ΦΕΚ Α' 133/07.08.2019). Ανακτήθηκε από: <https://www.forin.gr/laws/law/3767/nomos-4622-2019#!/?article=36190,36191>

²⁷ Η Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης είναι αρμόδια για την παρακολούθηση της εναρμόνισης του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

²⁸ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι αρμόδια για το σχετικό έλεγχο, καθώς επίσης και για την έκδοση σχετικών κατευθυντήριων οδηγιών και πολιτικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: Επιχειρήματα Υπέρ και Κατά της Θανατικής Ποινής.

Στο δίκαιο και στις ποινές αποτυπώνεται πάντα η ηθική αντίληψη της κοινωνίας σε μια δεδομένη χρονική περίοδο. Η θανατική ποινή, όπως είδαμε, αποτέλεσε μια από τις κύριες ποινές της ποινικής δικαιοσύνης όλων των χωρών, η οποία διατρέχει σχεδόν όλες τις χρονικές περιόδους και ήταν πάντα παρούσα σε πολιτικά ταραγμένες εποχές. Στη μακρόχρονη πορεία της αποτέλεσε αντικείμενο διχασμού και πλήθος αντικρουόμενων απόψεων έχουν διατυπωθεί. Κάποια από τα κλασσικά επιχειρήματα που έχουν διατυπωθεί βασίζονται σε δικαικές αρχές και άλλα έχουν φιλοσοφική βάση και ηθικό ή πολιτισμικό έρεισμα. Παρακάτω θα επιχειρηθεί η παρουσίαση των σημαντικότερων επιχειρημάτων που έχουν διατυπωθεί υπέρ και κατά της θανατικής ποινής στην προσπάθεια της καλύτερης εξέτασης του πολύπλευρου αυτού φαινομένου.

Αναζητώντας την ιδεολογική βάση της υποστήριξης της θανατικής ποινής βρίσκεται κανείς μπροστά στη θεωρία της ανταπόδοσης. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή η ποινή λειτουργεί μόνο ως ανταπόδοση στην άδικη πράξη και στην ενοχή του δράστη και δεν επιδιώκει να πετύχει κανέναν άλλον σκοπό (Καϊάφα – Γκμπάντι, Μπιτζιλέκης & Συμεωνίδου – Καστανίδου, 2008: 5). Για αυτό και η θεωρία αυτή ονομάζεται και απόλυτη, με την έννοια ότι η ποινή επιβάλλεται προκειμένου να «πληρώσει» ο δράστης για αυτό που έκανε (ό.π.). Στην ιστορική βάση αυτής της αντίληψης βρίσκεται η γνωστή ρήση του μωσαϊκού νόμου «οφθαλμόν αντί αφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος», *jus talionis* (ό.π.). Θεωρείται, δηλαδή, ηθικά ορθό να ανταποδοθεί στο δράστη το κακό που προξένησε.

Στη σύγχρονη εποχή η θεωρία της ανταπόδοσης βρήκε τη θεωρητική της θεμελίωση στη φιλοσοφία του γερμανικού ιδεαλισμού (ό.π.). Για τον Kant η ποινή στο ποινικό δίκαιο λειτουργεί ως κατηγορική προσταγή, δηλαδή επιταγή για δικαιοσύνη, ελεύθερη από κάθε στοχοθέτηση. Στην καντιανή φιλοσοφία ο άνθρωπος αποτελεί αυτοσκοπό· δε μπορεί να αποτελεί μέσο για την επίτευξη οποιουδήποτε άλλου σκοπού και η τιμωρούσα πολιτεία δεσμεύεται στο να επιβάλει ποινή σε κάποιον μόνο και μόνο γιατί παραβαίνει τους ποινικούς νόμους (ό.π.). Η δικαιοσύνη της

ανταπόδοσης αποτελεί μια εκδικητική δικαιοσύνη καθώς από αυτήν απουσιάζουν οι πανανθρώπινες αξίες της αγάπης και της συγχώρεσης (ό.π.: 6).

Στον αντίποδα βρίσκονται οι θεωρίες της γενικής και της ειδικής πρόληψης της ποινής, οι λεγόμενες σχετικές θεωρίες, όπου σε αντίθεση με τη θεωρία της ανταπόδοσης η ποινή δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά μέσο για την προστασία του κοινωνικού συνόλου. Στη βάση των θεωριών αυτών απαντώνται οι αρχές του ωφελιμισμού. Κύριος σκοπός είναι η πρόληψη του εγκλήματος. Όπως σε κάθε δικαίκο θεσμό, έτσι και στην ποινή, στο πλαίσιο των σχετικών θεωριών, αναζητείται ένας συγκεκριμένος σκοπός, «μια κοινωνική αποστολή και χρησιμότητα» (ό.π.: 7).

Στην περίπτωση της ειδικής πρόληψης, η πρόληψη αφορά στην αποτροπή τέλεσης κι άλλων αξιόποινων πράξεων από τον ίδιο εγκληματία (ό.π.: 8). Η ειδική πρόληψη επιτυγχάνεται μέσα από τη βελτίωση του δράστη προκειμένου να επανενταχθεί στην κοινωνία (ό.π.: 9). Σε ότι αφορά στη θανατική ποινή θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο σκοπός αυτός εκπληρώνεται μέσα από την «αχρήστευση» του δράστη κι έτσι αποτρέπεται η κατ'εξακολούθηση τέλεση εγκλημάτων από τον ίδιο, όπως παρατηρεί κι ο Μπένθαμ (Bedau, 1983: 1046). Η ηθική αντίρρηση εδώ συνίσταται στη θυσία της ζωής του δράστη στο όνομα της προστασίας τυχόν μελλοντικών θυμάτων, σε περίπτωση υποτροπής του, κάτι που δε μπορούμε να προβλέψουμε με βεβαιότητα ότι θα συμβεί.

Σε ότι αφορά στη θεωρία της γενικής πρόληψης, σκοπός της δεν είναι ούτε η απάντηση στο έγκλημα, ούτε η βελτίωση του δράστη, αλλά η επίδραση που ασκεί η ποινή στους τρίτους, δηλαδή στην αποτροπή ενός οποιουδήποτε εν δυνάμει δράστη από την τέλεση κάποιου εγκλήματος (Καϊάφα – Γκμπάντι, Μπιτζιλέκης & Συμεωνίδου – Καστανίδου, 2008: 11). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Μπιτζιλέκης: «ο κίνδυνος όμως που ελλοχεύει στις σκέψεις αυτές είναι να δικαιολογηθούν υψηλές ποινικές κυρώσεις, προκειμένου να επιτευχθούν μέσω αυτών καλύτερα αποτελέσματα αποτροπής» (ό.π.: 12). Κι ενδεχομένως εδώ βρίσκει έρεισμα το ισχυρότερο επιχείρημα υπέρ της θανατικής ποινής που είναι το αποτρεπτικό της αποτέλεσμα.

Η θεωρία της αποτροπής εμπίπτει στη θεωρία του ωφελιμισμού, καθώς ένα κακό μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο εάν είναι αναγκαίο για να αποκομιστούν από αυτό μεγαλύτερα οφέλη για το κοινωνικό σύνολο. Κατά συνέπεια, εάν η θανατική ποινή

είναι ικανή να λειτουργήσει αποτελεσματικά και να αποτρέψει πολλούς επίδοξους εγκληματίες θα μπορούσε να δικαιολογηθεί το κακό που θα προκαλέσει, εφόσον το όφελος για το κοινωνικό σύνολο είναι μεγαλύτερο.

Η πρόληψη κι η αποτροπή της εγκληματικότητας αποτελεί το «ισχυρότερο» επιχείρημα που προβάλλεται από τους υποστηρικτές της θανατικής ποινής. Υποστηρίζεται ότι λόγω της φύσης της μπορεί να λειτουργήσει ως «παραδειγματισμός» και να αποτρέψει τη τέλεση εγκλημάτων και δη ανθρωποκτονιών. Ωστόσο, το αποτρεπτικό της αποτέλεσμα δεν έχει αποδειχθεί επιστημονικά. Έχουν διεξαχθεί διάφορες έρευνες σχετικά με το αποτρεπτικό αποτέλεσμα της θανατικής ποινής που έχουν οδηγήσει σε διαφορετικά συμπεράσματα²⁹. Οι μακροχρόνιες έρευνες εξετάζουν τη μακροπρόθεσμη σύνδεση μεταξύ της θανατικής ποινής και του αριθμού των ανθρωποκτονιών. Εάν η θανατική ποινή λειτουργεί αποτρεπτικά οι περίοδοι όπου υπάρχει αύξηση των εκτελέσεων θα πρέπει να εμφανίσουν και ταυτόχρονη μείωση των βίαιων εγκλημάτων και των φόνων. Οι περισσότερες έρευνες αυτού του είδους, ωστόσο, δεν κατάφεραν να αποδείξουν κανέναν τέτοιο συσχετισμό. Κατά συνέπεια, εφόσον δεν έχει εξακριβωθεί ότι όντως λειτουργεί πιο αποτρεπτικά από την κάθειρξη, απουσιάζει και η όποια ηθική βάση για την επιβολή αυτής της ποινής και φαίνεται να έχει μόνο ανταποδοτικό/ εκδικητικό χαρακτήρα.

Η ύπαρξη, βεβαίως, της ποινής του θανάτου στο ποινικό σύστημα θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχει μεγάλη αποτρεπτική δύναμη, ακόμη κι αν κάτι τέτοιο δεν τεκμηριώνεται από την επιστημονική έρευνα. Βασιζόμενοι στην κοινή λογική, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι κάθε έλλογο ον εφόσον γνωρίζει ότι με την τέλεση ενός εγκλήματος, παραδείγματος χάριν ενός φόνου, εάν συλληφθεί, θα επακολουθήσει αυτή η σκληρή και μη αναστρέψιμη ποινή θα αποτραπεί από τη διάπραξή του. Ωστόσο, ο υποβιβασμός ενός ατόμου σε μέσο προς επίτευξη ενός σκοπού, προσκρούει στη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (Καϊάφα – Γκμπάντι, Μπιτζιλέκης & Συμεωνίδου – Καστανίδου, 2008: 13). Η πολιτεία τιμωρεί το δράστη για να αποτρέψει τους άλλους από την τέλεση εγκλημάτων και έτσι ο άνθρωπος καθίσταται ένα «εργαλείο» προς την επίτευξη των στόχων της αντεγκληματικής πολιτικής του κράτους. Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι

²⁹ Σύμφωνα με: <https://deathpenalty.procon.org/questions/does-the-death-penalty-deter-crime/>

παγκόσμια, αδιαίρετα κι αλληλένδετα. Συνεπώς, μια δημοκρατική πολιτεία πρέπει να εγγυάται την προστασία τους κι όχι να τα παραβιάζει.

Επιπλέον, σύμφωνα με τη Διεθνή Αμνηστία, οι αποφασισμένοι να τελέσουν σοβαρά προμελετημένα εγκλήματα δεν αποτρέπονται από την τέλεσή τους με το φόβο της θανατικής ποινής, καθώς, πιθανόν, να είναι αποφασισμένοι να προχωρήσουν στη διάπραξή τους, έτσι και αλλιώς, παρά το ενδεχόμενο εκτέλεσής τους ή μπορεί ακόμα και να πιστεύουν ότι δεν πρόκειται να συλληφθούν³⁰. Αυτή η άποψη συνάδει με τον συλλογισμό του Μπένθαμ. Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, σύμφωνα με τον Μπένθαμ, η ποινή του θανάτου δεν είναι αρκετή για να αποτρέψει έναν στυγνό εγκληματία που δεν έχει τίποτα να χάσει από την διάπραξη ενός εγκλήματος για το οποίο ορίζεται η συγκεκριμένη ποινή (Bedau, 1983:1051). Εμφανώς επηρεασμένος από τον Μπεκαρία, ο Μπένθαμ αναφέρει ότι για τον «υποψήφιο» αποφασισμένο εγκληματία η ενδεχόμενη θανάτωσή του είναι ένα γεγονός αβέβαιο και μακρινό και για αυτό αμφίβολο εάν αυτή η σκέψη θα τον αποτρέψει από την τέλεση της άδικης πράξης (ibid.).

Στα επιχειρήματα κατά της θανατικής ποινής έχουμε να τονίσουμε πρωτίστως ότι η θανατική ποινή παραβιάζει το θεμελιώδες δικαίωμα στη ζωή. Το δικαίωμα στη ζωή, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, κατοχυρώνεται σε διεθνές³¹, ευρωπαϊκό³² και συνταγματικό³³ επίπεδο. Στο άρθρο 5 παρ. 2 του Συντάγματος προβλέπεται ρητά η «απόλυτη» προστασία της ζωής, κάτι που υπονοείται ήδη από το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος (Χρυσόγονος, 2006: 222). Ο δολοφόνος έχει κι αυτός το αναφαίρετο δικαίωμα στη ζωή, όπως κάθε άνθρωπος, καθώς αυτό δε διαγράφεται από το κακό που προκάλεσε. Επομένως, η καταδίκη του σε θάνατο και η εκτέλεσή του παραβιάζει το δικαίωμα αυτό.

³⁰ Ανακτήθηκε από: <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/3980/10-logoi-gia-toys-opoioys-i-diethnis-amnistia-antitithetai-sti-thanatiki>

³¹ Στο άρθρο 6, του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, το 1966, προστατεύεται η ζωή και με το Ν.2462/1997 κυρώθηκε από την Ελλάδα. Συγκεκριμένα, σ' αυτό το άρθρο αναφέρεται ότι « το δικαίωμα στη ζωή είναι εγγενές στον άνθρωπο. Το δικαίωμα αυτό πρέπει να προστατεύεται από το νόμο. Από κανένα δεν μπορεί ν' αφαιρεθεί αυθαίρετα η ζωή.»

³² Σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ, όπως προστέθηκε με το 11^ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο, το δικαίωμα εκάστου ανθρώπου στη ζωή προστατεύεται από το νόμο. Επιπλέον, στο άρθρο 2 παρ. 1, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης προβλέπεται ότι «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στη ζωή». Επίσης, στο ίδιο άρθρο παρ. 2 διακηρύσσεται ότι «Κανείς δεν μπορεί να καταδικασθεί στη ποινή του θανάτου ούτε να εκτελεστεί».

³³ Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 2 του Συντάγματος: «όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων».

Επιπλέον, η θανατική ποινή συνιστά ένα βίαιο και απάνθρωπο θάνατο. Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου ορίζει στο άρθρο 5 πως: *«κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινή ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική»*. Διάταξη με αντίστοιχο περιεχόμενο και πανομοιότυπη διατύπωση περιλαμβάνει και η ΕΣΔΑ, στο άρθρο 3 και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, στο άρθρο 4. Κάθε μορφή εκτέλεσης είναι απάνθρωπη. Καμία κυβέρνηση δεν μπορεί να εγγυηθεί έναν αξιοπρεπή και ανώδυνο θάνατο σε φυλακισμένους που έχουν καταδικαστεί σε θάνατο, οι οποίοι επίσης υφίστανται ψυχική οδύνη μέχρι την εκτέλεση της ποινής τους.

Η επιβολή της θανατικής ποινής είναι συνυφασμένη με την επιβολή της κρατικής εξουσίας και την άσκηση νόμιμης βίας. Πώς νομιμοποιείται όμως η πολιτεία να εκτελεί εν ψυχρώ κάποιον πολίτη όσο βαρύ κι αν είναι το αδίκημα που διέπραξε; Και ποιο είναι το μήνυμα που περνάει στην κοινωνία; Ότι σκοτώνει η ίδια έναν δολοφόνο για να δείξει ότι ο φόνος είναι λάθος και για να παραδειγματίσει; Η ίδια η πολιτεία δεν καθίσταται έτσι «δολοφόνος»; Επίσης, η θανατική ποινή αποτελεί ένα δολοφονικό όπλο στα χέρια του κράτους καθώς έχει χρησιμοποιηθεί κατά κόρον και συνεχίζει να χρησιμοποιείται για την εξολόθρευση αντιφρονούντων και πολιτικών αντιπάλων, οι οποίοι συνήθως καταδικάζονται σε θάνατο μετά από μη δίκαιες δίκες³⁴.

Επιπροσθέτως, η θανατική ποινή είναι μια μη αναστρέψιμη ποινή, που δεν επιδέχεται θεραπείας σε περίπτωση δικαστικού λάθους. Οι υποστηρικτές της θανατικής ποινής αντικρούουν αυτό το επιχείρημα ισχυριζόμενοι ότι οι σύγχρονες τεχνικές εξιχνίασης ενός εγκλήματος, όπως το τεστ DNA και άλλες μέθοδοι της σύγχρονης επιστήμης, είναι πολύ αξιόπιστες κι αφήνουν πολύ μικρό περιθώριο για λανθασμένη εκτίμηση. Πιστεύουν ότι σήμερα είναι σχεδόν απίθανο να καταδικαστεί κάποιος για ένα έγκλημα το οποίο δε διέπραξε. Ωστόσο, τα επίσημα στοιχεία δείχνουν ότι αυτός ο κίνδυνος δεν έχει εκλείψει. Συγκεκριμένα, στις ΗΠΑ, από το 1973 έως το 2019, 167 θανατοποινίτες απελευθερώθηκαν αφού αποδείχθηκε η αθωότητά τους³⁵. Μερικοί από αυτούς μόλις που γλίτωσαν την εκτέλεση ύστερα από πολύχρονη αναμονή. Άλλοι πάλι φυλακισμένοι οδηγήθηκαν στο θάνατο ενώ υπήρχαν βάσιμες αμφιβολίες

³⁴ Σύμφωνα με τη Διεθνή Αμνηστία: <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/3980/10-logoi-gia-toys-opoiouys-i-diethnis-amnistia-antitithetai-sti-thanatiki>

³⁵ Οι πληροφορίες ανακτήθηκαν από: <https://deathpenaltyinfo.org/facts-and-research/dpic-reports/dpic-year-end-reports/the-death-penalty-in-2019-year-end-report>

για την ενοχή τους³⁶. Κανένα πολιτειακό ή σωφρονιστικό σύστημα δεν είναι τέλειο· στελεχώνονται από ανθρώπους, συνεπώς πάντα θα υπάρχει πιθανότητα λάθους.

Ένα ακόμη μειονέκτημα της θανατικής ποινής είναι ο ανελαστικός της χαρακτήρας, το γεγονός δηλαδή ότι δεν μπορεί να διαβαθμίζεται ανάλογα με την ενοχή του δράστη, όπως αντίθετα συμβαίνει με άλλες ποινές. Επιπροσθέτως, η θανατική ποινή αφαιρεί από κάθε καταδικασμένο τη δυνατότητα μεταμέλειας, ενώ, ο στόχος του σύγχρονου σωφρονιστικού συστήματος είναι η αναμόρφωση του δράστη κι η ομαλή επανένταξή του στην κοινωνία ώστε να αποτελεί πλέον χρήσιμο μέλος της.

Τέλος, μια σκοτεινή πλευρά της θανατικής ποινής είναι η μεροληπτική εφαρμογή της. Όπως επισημαίνει ο Douglas, η εφαρμογή της θανατικής ποινής συνδέεται με κοινωνικές και φυλετικές διακρίσεις, καθώς εφαρμόζεται δυσανάλογα εναντίον όσων ανήκουν στις φτωχότερες κοινωνικές τάξεις ή στις μειονότητες (2000: 169). Σύμφωνα με τη Διεθνή Αμνηστία ορισμένοι θανατοποινίτες που προέρχονταν από τα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα δε θα είχαν καταδικαστεί σε θάνατο αν ανήκαν σε ευκατάστατες κοινωνικές τάξεις. Έχει, επίσης, αποδειχθεί ότι ορισμένοι εγκληματίες διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να καταδικαστούν σε θάνατο αν τα θύματά τους προέρχονται από ανώτερες κοινωνικά τάξεις³⁷.

Συμπερασματικά, η εφαρμογή της θανατικής ποινής δεν έχει θέση σε ένα σύγχρονο δημοκρατικό κράτος. Η απόρριψή της από μια κοινωνία αποτελεί δείγμα πολιτισμού και προόδου.

³⁶ Τα στοιχεία αντλήθηκαν από: <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/3980/10-logoi-gia-toys-opoioys-i-diethnis-amnistia-antitithetai-sti-thanatiki>

³⁷ Οι πληροφορίες ανακτήθηκαν από: <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/3980/10-logoi-gia-toys-opoioys-i-diethnis-amnistia-antitithetai-sti-thanatiki>

Συμπεράσματα

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτέλεσε η μελέτη του θεσμού της θανατικής ποινής και η αντιμετώπισή του καταρχήν από την ευρωπαϊκή νομοθεσία, ακολούθως δε και από την ελληνική έννομη τάξη. Ακολουθεί η παρουσίαση των συμπερασμάτων που προέκυψαν από τη μελέτη κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας και η σύνοψη των σημαντικότερων ζητημάτων που αναλύθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια.

Η θανατική ποινή αποτέλεσε κι εξακολουθεί να αποτελεί έναν ιδιαίτερα αμφιλεγόμενο θεσμό. Παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον καθώς, όπως είδαμε, το θέμα αυτό επιδέχεται ανάλυσης σε επίπεδο νομικό, ιστορικό, πολιτικό, φιλοσοφικό και ηθικό. Έχουν διατυπωθεί πολλές απόψεις για την κατάργηση και τη χρησιμότητα ή μη του θεσμού αυτού και η στάση της κοινωνίας απέναντί του άλλαξε μέσα στο χρόνο. Η παρούσα εργασία επικεντρώθηκε στην παρακολούθηση της πορείας του θεσμού στον Ευρωπαϊκό χώρο κι επιχειρήθηκε η προσέγγιση του κυρίως σε επίπεδο ιστορικό, φιλοσοφικό και νομικό.

Στο παρελθόν, η θανατική ποινή υπήρξε κοινή πρακτική σε πολλές χώρες. Όπως είδαμε, ιστορικά άφησε το αποτύπωμά της σε όλες τις γνωστές κοινωνίες. Πρόσφορο έδαφος για την εξάπλωσή της βρήκε στο σκοταδισμό και στο συντηρητισμό των θρησκειών. Στο μεσαίωνα και στην πρώιμη νεότερη περίοδο βρέθηκε στο απόγειό της κι επεκτάθηκε λόγω των προκαταλήψεων και της θεοκρατικής αντίληψης της κοινωνίας. Η Εκκλησία έπαιξε για αρκετούς αιώνες καθοριστικό ρόλο στην εδραίωση της κρατικής εξουσίας και στην επιβολή κι εξάπλωση της ποινής αυτής. Οι μέθοδοι εκτέλεσης της θανατικής ποινής στο παρελθόν διακρίνονταν για τη βιαιότητά τους.

Η θανατική ποινή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την προστασία και την ενίσχυση της κρατικής εξουσίας και την επίδειξη της ισχύος και της υπεροχής του κράτους έναντι των πολιτών. Η θανατική ποινή διαφέρει από τους άλλους τρόπους θανάτωσης, όπως παραδείγματος χάριν από το φόνο, καθώς επιβάλλεται και διενεργείται από τη θεσμοθετημένη επίσημη αρχή κι αν μιλάμε για τη σύγχρονη εποχή, σε χώρες όπου συνεχίζει να εφαρμόζεται, όπως για παράδειγμα στις ΗΠΑ, διενεργείται από τη συνταγματικά πια κατοχυρωμένη κρατική αρχή. Συνεπώς, πρόκειται για μια μορφή άσκησης νόμιμης βίας.

Ο χρόνος παίζει καθοριστικό ρόλο στη μελέτη και στην ερμηνεία του δικαίου. Στο δίκαιο αντικατοπτρίζονται οι μεταβολές που επέρχονται στην κυρίαρχη ηθική αντίληψη μιας συγκεκριμένης κοινωνίας μέσα στο χρόνο. Το ίδιο ισχύει και για τις ποινές που ορίζει το ποινικό δίκαιο. Οι διατάξεις του ποινικού δικαίου δημιουργούνται με βάση τις κοινωνικές συνθήκες, την οικονομική και πολιτική κατάσταση ενός συγκεκριμένου κράτους σε μια δεδομένη ιστορική περίοδο κι επηρεάζονται από την εκάστοτε κουλτούρα. Για το λόγο αυτό το δίκαιο δεν είναι κάτι στατικό αλλά μια επιστήμη που διαρκώς εξελίσσεται για να καλύπτει τις ανάγκες των ανθρώπων και να ρυθμίζει τις μεταξύ τους σχέσεις σε όλο το φάσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας. Για αυτό και υπάρχουν τόσο μεγάλες διαφορές στα δικαιικά συστήματα από κράτος σε κράτος, αλλά και εντός του ίδιου κράτους καθώς το δίκαιο έχει αλλεπάλληλα τροποποιηθεί μέσα στο χρόνο. Τις αντίστοιχες εξελίξεις κι αλλαγές ακολουθούν όλοι οι κλάδοι του δικαίου και φυσικά το ποινικό δίκαιο και το δίκαιο των ποινικών κυρώσεων.

Υπό το πρίσμα του χρόνου θα πρέπει να δούμε και το θέμα της θανατικής ποινής. Η ιστορία δείχνει ότι οι πιο βάνανυες μέθοδοι τιμωρίας αντικαταστάθηκαν από πιο ήπιες ποινές. Η δικαιοσύνη στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξελίχθηκε σταδιακά και κατάφερε να διαχωρίσει στην αντίληψη του κόσμου την αμαρτία από το έγκλημα. Η πρόοδος που οδηγεί από το πιο βάνανυο προς το πιο ανθρώπινο συνεχίζεται και η απόσταση που πρέπει να καλυφθεί είναι εμφανής καθώς ακόμη και σήμερα βρίσκονται σε ισχύ «πρωτόγονες» μέθοδοι εκτέλεσης όπως ο αποκεφαλισμός³⁸, ο απαγχονισμός³⁹, ακόμα κι ο λιθοβολισμός⁴⁰.

Η άσκηση κρατικής εξουσίας είναι αναπόσπαστα δεμένη με την ποινική καταστολή. Η ποινή αποτελεί την έννομη συνέπεια του εγκλήματος. Η τιμωρία είναι ένα ιδιαίτερο εργαλείο επιβολής του κράτους, που χρησιμεύει για την προστασία της κοινωνίας και τη διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης. Μέσω αυτής επιβάλλεται συμμόρφωση με ορισμένους κοινωνικούς κανόνες. Η τιμωρία οδηγεί σε προσβολή συγκεκριμένων

³⁸ Ο αποκεφαλισμός χρησιμοποιήθηκε ευρέως μέχρι τον 20ο αιώνα, αλλά σήμερα εφαρμόζεται μόνο στη Σαουδική Αραβία.

³⁹ Σήμερα πραγματοποιούνται εκτελέσεις δι' απαγχονισμού σε χώρες όπως η Ινδία, το Ιράν, το Ιράκ, η Σιγκαπούρη, το Πακιστάν, η Σομαλία κ.ά.

⁴⁰ Ο λιθοβολισμός χρησιμοποιείται στη Σομαλία, στο Ιράν κ.α.

Όλες οι παραπάνω πληροφορίες ανακτήθηκαν από:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%98%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AE_%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD_%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%BF

εννόμων αγαθών του δράστη κι έτσι εκφράζεται η αποδοκιμασία απέναντι στο δράστη και στο έγκλημα που διέπραξε. Το επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών, το οποίο δεδομένο κράτος είναι διατεθειμένο και ικανό να διασφαλίσει διαφαίνεται από την ποινική του πολιτική που αποτυπώνεται στην ποινική του νομοθεσία.

Ενώ, η θανατική ποινή ως η εσχάτη των ποινών, ως η αυστηρότερη και μη αναστρέψιμη μορφή τιμωρίας, εφαρμόζεται για τα πιο σοβαρά εγκλήματα, όπως η ανθρωποκτονία, εντούτοις, έχουν καταδικαστεί σε αυτή την ποινή άνθρωποι για παράλογα «εγκλήματα» όπως για τις πολιτικές ή τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις ακόμη και για το σεξουαλικό τους προσανατολισμό.

Συνοπτικά, από την έρευνα έχουν εξαχθεί τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- η θανατική ποινή δεν έχει αποδειχθεί ότι αποτρέπει την εγκληματικότητα πιο αποτελεσματικά από άλλες ποινές.
- χρησιμοποιείται δυσανάλογα εναντίον των φτωχών, των μειονοτήτων και των πολιτικών αντιπάλων.
- είναι εμφανής η ανελαστικότητα της θανατικής ποινής, τόσο όσον αφορά στην επιμέτρησή της όσο και στην αδυναμία ανατροπής του αποτελέσματός της, σε περίπτωση δικαστικής πλάνης.
- είναι αδύνατο να διασφαλιστεί ότι δεν θα εκτελεσθούν αθώοι άνθρωποι.

Η θανατική ποινή προσκρούει στο θεμελιώδες δικαίωμα στη ζωή, το οποίο, όπως είδαμε, κατοχυρώνεται σε διεθνές⁴¹, ευρωπαϊκό⁴² και συνταγματικό⁴³ επίπεδο. Για το σύνολο σχεδόν του δυτικού κόσμου σήμερα η αφαίρεση της ανθρώπινης ζωής από την κρατική εξουσία θεωρείται ανεπίτρεπτη κι αναχρονιστική. Η κατάργησή της,

⁴¹ Στο άρθρο 6, του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, το 1966, προστατεύεται η ζωή και με το ν.2462/1997 κυρώθηκε από την Ελλάδα. Συγκεκριμένα, σ' αυτό το άρθρο αναφέρεται ότι « το δικαίωμα στη ζωή είναι εγγενές στον άνθρωπο. Το δικαίωμα αυτό πρέπει να προστατεύεται από το νόμο. Από κανένα δεν μπορεί ν' αφαιρεθεί αυθαίρετα η ζωή.»

⁴² Σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ, όπως προστέθηκε με το 11^ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο, το δικαίωμα εκάστου ανθρώπου στη ζωή προστατεύεται από το νόμο. Επιπλέον, στο άρθρο 2 παρ. 1, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης προβλέπεται ότι «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στη ζωή». Επίσης, στο ίδιο άρθρο παρ. 2 διακηρύσσεται ότι «Κανείς δεν μπορεί να καταδικασθεί στη ποινή του θανάτου ούτε να εκτελεστεί».

⁴³ Σύμφωνα με το άρθρο 5, παρ. 2 του ελληνικού Συντάγματος: «Όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής...»

όπως έχουμε ήδη αναλύσει, είναι μία πολιτική επιλογή για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ώστε να εδραιωθεί η αντίληψη ότι τα ιδανικά της και οι αξίες της δεν μπορούν να συμβαδίζουν με την ύπαρξη της θανατικής ποινής. Επίσης, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει καταστήσει την κατάργηση της θανατικής ποινής μία από τις κύριες προτεραιότητές του. Δεσμεύεται να συνεχίσει τον αγώνα του ενάντια σε αυτήν τη σκληρή και απάνθρωπη τιμωρία έως ότου καταργηθεί πλήρως τόσο στην Ευρώπη όσο και παγκοσμίως. Τόσο η ΕΕ όσο και το ΣτΕ έχουν θέσει ως κριτήριο για την ένταξη νέου κράτους – μέλους σε αυτά την κατάργηση της θανατικής ποινής. Η ΕΣΔΑ, από το 1953 που τέθηκε σε ισχύ, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διαφύλαξη των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων κι αποτέλεσε σημαντικό εργαλείο για την αναγνώρισή τους σε διεθνές επίπεδο. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ περιλαμβάνει, επίσης, διατάξεις τόσο για την προστασία της ανθρώπινης ζωής όσο και για την κατάργηση της θανατικής ποινής.

Στο πλαίσιο της ενοποίησης κι ομοιογένειας της ευρωπαϊκής νομοθεσίας τα κράτη – μέλη της ΕΕ έχουν την υποχρέωση να ενσωματώσουν τις διατάξεις του ευρωπαϊκού δικαίου στο εσωτερικό τους δίκαιο προσαρμόζοντας την εθνική τους νομοθεσία, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο, για την εναρμόνισή της με την ευρωπαϊκή και για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να υπάρχουν αντιφατικές διατάξεις. Το έργο της μετάφρασης της ευρωπαϊκής νομοθεσίας καθίσταται δύσκολο καθώς μιλάμε για διαφορετικά νομικά συστήματα κι όσο μεγαλύτερη είναι η απόσταση που χωρίζει τις νομικές παραδόσεις των εννόμων τάξεων τόσο πιο δύσκολο καθίσταται το έργο του μεταφραστή (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014: 243).

Συνήθως όταν διαπράττεται ένα ειδικό έγκλημα, ένα έγκλημα που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη βιαιότητα ή βαναυσότητα αναζωπυρώνονται στην κοινωνία οι συζητήσεις σε σχέση με τη χρησιμότητα της θανατικής ποινής ή και την επανεισαγωγή της, καθώς μια μερίδα τουλάχιστον των πολιτών ζητούν την παραδειγματική τιμωρία του δράστη. Για το λόγο αυτό η θανατική ποινή παραμένει πάντα ένα επίκαιρο θέμα προς συζήτηση και ανάλυση.

Η θανατική ποινή χρησιμοποιήθηκε καταχρηστικά και στη χώρα μας και στο πρόσφατο μάλιστα ιστορικό παρελθόν για την εξολόθρευση πολιτικών αντιπάλων. Προσωπικά τάσσομαι κατά της θανατικής ποινής διότι, πέραν όλων των άλλων λόγων που αναλύθηκαν διεξοδικά στα προηγούμενα κεφάλαια, σε μένα πάντα στο νου μου

θα φέρνει αυτή τη μαύρη σελίδα της ιστορίας. Συνεπώς, δε θα μπορούσα να τη δω ως μέσο απονομής της δικαιοσύνης.

Τι γίνεται όμως με τα πλέον βάνασα και ειδεχθή εγκλήματα; Ένας άνθρωπος που διέπραξε έναν φόνο μπορεί να το μετανιώσει, να επανενταχθεί ομαλά στην κοινωνία και να μην αποτελεί πια κίνδυνο. Τι γίνεται όμως με τις περιπτώσεις των κατά συρροή δολοφόνων, των βιαστών ή των παιδεραστών; Όσων σκοτώνουν αφού πρώτα βασανίσουν τα θύματά τους; Όπως στην περίπτωση του εγκλήματος που συγκλόνισε πρόσφατα τη χώρα μας με την φοιτήτρια στη Ρόδο που μαρτύρησε άδικα στα χέρια των βιαστών και δολοφόνων της καθώς και σε πλείστες άλλες περιπτώσεις; Κατά την προσωπική μου άποψη σε αυτές τις περιπτώσεις δεν υπάρχει περιθώριο για μετάνοια κι αναμόρφωση. Όχι από εκδικητικότητα, απλώς επειδή πιστεύω ότι σε ένα τέτοιο έγκλημα και σε άλλα αντίστοιχα που έχουν συμβεί τα τελευταία χρόνια κι έρχονται στο νου καθώς γράφω αυτές τις γραμμές, δεν ήταν η κακιά στιγμή, δεν πρόκειται για έγκλημα που διεπράχθη εν βρασμώ, δεν υπάρχει καμία δικαιολογητική συνθήκη παρά μόνο τα βίαια και γιατί όχι σαδιστικά ένστικτα των δραστών. Ποια ποινή, λοιπόν, θα μπορούσε να προστατέψει το κοινωνικό σύνολο από τέτοιου είδους εγκληματίες;

Στην Ελλάδα οι καταδικασμένοι σε ισόβια κάθειρξη μπορούν να αποφυλακιστούν αν έχουν εκτίσει 19 έτη της ποινής τους ή 15 έτη, αν ο κατάδικος έχει υπερβεί το εβδομηκοστό έτος της ηλικίας του. Όταν πάλι λέμε ότι κάποιος έχει «φάει» δις ή τρις ισόβια αυτό σημαίνει ότι δεν μπορεί να παραμείνει στη φυλακή πάνω από 25 χρόνια. Θα μπορούσε να είναι μια λύση η ισόβια κάθειρξη που να είναι όντως αυτό που δηλώνει ο όρος, δηλαδή μέχρι το τέλος του βίου, για τέτοιου είδους επικίνδυνους εγκληματίες όπως αυτούς που προανέφερα; Ίσως. Αυτό το ερώτημα δε μπορεί να απαντηθεί έτσι απλά, καθώς απαιτείται ενδελεχής έρευνα και διεξοδική ανάλυση όλων των πιθανών λύσεων, κάτι που δεν εμπίπτει στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Το σίγουρο είναι ότι ένα σύγχρονο πολιτισμένο κράτος οφείλει να βρει λύσεις προκειμένου να διασφαλίσει την προστασία των πολιτών του.

Κλείνοντας, θα ήθελα να αναφέρω ένα απόφθεγμα που διάβασα στο διαδίκτυο και αποτυπώνει ακριβώς την άποψή μου: “Why do we kill people who kill people to show people that killing people is wrong?” «Γιατί να σκοτώνουμε ανθρώπους οι οποίοι σκοτώνουν ανθρώπους για να δείξουμε ότι το να σκοτώνεις ανθρώπους είναι λάθος;».

«Δεν υπάρχει ελευθερία από το σημείο εκείνο στο οποίο οι νόμοι επιτρέπουν οι άνθρωποι να παύουν να είναι άτομα και να γίνονται πράγματα».

Cesare Beccaria (1738- 1794)

Βιβλιογραφία

Βαλεοντής Κ., Κριμπάς Π. (2014). *Νομική Γλώσσα, Νομική Ορολογία. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Bedau, H. (1983). Bentham's Utilitarian Critique of the Death Penalty. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 74(3), 1033-1065.

<https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/jclc/vol74/iss3/12> (τελευταία πρόσβαση 10/05/2020).

Behrmann, C., Yorke J. (2013). The European Union and the Abolition of the Death Penalty. *Pace International Law Review Online Companion*, 4(1), 1-78.

<https://digitalcommons.pace.edu/pilronline/39/> (τελευταία πρόσβαση 13/07/2020).

Bentham, J. (2005). *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Elibron Classics.

Bessler, J. (2018). The Economist and the enlightenment: how Cesare Beccaria changed Western civilization. *Eur J Law Econ*, 46, 275-302.

<https://link.springer.com/article/10.1007/s10657-016-9546-z#citeas> (τελευταία πρόσβαση 14/04/2020).

Βλαχόπουλος, Σ. (1999). *Η μετάφραση νομικών κειμένων επί τη βάσει της Θεωρίας του Σκοπού*. Διδακτορική Διατριβή. Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Ανακτήθηκε από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/12000> (τελευταία πρόσβαση 01/08/2020).

Βλαχόπουλος, Σ. (2003). Η μετάφραση και ο μεταφραστής νομικών κειμένων: Θεωρητικές και πρακτικές πτυχές. *Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία* 19, 21–34. Ανακτήθηκε από:

https://www.academia.edu/20390772/%CE%97_%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CF%86%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%86%CF%81%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%82_%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD%CE%BA%CE%B5%CE%B9%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%89%CE%BD_%CE%98%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9

[%CE%BA%CE%AD%CF%82 %CF%80%CF%84%CF%85%CF%87%CE%AD%CF%82](#)

(τελευταία πρόσβαση 31/07/2020).

Βλαχόπουλος, Σ. (2014). *Πολυγλωσσία στο δίκαιο. Μετάφραση Νομικών Κειμένων και Δικαστηριακή Διερμηνεία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Carroll, J. (1981). The Role of Guilt in the Formation of Modern Society: England 1350-1800. *The British Journal of Sociology*, 32(4), 459-503.

<https://www.jstor.org/stable/590129> (τελευταία πρόσβαση 28/02/2020).

Douglas, D. (2000). God and the Executioner: The Influence of Western Religion on the Use of the Death Penalty. *William & Mary Bill of Rights Journal*, 9(1), 137-170.

<https://scholarship.law.wm.edu/wmborj/vol9/iss1/7> (τελευταία πρόσβαση 29/03/2020).

Draper, A. J.(2002). An Introduction to Jeremy Bentham's Theory of Punishment. *Journal of Bentham Studies*, 5(1), 1–17.

<https://doi.org/10.14324/111.2045-757X.018> (τελευταία πρόσβαση 05/05/2020).

Καϊάφα – Γκμπάντι, Μ., Μπιτζιλέκης, Ν., Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε. (2008). *Δίκαιο των Ποινικών Κυρώσεων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κεντρωτής, Γ. (1996). *Θεωρία και Πράξη της Μετάφρασης*. Αθήνα: Διάυλος.

Κριμπάς, Π. (2017). *Εισαγωγή στη Θεωρία της Μετάφρασης*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Λουνπάκη, Ε. (2005). *Η διαφοροποίηση μεταξύ πρωτοτύπου και μεταφράσματος: η περίπτωση των κοινοτικών κειμένων*. Διδακτορική Διατριβή. Θεσσαλονίκη:

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ανακτήθηκε από:

<http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/14822#page/66/mode/2up> (τελευταία πρόσβαση 03/08/2020).

Παπαδαμάκης, Α. (Επιμ.).(2006). *Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας και Συναφή Νομοθετήματα*. Αθήνα: Σάκκουλα.

Παπαδημητρίου, Ν. (2013). *Νεωτερικός Ευρωπαϊκός Πολιτισμός. Η ευρωπαϊκή ταυτότητα στον σύγχρονο κόσμο*. Αθήνα: Gutenberg.

Παπαδημητρίου, Ν. (2017). *Ένα Μετανεωτερικό Requiem. Θέματα Ευρωπαϊκής Φιλοσοφίας, Τέχνης και Πολιτικής στον 21^ο αιώνα*. Αθήνα: Gutenberg.

Παρασκευόπουλος, Ν.(2008). *Τα Θεμέλια του Ποινικού Δικαίου*. Αθήνα: Σάκκουλα.

Rawls, J. (2001). *A Theory of Justice*. USA: Harvard University Press.

Ten, C. (2017). Mill's Defense of Capital Punishment, *Criminal Justice Ethics*, 36(2), 141-151. <https://doi.org/10.1080/0731129X.2017.1358919> (τελευταία πρόσβαση 26/04/2020).

Thompson, P. (2009). Augustine and the Death Penalty: Justice as the Balance of Mercy and Judgment. *Augustinian Studies*, 40(2), 181-203.
https://www.academia.edu/3524394/Augustine_and_the_Death_Penalty (τελευταία πρόσβαση 12/04/2020).

Thornhill, C. (2014). Guilt and the origins of modern law. *Economy and Society*, 43(1), 103-135
<https://doi.org/10.1080/03085147.2013.866434> (τελευταία πρόσβαση 28/02/2020).

Τσίγκου, Μ. (2009). Η Πολυγλωσσία στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Μύθος και Πραγματικότητα. *Dictio 2, Επιστημονική Επετηρίδα – Yearbook*. Ιόνιο Πανεπιστήμιο, 277- 296. Ανακτήθηκε από:
<http://www.dflti.ionio.gr/sites/default/files/Multilingualism%20in%20the%20European%20Union.pdf> (τελευταία πρόσβαση 05/08/2020).

Χρυσόγονος, Κ. (2006). *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Πηγές από το Διαδίκτυο

Age of Enlightenment. Ανακτήθηκε από:
https://en.wikipedia.org/wiki/Age_of_Enlightenment (τελευταία πρόσβαση 16/04/2020).

Ανθρώπινα Δικαιώματα και Δημοκρατία. Ανακτήθηκε από:
https://europa.eu/european-union/topics/human-rights_el (τελευταία πρόσβαση 19/04/2020).

Βίβλος. Ανακτήθηκε από: <https://www.bible.com/el/bible/173/GEN.9.TGV>
(τελευταία πρόσβαση 12/04/2020).

Capital Punishment. Ανακτήθηκε από:
https://en.wikipedia.org/wiki/Capital_punishment (τελευταία πρόσβαση 17/04/2020).

Cesare Beccaria. Ανακτήθηκε από: https://en.wikipedia.org/wiki/Cesare_Beccaria
(τελευταία πρόσβαση 17/04/2020).

Council of Europe. Ανακτήθηκε από: <https://www.coe.int/el/web/about-us/who-we-are>
(τελευταία πρόσβαση 17/07/2020).

Δέκα λόγοι για τους οποίους η Διεθνής Αμνηστία αντιτίθεται στη Θανατική Ποινή.
Ανακτήθηκε από: <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/3980/10-logoi-gia-toys-opoioys-i-diethnis-amnistia-antitithetai-sti-thanatiki> (τελευταία πρόσβαση 26/07/2020).

Διαφωτισμός. Ανακτήθηκε από:
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CF%86%CF%89%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82> (τελευταία πρόσβαση 16/04/2020).

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Ανακτήθηκε από:
<https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bd686e52> (τελευταία πρόσβαση 10/07/2020).

Does the Death Penalty Deter Crime? Ανακτήθηκε από:
<https://deathpenalty.procon.org/questions/does-the-death-penalty-deter-crime/>
(τελευταία πρόσβαση 26/07/2020).

Εγχειρίδιο Οδηγιών για την Κωδικοποίηση της Νομοθεσίας. Ανακτήθηκε από:
https://gslegal.gov.gr/wp-content/uploads/2010/02/teliko_egxeiridio_odigion_gia_tin_kodikopoiisi_tis_nomothesias.pdf (τελευταία πρόσβαση 13/08/2020).

«Επιτελικό Κράτος: οργάνωση, λειτουργία και διαφάνεια της Κυβέρνησης, των κυβερνητικών οργάνων και της κεντρικής δημόσιας διοίκησης». Ν. 4622/2019.

Ανακτήθηκε από: <https://www.forin.gr/laws/law/3767/nomos-4622-2019#!/?article=36190,36191> (τελευταία πρόσβαση 02/08/2020).

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ανακτήθηκε από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CF%8C_%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF_%CE%91%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CE%AF%CE%BD%CF%89%CE%BD_%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%89%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD (τελευταία πρόσβαση 13/07/2020).

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ανακτήθηκε από: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf (τελευταία πρόσβαση 09/07/2020).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεσμεύεται ως προς την Κατάργηση της Θανατικής Ποινής σε ολόκληρο τον κόσμο. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_11_1160 (τελευταία πρόσβαση 19/04/2020).

Η Ευρώπη σε 12 μαθήματα. Ανακτήθηκε από: http://publications.europa.eu/resource/cellar/009305e8-2a43-11e7-ab65-01aa75ed71a1.0021.01/DOC_1 (τελευταία πρόσβαση 07/07/2020).

Η Προστασία των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/146/the-protection-of-fundamental-rights-in-the-eu> (τελευταία πρόσβαση 08/07/2020).

Human Rights and Democracy. Ανακτήθηκε από: https://eeas.europa.eu/topics/human-rights-democracy/414/human-rights-democracy_en (τελευταία πρόσβαση 20/07/2020).

Θανατική Ποινή 2019: Δεδομένα κι αριθμητικά στοιχεία. Ανακτήθηκε από: <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/23253/thanatiki-poini-2019-dedomena-kai-arithmitika-stoiheia> (τελευταία πρόσβαση 06/07/2020).

Θανατική ποινή: στοιχεία για την κατάσταση στην Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο.

Ανακτήθηκε από:

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/world/20190212STO25910/thanati-ki-poini-stoicheia-gia-tin-katastasi-stin-europi-kai-ton-upoloipo-kosmo> (τελευταία

πρόσβαση 18/07/2020).

Θανατική Ποινή. Ανακτήθηκε από:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%98%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AE

(τελευταία πρόσβαση 09/04/2020).

Jeremy Bentham. Ανακτήθηκε από:

<https://www.britannica.com/biography/Jeremy-Bentham#ref99594> (τελευταία

πρόσβαση 03/05/2020).

Jeremy Bentham (1748 – 1832). Ανακτήθηκε από:

<https://www.iep.utm.edu/bentham/#H1> (τελευταία πρόσβαση 07/05/2020).

Jeremy Bentham. Ανακτήθηκε από: <https://plato.stanford.edu/entries/bentham/>

(τελευταία πρόσβαση 09/05/2020).

Jeremy Bentham. Ανακτήθηκε από: https://en.wikipedia.org/wiki/Jeremy_Bentham

(τελευταία πρόσβαση 20/04/2020).

John Rawls. Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/biography/John-Rawls>

(τελευταία πρόσβαση 30/06/2020).

John Rawls. Ανακτήθηκε από: https://en.wikipedia.org/wiki/John_Rawls (τελευταία

πρόσβαση 29/06/2020).

John Stuart Mill. Ανακτήθηκε από: https://en.wikipedia.org/wiki/John_Stuart_Mill

(τελευταία πρόσβαση 03/06/2020).

John Stuart Mill. Ανακτήθηκε από:

<https://plato.stanford.edu/entries/mill/#MillConcHapp> (τελευταία πρόσβαση

03/06/2020).

John Stuart Mill (1806—1873). Ανακτήθηκε από:

<https://www.iep.utm.edu/milljs/#H3> (τελευταία πρόσβαση 03/06/2020).

Καινή Διαθήκη. Επιστολή Αποστόλου Παύλου προς Ρωμαίους. Κεφάλαιο 13.

Ανακτήθηκε από:

http://users.sch.gr/aiasgr/Kainh_Diathikh/Pros_Rwmaious_Epistolh/Pros_Rwmaious_Epistolh_kef.13.html (τελευταία πρόσβαση 13/04/2020).

Κατάλογος Κρατών που έχουν Καταργήσει τη Θανατική Ποινή και Κρατών που τη Διατηρούν. Ανακτήθηκε από:

<https://www.amnesty.gr/news/articles/article/3962/katalogos-kraton-poy-ehoyn-katargisei-ti-thanatiki-poini-kai-kraton-poy> (τελευταία πρόσβαση 19/04/2020).

Καταργήστε τη Θανατική Ποινή. Ανακτήθηκε από:

<https://www.amnesty.gr/action/campaigns/7157/katargiste-ti-thanatiki-poini> (τελευταία πρόσβαση 04/07/2020).

Κατευθυντήριες Γραμμές της ΕΕ για τη Θανατική Ποινή. Ανακτήθηκε από:

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=legisum:130202_1 (τελευταία πρόσβαση 22/07/2020).

Κυρώσεις Διεθνών Συνθηκών για την Κατάργηση της Θανατικής Ποινής.

Ανακτήθηκε από: <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/3968/kyroseis-diethnon-synthikon-gia-tin-katargisi-tis-thanatikis-poinis> (τελευταία πρόσβαση 03/07/2020).

Κύρωση του 6ου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών σχετικά με την κατάργηση της ποινής του θανάτου. Ν. 2610/1998. ΦΕΚ 110/Α/25-5-1998. Ανακτήθηκε από:

<https://www.e-nomothesia.gr/diethneis-suntheke/nomos-2610-1998-phek-110a-25-5-1998.html> (τελευταία πρόσβαση 03/07/2020).

Κύρωση του Πρωτοκόλλου αριθ. 13 στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών Ελευθεριών, σχετικά με την κατάργηση της θανατικής ποινής σε όλες τις περιστάσεις. Ν. 3289/2004. ΦΕΚ 227/Α/26-11-2004. Ανακτήθηκε από:

<https://www.e-nomothesia.gr/inner.php/kat-enoples-dynameis/n-3289-2004.html?print=1> (τελευταία πρόσβαση 03/07/2020).

Μαξιμιλιανός Ροβεσπιέρος. Ανακτήθηκε από:

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BC%CE>

[%B9%CE%BB%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CF%8C%CF%82_%CE%A1%CE%BF%CE%B2%CE%B5%CF%83%CF%80%CE%B9%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82](#) (τελευταία πρόσβαση 16/04/2020)

Νομικός Θετικισμός. Ανακτήθηκε από:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82 (τελευταία πρόσβαση 29/02/2020).

Οδηγός για τη Σύνταξη, τη Μετάφραση και την Αναθεώρηση των Νομικών Πράξεων και Λοιπών Εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Ελληνικά. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/styleguide_greek_dgt_el.pdf (τελευταία πρόσβαση 13/08/2020).

Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Ανακτήθηκε από:

<https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk> (τελευταία πρόσβαση 09/07/2020).

Οι Πηγές του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114534> (τελευταία πρόσβαση 18/07/2020).

Πρακτικά Συνεδρίου με θέμα: *Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας*. (2017). Ανακτήθηκε από: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/%CE%9A%CE%91%CE%9B%CE%97%20%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%9F%CE%98%CE%95%CE%A4%CE%97%CE%A3%CE%97%20-%20%CE%A0%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CC%81%20%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B5%CE%B4%CF%81%CE%B9%CC%81%CE%BF%CF%85.pdf> (τελευταία πρόσβαση 01/08/2020).

Προσωρινή κράτηση και έλεγχος της διάρκειάς της, αναστολή ποινών, απόλυση υπό όρο, επιτάχυνση διαδικασίας πολιτικών υποθέσεων και άλλες διατάξεις. Ν. 2207/1994. ΦΕΚ 65/Α/25-4-1994. Ανακτήθηκε από: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-dikasteria-dikaiousune/n-2207-1994.html> (τελευταία πρόσβαση 03/07/2020).

Religion and Capital Punishment. Ανακτήθηκε από:

https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_and_capital_punishment (τελευταία πρόσβαση 13/04/2020).

Should the death penalty be banned as a form of punishment? Ανακτήθηκε από:

https://www.balancedpolitics.org/death_penalty.htm (τελευταία πρόσβαση 26/07/2020).

Speech in favor of Capital Punishment. Ανακτήθηκε από:

https://en.wikisource.org/wiki/Speech_In_Favor_of_Capital_Punishment (τελευταία πρόσβαση 05/06/2020).

Σύνταγμα. Ανακτήθηκε από: [https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-](https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-25/)

[Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-25/](https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-25/) (τελευταία πρόσβαση 03/06/2020).

The Death Penalty in 2019: Year End Report. Ανακτήθηκε από:

<https://deathpenaltyinfo.org/facts-and-research/dpic-reports/dpic-year-end-reports/the-death-penalty-in-2019-year-end-report> (τελευταία πρόσβαση 27/07/2020).

The Universal Declaration of Human Rights and its relevance for the European Union. Ανακτήθηκε από:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/628295/EPRS_ATA\(2018\)628295_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/628295/EPRS_ATA(2018)628295_EN.pdf) (τελευταία πρόσβαση 07/07/2020).

Τζέρεμι Μπένθαμ. Ανακτήθηκε από:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%B6%CE%AD%CF%81%CE%B5%CE%BC%CE%B9_%CE%9C%CF%80%CE%AD%CE%BD%CE%B8%CE%B1%CE%BC (τελευταία πρόσβαση 20/04/2020).

Τζον Ρωλς. Ανακτήθηκε από:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%B6%CE%BF%CE%BD_%CE%A1%CF%89%CE%BB%CF%82 (τελευταία πρόσβαση 20/04/2020).

Τζον Στιούαρτ Μιλ. Ανακτήθηκε από:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%B6%CE%BF%CE%BD_%CE%A3%CF%84%CE%B9%CE%BF%CF%8D%CE%B1%CF%81%CF%84_%CE%9C%CE%B9%CE%BB (τελευταία πρόσβαση 04/06/2020).

Τροποποίηση και αντικατάσταση διατάξεων του Ν. 1756/1988 «Κώδικας οργανισμού δικαστηρίου και κατάστασης δικαστικών λειτουργιών», του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις, Ν. 2172/1993. ΦΕΚ 207/Α/16.12.1993. Ανακτήθηκε από: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-dikasteria-dikaiousune/n-2172-1993.html> (τελευταία πρόσβαση 03/07/2020).

Utilitarianism. Ανακτήθηκε από: <https://en.wikipedia.org/wiki/Utilitarianism> (τελευταία πρόσβαση 23/05/2020).

Υβρις. Ανακτήθηκε από: <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%8E%CE%B2%CF%81%CE%B9%CF%82> (τελευταία πρόσβαση 28/02/2020).

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανακτήθηκε από: <https://fra.europa.eu/el/eu-charter/article/49-arhes-tis-nomimotitas-kai-tis-analogikotitas-axiopoinon-praxeon-kai-poinon> (τελευταία πρόσβαση 03/06/2020).